

Omgevingsvisie Gelderland (december 2015)

≡ provincie
Gelderland

Geconsolideerde Versie

Omgevingsvisie Gelderland (december 2015)

In deze geconsolideerde versie van de Omgevingsvisie (vastgesteld door PS op 9 juli 2014) zijn de wijzigingen ten gevolge van de volgende besluiten verwerkt:

-
- het actualisatieplan Windvisie (vastgesteld door PS op 12 november 2014, en op 25 februari 2015)
 - het actualisatieplan Omgevingsvisie (december 2014) deel I (vastgesteld door PS op 8 juli 2015)
 - het besluit tot Aanpassing begrenzing GNN en GO (vastgesteld door GS op 2 juni 2015)
 - de structuurvisie WaalweeldeWest (vastgesteld door PS op 8 juli 2015); alleen de begrenzing van het plangebied, en de bijbehorende procedure-tekstdelen
 - het actualisatieplan Omgevingsvisie (december 2014) deel II (vastgesteld door PS op 11 november 2015)
 - het provinciaal Inpassingsplan Tuinbouw Bommelerwaard (door PS vastgesteld op 25 februari 2015) ; consequenties voor begrenzing deelgebieden glastuinbouw.

Dit is nu de meest actuele versie van de Omgevingsvisie Gelderland.

Inhoudsopgave

Visie		7
Hoofdstuk1	Toekomstbestendig Gelderland	8
1.1	Opgaven in deze Omgevingsvisie	8
1.2	Twee provinciale hoofddoelen	8
1.3	Uitwerking provinciale hoofddoelen	11
1.4	Omgevingsagenda en majeure opgaven in de uitvoering	13
1.5	Aanpak opgaven	15
1.6	Bijstellingen van de Omgevingsvisie	15
1.7	Leeswijzer en begrippenlijst	16
Hoofdstuk2	Divers Gelderland	18
2.1	Gelderland en Gebiedsagenda Oost-Nederland	18
2.2	Achterhoek	18
2.3	Stadsregio Arnhem Nijmegen	19
2.4	Rivierenland	20
2.5	Noord-Veluwe	21
2.6	Stedendriehoek	22
2.7	FoodValley	23
Hoofdstuk3	Dynamisch Gelderland	25
3.1	Krachtige steden en vitale dorpen	25
3.2	Energietransitie	63
3.3	Vrijetijdseconomie	77
3.4	Land- en tuinbouw	84
3.5	Mobiliteit	97
Hoofdstuk4	Mooi Gelderland	107
4.1	Ruimtelijke kwaliteit	107
4.2	Natuur en landschap in Gelderland	113
4.3	Gezonde en veilige leefomgeving	135
4.4	Water en ondergrond	152
Hoofdstuk5	Uitvoering	170
Bijlagen bij Visie		
Bijlage 1	Waterwijzer Deel A	
Bijlage 2	Waterwijzer Deel B	
Bijlage 3	Natte landnatuur herstelgebieden	
Bijlage 4	Natte natuur Gelderland	
Bijlage 5	Beleidsvisie omgevingsveiligheid provincie Gelderland	
Bijlage 6	Beleidsregels omgevingsveiligheid provincie Gelderland	
Bijlage 7	Internationale positionering van Gelderland	
Bijlage 8	kaart Topsector Food	
Bijlage 9	kaart Topsector Health	

Bijlage 10	Regionale afspraken bedrijventerreinen
Bijlage 11	Bedrijventerreinen Achterhoek
Bijlage 12	Bedrijventerreinen FoodValley
Bijlage 13	Bedrijventerreinen Noord-Veluwe
Bijlage 14	Bedrijventerreinen Rivierenland
Bijlage 15	Bedrijventerreinen Stadsregio
Bijlage 16	Bedrijventerreinen Stedendriehoek
Bijlage 17	Recreatietoervaart
Bijlage 18	Doorvaartmaten toervaartnet
Bijlage 19	Mobiliteit in de Achterhoek
Bijlage 20	Mobiliteit in FoodValley
Bijlage 21	Mobiliteit in Noord-Veluwe
Bijlage 22	Mobiliteit in Rivierenland
Bijlage 23	Mobiliteit in de Stadsregio
Bijlage 24	Mobiliteit in de Stedendriehoek
Bijlage 25	klimaatkwetsbaarhedenkaart
Bijlage 26	Programmaplan "Doelgericht Uitvoeren 2011 - 2020"
Bijlage 27	Beleidsuitwerking Natuur en Landschap
Bijlage 28	Kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen
Bijlage 29	CEW-kompas
Bijlage 30	KRW-factsheetsoppervlaktewaterlichamen
Bijlage 31	KRW-factsheetsgrondwaterlichamen
Bijlage 32	Beleidsregels geur in milieuvergunningen
Bijlage 33	Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
Bijlage 34	Actieplan Geluid Provinciale Wegen 2013-2017
Bijlage 35	Bescherming oppervlaktewater
Bijlage 36	Meerjarenprogramma Bodem 2010-2014
Bijlage 37	Beleidsnota Bodem 2012
Bijlage 38	Afwegingskader gebiedsgericht grondwaterbeheer
Bijlage 39	Aanvulling PlanMER Windvisie Gelderland
Bijlage 40	PlanMER Windvisie Gelderland
Bijlage 41	PlanMER
Bijlage 42	Passende Beoordeling
Bijlage 43	Koepelnotitie planMER
Bijlage 44	Kosten herstructurering glastuinbouw
Bijlage 45	Gebiedsagenda Oost-Nederland 2013

Bijlage 46	Gezondheidsrisico veehouderijen
Bijlage 47	Maatregelen uit de voorkeursstrategieën
Bijlage 48	Tussentijdsewijziging van het Nationaal Waterplan (ontwerp)
Bijlage 49	Verbeelding Voorkeursstrategie

Visie

Hoofdstuk 1 Toekomstbestendig Gelderland

1.1 Opgaven in deze Omgevingsvisie

Gedeelde opgaven als vertrekpunt

Het vertrekpunt bij het maken van deze Omgevingsvisie zijn de maatschappelijke opgaven geweest die in gesprekken met overheden, organisaties en particulieren zijn benoemd. De gedeelde opgaven in deze Omgevingsvisie zijn de uitkomst van een evenwaardige uitwisseling tussen deze partijen (co-creatie). De opgaven zijn die zaken die partijen met elkaar delen. Ongeacht wie wat doet en welke rollen zij spelen, staan deze opgaven centraal voor de komende pakweg vijf tot tien jaar.

De reden om te denken vanuit gedeelde opgaven ligt voor een deel in de sterk veranderende context waarin partijen en de provincie op dit moment werken en de komende jaren naar verwachting zullen werken. De overheid (en provincie) is slechts een van de vele spelers. Lees in het hoofdstuk '1.1 Een nieuwe tijd, een nieuwe visie' en in het hoofdstuk '1.2 Maatschappelijke context' meer over de veranderende context en aanleiding voor deze Omgevingsvisie.

De provincie nodigt mensen uit om bij te dragen aan en in gesprek te blijven over de aanpak van de opgaven en doelen: zijn het de goede, zijn de accenten de juiste, wiens inzet is wenselijk, wie kan wat bijdragen? Welke mensen of organisaties kunnen ontwikkelingen realiseren en willen opgaven en doelen daarin meenemen? De opgaven en doelen zijn immers niet 'van' de provincie. Ook als de provincie en u op dit moment geen gesprekspartner zijn, staat de provincie open om het met u over deze zaken te hebben. En... daarvoor is het doorgronden van de diverse facetten van deze visietekst niet een voorwaarde!

Maatschappelijke context

In de context van 2014 zijn onder meer de volgende ontwikkelingen te voorzien:

- veel veranderingen in consumentengedrag, in wonen en werken, veel snelle technische veranderingen;
- onzekerheden over de gevolgen van klimaatontwikkelingen;
- minder groei en minder investeringen in nieuwbouwplannen;
- krimp-gebieden, demografische ontwikkelingen (ontgroening en vergrijzing);
- complexe actuele opgaven (onder meer leegstand) in de stedelijke gebieden;
- opgaven waarin de overheid slechts een van de vele spelers is.

1.2 Twee provinciale hoofddoelen

Hoe draagt de provincie bij aan een toekomstbestendig Gelderland? De provincie kiest er in deze Omgevingsvisie voor om vanuit twee hoofddoelen bij te dragen aan gemeenschappelijke maatschappelijke opgaven. Deze zijn:

1. een duurzame economische structuur;
2. het borgen van de kwaliteit en veiligheid van onze leefomgeving.

Deze twee hoofddoelen benadrukken de rol en kerntaken van de provincie als middenbestuur. Zij beïnvloeden elkaar. Economische structuurversterking vraagt om een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Dat is een goede bereikbaarheid en voldoende vestigingsmogelijkheden. Het betekent ook een aantrekkelijke woon- en leefomgeving met de unieke kwaliteiten van natuur, water en landschap in Gelderland.

1. Duurzame economische structuurversterking

Een gezonde economie met een aantrekkelijk vestigingsklimaat vraagt om krachtige steden en vitale dorpen met voldoende werkgelegenheid. Het verbeteren van de economische structuur is een belangrijke opgave voor de Gelderse samenleving. Er zijn veel kansen om de economische structuur te verbeteren. De provincie wil samen met haar partners de kansen benutten, met oog voor de unieke kwaliteiten van Gelderland. Het streven is om de concurrentiekracht van Gelderland te vergroten door een duurzame versterking van de ruimtelijk-economische structuur.

Deze versterking van de economie gebeurt in een andere context dan een aantal jaar geleden. De komende jaren zullen minder in het teken staan van denken in termen van 'groei' en meer in termen van 'beheer en ontwikkeling van het bestaande'. De versterking van de economie vergt een andere aanpak. Dat betekent vooral dat de provincie zich met haar partners richt op:

- kansen bieden aan bestaande en nieuwe bedrijven;
- het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat in de stedelijke regio's;
- het creëren van een goede bereikbaarheid van de stedelijke gebieden en de economische kerngebieden met fiets, openbaar vervoer en auto maar ook digitaal;
- het versterken van ruimtelijke randvoorwaarden voor de sterke (top)sectoren en het verbeteren van de kennisinfrastructuur;
- een gezonde vrijetijdseconomie en aandacht voor cultuurbeleving;
- een adequaat beheer (kwaliteit en kwantiteit) van bestaande en eventueel nieuwe woongebieden, bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel in Gelderland.

Ter versterking van de kansen voor bedrijvigheid zet de provincie gericht stappen om ruimte te bieden aan initiatiefnemers en om hen te faciliteren. Deze stappen zijn als volgt.

- a. De provincie besteedt meer aandacht aan de versterking van opgaven in steden en stedelijke netwerken dan voorheen. De maatschappelijke opgaven in die gebieden maken dat dit noodzakelijk is. Stedelijke netwerken zijn van groot belang voor Gelderland als geheel: als motor voor de economie en vanwege de voorzieningen voor de gehele regio. Dit vertaalt zich naar meer investeringen en intensievere betrokkenheid van plan- en procesbegeleiding in die gebieden.
- b. De provincie schept meer ruimte voor economie, voor kansen pakken. Dit doet de provincie door actief te zijn in de ondersteuning en facilitering van bestaande en nieuwe bedrijven in de (top)sectoren, logistiek, vrijetijdseconomie en door ook tuinbouw-aanverwante bedrijvigheid in de vijf clusters toe te laten, door duurzame groei van agrarische bedrijven toe te staan en door mee te denken over groei op bestaande locaties voor bedrijventerreinen. De provincie ondersteunt, faciliteert en handelt vanuit mogelijkheden en niet alleen vanuit kaders.
- c. Er zijn meer mogelijkheden voor bedrijven in en rond natuur. De provincie heeft de

Ecologische Hoofdstructuur opnieuw gedefinieerd in het Gelders Natuurnetwerk(GNN). In het GNN is uitsluitend sprake van een natuurbestemming. Hier ligt een opgave om nog 5.300 hectare natuur te ontwikkelen (was 11.000 hectare). De provincie richt zich op het realiseren van een robuust Gelders Natuurwerk met voldoende middelen voor het ontwikkelen, onderhouden en beheren op de langere termijn.

De 'niet-natuur' in de voormalige Ecologische Hoofdstructuur (woningen, bedrijven, infrastructuur) heet voortaan de Gelderse Groene Ontwikkelingszone (GO). Het betreft 25.000 hectare grond. In de GO liggen ontwikkelingsmogelijkheden voor organisaties en particulieren. De ontwikkelingen moeten passen bij het karakter van het GO. De GO heeft een dubbele doelstelling. Er is ruimte voor verdere economische ontwikkeling in combinatie met versterking van de samenhang tussen aangrenzende en inliggende natuurgebieden.

2. Borgen van de kwaliteit en de veiligheid van de leefomgeving

Een aantrekkelijke leefomgeving vergt een goede kwaliteit en beleving van natuur en landschap in Gelderland, een gezonde en veilige leefomgeving en een robuust bodem- en watersysteem. De provincie zet daarom in op het waarborgen en op het verder ontwikkelen van die kwaliteiten van Gelderland.

De realisatie van deze tweede centrale doelstelling betekent vooral:

- ontwikkelen met kwaliteit, recht doen aan de ruimtelijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van de plek;
- zorg dragen voor een compact en hoogwaardig stelsel van onderling verbonden natuurgebieden en behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap;
- een robuust en toekomstbestendig water- en bodemsysteem voor alle gebruiksfuncties; bij droogte, hitte en waterovervloed;
- een gezonde en veilige leefomgeving;
- een gezonde vrijetijdseconomie en aandacht voor beleving, bereikbaarheid en toegankelijkheid van cultuur, natuur en landschap.

Ter versterking van het bevorderen van de kwaliteit en veiligheid van de leefomgeving gaat de provincie meer inzetten op de gevolgen voor de gezondheid. Uit de dialoog met partners, betrokkenen uit de samenleving, beleid van andere overheden en eigen analyses, komt naar voren dat aandacht wordt gevraagd voor een benadering die meer gericht is op gezondheidseffecten dan op het al dan niet halen van bepaalde normen. Hoe dit zal uitpakken, is een onderwerp van uitwerking in 2014-2015.

Om ontwikkelingen met kwaliteit te ondersteunen worden gebiedskwaliteiten in Gelderland opgenomen in een Gebiedenatlas. De provincie zet daarnaast 'workshops' in de vorm van 'kwaliteitsateliers'. Een kwaliteitsatelier brengt kennis en betrokkenheid samen, ter inspiratie en ter versterking voor het oplossend vermogen.

Bij ruimtelijke initiatieven is de uitdaging de match te maken tussen de kwaliteiten van het betreffende initiatief en de kwaliteiten van de plek of het gebied waar het initiatief speelt. De Gelderse Ladder voor duurzaam ruimtegebruik wordt gebruikt als afwegingskader voor de vestigingsplek van stedelijke ontwikkelingen. Lees meer over de Gelderse ladder - en rijksladder voor duurzame verstedelijking - in de Verdieping 1.3 Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

De strategie van de provincie om de doelen van 'duurzame economische structuurversterking' en 'een gezonde en veilige leefomgeving' te bereiken wordt gevoed door het besef dat stad en land elkaar nodig hebben. Gelderlanders gebruiken het goede van beide werelden. De provincie gaat voor:

- sterke steden, van belang voor toekomstige aantrekkingskracht, waar kennis zich samenbalt en waar veel jongeren naar toe trekken, waar ook nu al de meeste mensen wonen en werken;
- een vitaal platteland, waar mensen inspelen op grote veranderingen, waar inwoners zich actief inzetten voor hun gezamenlijke toekomst, een platteland met een eigen economische kracht en een grote natuurlijke en landschappelijke waarde, waar kwaliteit en vitaliteit samen op gaan.

Een aspect dat zowel de economische doelstelling als de kwaliteit van de leefomgeving aangaat is de productie van hernieuwbare energie.

De Gelderse ambitie om in 2020 een aandeel te hebben van 14% hernieuwbare energie en toe te groeien naar energieneutraliteit in 2050, heeft grote ruimtelijke gevolgen. Het zal het aanzien van Gelderland fors veranderen. Gelderland is zich hier goed van bewust en realiseert zich dat om de doelen daadwerkelijk te kunnen behalen met voldoende maatschappelijk draagvlak en goede landschappelijke inpassing, elk duurzaam potentieel moet worden benut. Niet alleen grootschalig, maar ook (juist) vanuit kleine (maar vele) lokale initiatieven. Maar ook meer snelheid is geboden: hernieuwbare energieopties met een substantiële capaciteit aan hernieuwbare energie, hebben vaak lange doorlooptijden met ingewikkelde vergunningsprocedures en aanbestedingstermijnen. Hier kan en zal de provincie een proactieve rol moeten oppakken. Door met de regiopartners samen te werken bij en na het opstellen van de afzonderlijke energieroutekaarten (zie 3.2 Energietransitie), kan het provinciale bestuur haar ruimtelijke instrumenten inzetten om de routekaarten versneld uit te kunnen voeren. Daar waar er voor wind al 'pro-actief' locaties zijn aangewezen waar initiatiefnemers windenergie kunnen gaan ontwikkelen, kan gedacht worden om dit ook voor bijvoorbeeld zonne-energie op stortlocaties of geothermie te doen. Zo kunnen voor die gebieden alvast procedures in gang worden gezet, zodat initiatiefnemers helderheid wordt geboden waar mogelijkheden zijn. De provincie komt met een voorstel om - in co-creatie - deze majeure opgave integraal aan te pakken:

- nadere uitwerking te geven van het begrip energieneutraliteit;
- de ruimtelijke consequenties van alle energietransities in kaart te brengen;
- naast windlocaties, ook voor andere energievormen, locaties aan te wijzen;
- de Gelderse burger actief te betrekken bij de energietransitie en te communiceren over de enorme opgave teneinde draagvlak te krijgen en te behouden voor de komende veranderingen.

1.3 Uitwerking provinciale hoofdoelen

De provinciale hoofdoelen zijn in verschillende hoofdstukken opgenomen en vertaald in provinciale ambities. Afhankelijk van het accent van de ambitie, zijn ze opgenomen onder het deel 'Divers', 'Dynamisch' of 'Mooi' Gelderland:

1. **Divers** Gelderland betreft de regionale verschillen in maatschappelijke vraagstukken en opgaven en het koesteren van de regionale identiteiten. Zo heeft het Rivierenland andere regionale economische en culturele motoren dan de Stedendriehoek;

-
2. **Dynamisch** Gelderland betreft de provinciale ambities die zich afspelen op met name ruimtelijk-economisch vlak, bijvoorbeeld wonen, werken, mobiliteit;
 3. **Mooi** Gelderland betreft de Gelderse kwaliteiten die bescherming danwel ontwikkeling nodig hebben en die tegelijk richting geven aan ontwikkelingen. Denk aan cultuurhistorie, natuur, water, ondergrond.

Per ambitie is de aanpak op hoofdlijnen beschreven. De nadere invulling vindt plaats via provinciale uitvoeringsprogramma's en samenwerking met partners. Daarmee is de Omgevingsvisie een 'plan' dat richting geeft en ruimte biedt; geen plan met exacte antwoorden. Ofwel: 'de Omgevingsvisie gaat over het speelveld en de spelregels, niet over de uitkomst van het spel.' Uitnodigingsplanologie is sturen op doelen en kwaliteit, niet op de exacte middelen.

Voorbeeld ter illustratie

Het kan zijn dat een provinciale ambitie raakvlakken heeft met meerdere hoofdstukken en meerdere delen. Dat is waar nodig beschreven of via doorklikmogelijkheden uitgewerkt. Ter illustratie ziet u in 3.5.1 Mobiliteit in de Achterhoek een voorbeeld waarin de samenhang tussen de aanpak van de provincie voor mobiliteit in de Achterhoek, geluid, luchtkwaliteit en natuur is aangeduid.

Voor een goed beeld van de uitwerking, is hieronder een illustratie opgenomen. Het gekozen voorbeeld betreft de opgave voor energietransitie, een onderdeel daarvan is de provinciale ambitie voor het realiseren van windenergie.

Bij de **gedeelde maatschappelijke opgave** voor *energietransitie* is het volgende verwoord: de provincie en haar partners streven naar een betrouwbare, betaalbare en hernieuwbare energievoorziening en naar energieneutraliteit in 2050. De omslag die zij willen maken is:

- van gebruik van fossiele energie naar gebruik van hernieuwbare energie;
- met een zuinig gebruik van energie en grondstoffen; de kringloop sluiten;
- vastleggen van gebieden voor windturbines.

Dit doen ze vanuit de verantwoordelijkheid voor de leefomgeving, om minder afhankelijk te worden en om gebruik te maken van de economische mogelijkheden die dit biedt. Energietransitie biedt kansen voor nieuwe bedrijvigheid en innovatie.

Vanuit de invalshoek '*Divers*' is de regionale diversiteit ingevuld. In zes Gelderse regio's is te lezen welke maatschappelijke ambities er op het gebied van windenergie leven en op welke manier de partijen in een regio hieraan invulling wensen te geven. Bij de regio Stedendriehoek staat bijvoorbeeld de ambitie voor het 'opschalen van innovaties in duurzame energie'.

Bij '*Dynamisch*' is de **provinciale ambitie** voor *windenergie* als volgt gespecificeerd.

De provincies hebben in interprovinciaal (IPO)-verband afspraken gemaakt met het Rijk over de realisatie van 6.000 megawatt windenergie op land in 2020. Voor Gelderland is afgesproken dat 230,5 megawatt aan windenergie wordt opgesteld. Ruimte voor deze windturbines moet eind 2013 worden gereserveerd. Om aan deze afspraak te voldoen, faciliteert de provincie een zoekproces voor gemeenten en regio's om tot goede locaties te komen.

Vanuit de invalshoek 'Moo' is te lezen welke waarborgen er gelden om zowel de provinciale ambities als de bijzondere kwaliteiten van Gelderland te koesteren en te ontwikkelen. Zo zijn er tussen de hoofdstukken 'natuur en landschap' en 'energietransitie' over en weer zones en gebieden benoemd waarin is vermeld onder welke voorwaarden er keuzes mogelijk zijn. Soms zijn randvoorwaarden als aandachtsgebied verwoord zonder dat er regels in de Omgevingsverordening zijn opgenomen. Bijvoorbeeld dat er bij het plaatsen van een windturbine rekening moet worden gehouden met de zone rond weidevogelgebieden. Soms zijn randvoorwaarden verordend. In het Gelders Natuurnetwerk gelden bijvoorbeeld voorwaarden om verloren natuur te compenseren.

Waar in de praktijk deze drie invalshoeken bij elkaar komen, blijkt in het geval van de nadere uitwerking van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In de regio Rivierengebied vindt mede vanuit een provinciaal uitvoeringsprogramma ten slotte een uitwerking plaats waarin de samenhang tussen deelaspecten waaronder windenergie worden uitgewerkt.

1.4 Omgevingsagenda en majeure opgaven in de uitvoering

De gedeelde maatschappelijke opgaven zijn in de visietekst vanuit de twee provinciale hoofddoelen vertaald naar provinciale ambities. In deze Omgevingsvisie zijn de opgaven en ambities nog vrij 'sectoraal' uitgewerkt. Denk aan wonen, werken, natuur, leefomgeving. De provincie en veel partners zijn voor een deel georganiseerd rond verschillende beleidsonderdelen. Er zit kracht in het sectorale. Tegelijkertijd zijn enkele grote opgaven multisectoraal van aard en vergt de aanpak een integrale aanpak. De kernvraag is steeds: waar kunnen activiteiten en keuzes elkaar versterken?

Mede omwille van het stimuleren en borgen van de integraliteit in de uitwerking zijn in deze omgevingsvisietekst wel een aanzienlijk aantal linken aangebracht tussen opgaven. In de vorm van digitale 'hyperlinks' is 'door' te 'klikken' tussen teksten.

Bij het maken van de Omgevingsvisie zijn vier majeure opgaven naar voren gekomen. Het gaat om opgaven die van belang zijn voor heel Gelderland, maar met name in specifieke regio's spelen en in hun aard juist multisectorale aspecten benadrukken. Wat daarbij opvalt is dat de stedelijke gebieden, vanwege de opgaven die daar actueel zijn, meer aandacht krijgen dan voorheen. De provincie ziet voor zichzelf hier een relatief grotere rol dan in de vorige omgevingsplannen.

1. Economische kracht van de Stedelijke netwerken

(Arnhem-Nijmegen, Ede-Wageningen, Stedendriehoek)

Stedelijke agglomeraties zijn economische motoren. In Gelderland zijn dit de stedelijke netwerken Arnhem-Nijmegen, Ede-Wageningen en Stedendriehoek. Het is de woonomgeving van de meeste Gelderlanders. De stedelijke netwerken bieden werk, culturele voorzieningen en hoger onderwijs voor de inwoners van zowel de steden als hun omgeving. De uitgangspositie van onze stedelijke netwerken is goed:

- de aanwezigheid van top-sectoren;
- ingebed in een prachtige omgeving;
- een goede ligging en bereikbaarheid.

Deze potenties kunnen nog beter benut worden. Door een betere samenwerking tussen

steden en door te investeren in aantrekkelijke vestigingslocaties voor bedrijven en bewoners. Aspecten zijn bijvoorbeeld:

- de aanpak van winkel- en kantoorleegstand;
- hoe omgaan met de woningmarkt;
- de in- en externe bereikbaarheid van werklocaties;
- voorzieningen.

De trek naar de steden zet door, maar er zijn ook minder gunstige ontwikkelingen, zoals leegstand van vastgoed, overprogrammering en krimp-wijken.

2. Gelderse corridor

(Rivierengebied, Stadsregio Arnhem Nijmegen)

Gelderland heeft een unieke ligging tussen de Mainports Rotterdam en Amsterdam en het Europese achterland. De sectoren transport, logistiek en tuinbouw profiteren hiervan. In Zuid-Gelderland lopen water-, rail- en wegverbindingen parallel aan elkaar. De Waal, Betuweroute en A15 vormen de belangrijkste Europese tri-modale corridor.

Door de groei van de Rotterdamse haven (2e Maasvlakte) zal het transport op de corridor toenemen. Daarnaast heeft klimaatverandering grote effecten op dit gebied door de te verwachten extreme hoge of lage rivierwaterstanden. Zuid-Gelderland heeft ruimte om op de dynamiek in te spelen. Bijvoorbeeld door ontwikkeling van (agro)logistieke centra. De uitdaging is om dat met kwaliteit te doen en tegelijkertijd een impuls te geven aan de regionale economie. De verbinding met WaalWeelde is evident.

3. Veluwe

(Noord-Veluwe, FoodValley, Stedendriehoek, Stadsregio Arnhem Nijmegen)

De Veluwe is Nederlands bekendste natuurgebied. Dit gebied is een waarde op zich zelf. Daarnaast hebben de provincie en partners de ambitie om dit te vertalen naar de sterkste toeristische regio van Nederland. De recreatiesector is deels verouderd, waardoor huisjes niet meer voor recreatie maar voor huisvesting van bijvoorbeeld arbeidsmigranten worden gebruikt. Het natuurgebied wordt ervaren als belemmerend voor de ontwikkeling van (agrarische) bedrijven in en aan de rand van dit prachtige natuurgebied. De hervormingen van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid van de EU zal grote gevolgen hebben voor o.a. de kalverhouderij. Ook de bezuinigingen bij het Rijk (Defensie) hebben effect op de Veluwe (o.a. vrijkomend rijksvastgoed). De uitdaging is de natuurlijke kwaliteit van het gebied te versterken en dat economisch beter uit te nutten.

4. Krimp

(Achterhoek maar niet alleen in deze regio)

Het provinciaal beleid en dat van partners is geënt op de snelle bevolkingstoename vanaf de Tweede Wereldoorlog. Maar inmiddels hebben met name grote delen van de Achterhoek te maken met bevolkingsdaling (incl. ontgroening en vergrijzing). Deze krimp heeft effect op de arbeids- en woningmarkt. De economische recessie, de schaalvergroting in de landbouw en de detailhandel en de verdergaande digitalisering van de dienstverlening versterken dit proces. De draagkracht voor voorzieningen vermindert en er ontstaat leegstand. Dit heeft grote effecten op de kwaliteit van de leefomgeving. In de Achterhoek is het de opgave om aan te passen aan de

demografische ontwikkelingen en te voldoen aan de regionale behoefte aan werk, wonen/woonomgeving en bereikbaarheid.

Uitvoeringsafspraken en zaken die nog verder moeten worden uitgewerkt zullen in de loop van 2014 en verder worden uitgewerkt in het kader van een (regionale) agenda. In Hoofdstuk 5 Uitvoering leest u hier meer over.

1.5 Aanpak opgaven

Deze Omgevingsvisie is een belangrijke stap van de provincie om samen te werken aan 'opgaven' die de provincie en haar partners delen. Over wat er in Gelderland 'te doen' is en wat ons verbindt. Een aanpak die uitnodigt, uitdaagt en inspireert om in Gelderland te ontwikkelen met kwaliteit.

De provincie ziet bij de uitwerking van de eigen provinciale ambities een of meer van de volgende vier rollen voor zichzelf. Dit is per provinciale ambitie en aanpak uitgewerkt. De exacte invulling van deze globale rollen vindt plaats via onder meer provinciale uitvoeringsprogramma's die uitdrukking geven aan de volgende rollen. De provincie:

1. normeert: ze biedt ruimte binnen kaders, kaders waarmee de provincie de belangrijkste kwaliteiten wil borgen, ruimte die uitdaagt tot initiatief;
2. onderneemt: ze grijpt 'zelf' kansen via projecten en programma's en nodigt ook anderen daartoe uit;
3. verbindt: ze verbindt thema's die onderling en vaak bovenlokaal samenhangen;
4. inspireert: ze biedt inzet en inspiratie om processen verder te brengen, kwaliteiten optimaal te benutten en over en weer van elkaar te leren.

Omgevingsverordening

In de Omgevingsverordening zijn regels (randvoorwaarden) opgenomen passend bij de provinciale aanpak van ambities en doelen in deze Omgevingsvisie. Veel van deze regels waren eerder in diverse andere verordeningen van de provincie opgenomen. De provincie trekt deze oude verordeningen in en brengt de Omgevingsverordening ervoor in de plaats. De regels in de Omgevingsverordening zijn zodanig dat zij goed passen bij de accenten in de aanpak van deze Omgevingsvisie.

Status visie en aanpak

Deze focus biedt de nodige ruimte om in te spelen op veranderingen in de samenleving. Zo nodig kan en zal de Omgevingsvisie (partieel) aangepast worden als blijkt dat deze toch een belemmering vormt om adequaat op nieuwe ontwikkelingen in te spelen. De provincie wil geen nieuwe separate strategische plannen naast de Omgevingsvisie, wel vinden nadere uitwerkingen plaats.

1.6 Bijstellingen van de Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie richt zich formeel op de komende tien jaar, maar biedt een doorkijk aan Gelderland op een langere termijn. De provincie blijft de komende tijd met haar partners in gesprek over de focus en ambitie voor de langere termijn. Daarbij kijken de provincie en partners vanuit een integraal en internationaal perspectief naar Gelderland. Met deze bestuurlijke strategie kunnen voor Gelderland toekomstbestendige keuzes gemaakt worden.

Er komt geen separate geïntegreerde monitoring voor de Omgevingsvisie. Wel zijn partijen uitgenodigd om via de 'community' hun resultaten zichtbaar te maken. Ook zal de provincie over vier jaar evalueren of deze aanpak voldoet aan de wens om beter en sneller in te spelen op de ontwikkelingen. Partijen zijn uitgenodigd om tussentijds de voortgang op opgaven en ambities te laten zien en anderen te inspireren via een digitaal platform, sociale media, individuen. Gerichte monitoring vindt plaats:

- op basis van wettelijke taken (ingebod in provinciale uitvoeringsprogramma's),
- via de begroting (uitsnede van provinciale uitvoeringsprogramma's),
- via de provinciale monitors (zoals de stedenmonitor).

1.7 Leeswijzer en begrippenlijst

Leeswijzer

Deze Omgevingsvisie betreft een digitaal plan. Dit betekent een andere manier van lezen en een ander gebruik van tekst en kaarten. Waar een meer traditioneel geschreven tekst veelal begint met inleiding en dan een conclusie, zijn in deze visietekst vaak de conclusies als eerste beschreven en kunt u doorklikken naar achterliggende informatie en verdiepingen om de opbouw tot deze conclusie te kunnen herleiden. Dit is het gevolg van web-based schrijven en een meer digitaal gebruik en uitwisselen van kennis en informatie.

Wanneer u het digitale plan als 'pdf' of boekje gebruikt, heeft u geen mogelijkheid om teksten en kaarten bij elkaar te zien. Ook mist u dan de mogelijkheid om op woorden door te 'klikken' of tussen diverse gerelateerde onderwerpen heen en weer te schakelen. Om een betere kijk op de samenhang tussen onderdelen te krijgen, adviseert de provincie u om deze Omgevingsvisie ook digitaal in te zien.

In Hoofdstuk 1 Verdieping Toekomstbestendig Gld treft u een nadere leeswijzer aan van de Omgevingsvisie.

Begrippenlijst

In Bijlage 1 Begrippenlijst worden woorden en begrippen die in deze Omgevingsvisie een rol spelen verduidelijkt.

Tot slot

Tot slot een snelle typering van deze Omgevingsvisie.

1. Via co-creatie en uitnodigingsplanologie wil de provincie sneller inspelen op de maatschappelijke ontwikkelingen in Gelderland. Zij spant zich in om met mensen in gesprek te blijven en te zoeken naar wie een bijdrage kunnen leveren aan opgaven en doelen!
2. Structuurversterking en partnerschap als uitgangspunt. Gelderland is mooi, dynamisch en divers.
3. Nieuwe aandacht voor de steden, meer ruimte voor economie en een extra stap voor duurzame ontwikkeling en een leefbaar platteland.
4. Van tien jaar 'vast' naar flexibel en toekomstgericht. In een digitaal raadpleegbaar document.
5. Van vijf sectorale plannen en separate verordeningen naar één plan en één

verordening op hoofdlijnen voor de maatschappelijke opgaven in Gelderland: opgaven voor water, natuur en landschap, cultuur en erfgoed, milieu, energietransitie, landbouw, verkeer en vervoer en ruimtelijke ordening.

6. Samen afwegen en aan de slag met de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik. Kwaliteiten en doelen staan centraal, niet de regels.
7. Van Ecologische Hoofdstructuur (EHS) naar het Gelderse Natuurnetwerk en een Groene Ontwikkelingszone, met meer uitnodiging om bij te dragen aan het realiseren van natuurdoelen.
8. Regionale afspraken voorop. Niet alleen woningbouw en bedrijventerreinen, ook kantoren en detailhandel.
9. Lokaal maatwerk waar nodig.
10. Minder overheid, meer samenleving. Een samenleving waarin iedereen tot zijn recht kan komen. De provincie verbindt!

Hoofdstuk 2 Divers Gelderland

Dit hoofdstuk beschrijft de opgaven die provincie en haar partners zien. Niet altijd is voor deze opgaven een (centrale) rol weggelegd voor de provincie. Soms zijn nog verdere gesprekken nodig om de gewenste aanpak en ieders rol te bepalen.

2.1 Gelderland en Gebiedsagenda Oost-Nederland

Op het niveau van Oost Nederland werkt de provincie Gelderland samen met het Rijk, de provincie Overijssel, de Stadsregio Arnhem-Nijmegen en Twente. Deze samenwerking krijgt concreet vorm in de Gebiedsagenda Oost-Nederland 2013. Deze gebiedsagenda beschrijft de gezamenlijke ambities en opgaven met een horizon tot 2030/2040. Het gaat om opgaven op het terrein van economische structuurversterking, energietransitie, corridors en water waarin Rijk, provincie en regio's ieder een rol hebben.

2.2 Achterhoek

De Achterhoek is een regio met veel kwaliteiten en waarden:

- een mooi landschap;
- veel natuurschoon;
- mooie steden en dorpen;
- een grote onderlinge betrokkenheid (naoberschap);
- een hoge arbeidsmoraal;
- bescheidenheid.

Deze kwaliteiten en waarden vormen het kapitaal voor ontwikkelingen en innovaties, die worden gekenmerkt en ingegeven door:

- ingrijpende demografische ontwikkelingen (ontgroening, vergrijzing, bevolkingsdaling en afname van de beroepsbevolking);
- economische ontwikkelingen (recessie, schaalvergroting).

De vraagstukken die deze ontwikkelingen met zich mee brengen vragen om bundeling van krachten en slimme verbindingen tussen maatschappelijke partners. Alleen dan blijven de kwaliteiten en waarden in de Achterhoek vitaal.

De provincie en haar partners streven in de regio naar

De inzet van gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en provincie is nodig om in te kunnen spelen op de opgaven in de Achterhoek. De gezamenlijke inspanningen richten zich op vier speerpunten:

Kansrijk platteland

- ruimtelijke kwaliteit
- landbouw

Duurzame en innovatieve economie

-
- maakindustrie verbinden met TOP-sectoren
 - hernieuwbare energie (in relatie tot het PlanMER: Optimale locatiekeuze mest(co)vergisters)

Vitale leefomgeving

- wonen
- voorzieningen

Slim en snel verbinden

- bereikbaarheid

In 2.1 Verdieping Achterhoek vindt u een nadere toelichting op de speerpunten voor de Achterhoek.

2.3 Stadsregio Arnhem Nijmegen

De Stadsregio Arnhem Nijmegen wordt gekenmerkt door:

- het grootste stedelijke netwerk van Oost-Nederland;
- hoge kwaliteit van het voorzieningenniveau;
- kennisinstellingen: universiteit en hogescholen;
- de strategische ligging halverwege de Randstad en het Ruhrgebied;
- economische kracht: brede basis en topsectoren;
- goede bereikbaarheid over weg, water en spoor;
- de combinatie van stedelijke kwaliteiten en een mooie natuurlijke omgeving.

De kwaliteiten van de Stadsregio bepalen in belangrijke mate de ontwikkelingsmogelijkheden en daarmee ook de concurrentiepositie van Gelderland in internationaal en nationaal verband. De innovatieve kwaliteiten bepalen de potenties van de regio. Prioritaire clusters, met samenwerking van overheid, ondernemingen en kennisinstellingen, zijn:

- Health Valley: medische technologiecluster in Nijmegen en omgeving (verbondenheid bedrijven, overheid, gezondheidszorg en kennisinstellingen);
- Creatieve Industrie: innovatie culturele sector met name in Arnhem;
- Energie- en Milieutechnologie, met een zwaartepunt in Arnhem.

De provincie en haar partners streven in de regio naar

De inzet van de gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en de provincie is nodig om in te kunnen spelen op de opgaven in de Stadsregio Arnhem Nijmegen. De gezamenlijke inspanningen richten zich op vier speerpunten:

Innovatie en economische structuurversterking

- Topsector Health, Energie- en Milieutechnologie;
- creatieve industrie, logistiek, agro, toerisme;
- innovatie en samenwerking; overheid, ondernemingen, kennisinstellingen.

Bereikbaar en verbonden

- een goed bereikbare regio;
- verbeteringen bestaande infrastructuur weg, water, spoor;
- voorkomen, benutten, bouwen.

Sociaal economische vitaliteit en verstedelijking

- OV-knooppunten en versterking stedelijke structuur;
- het belang van de bestaande woningvoorraad;
- het voorzieningenniveau van de kernen staat onder druk;
- voorkomen van overaanbod van bedrijventerreinen, detailhandel, kantoren.

Gebiedskwaliteiten benutten

- kwaliteiten van het buitengebied (natuur en cultuurhistorie) verbinden met ontwikkelingsmogelijkheden.

In 2.2 Verdieping Stadsregio Arnhem Nijmegen vindt u een nadere toelichting op de speerpunten voor de Stadsregio.

2.4 Rivierenland

Rivierenland wordt gekenmerkt door:

- groen open gebied, omzoomd door rivieren;
- ruimte voor dynamiek en ontwikkeling, met name vrijetijdseconomie, agribusiness en logistiek;
- balans zoeken tussen koesteren, vernieuwen en benutten.

De provincie en haar partners streven in de regio naar

De inzet van de gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en provincie is nodig om in te spelen op de opgaven in Rivierenland. De gezamenlijke inspanningen en opgaven richten zich op vier speerpunten:

Logistiek

- centrale ligging van de regio benutten;
- ontwikkelen van een hoogwaardig logistiek voorzieningenniveau en bereikbaarheid;
- versterking logistieke sector, ook in relatie tot PlanMER: Locatie-afweging logistiek Rivierenland.

Agribusiness

- de ambitie om tot de top-5 van de Europese tuinbouwregio's te horen;
- versterking en innovatie van de volgende sectoren: fruitteelt, paddestoelenteelt, glastuinbouw en laanboomteelt;
- beleidsuitwerking ruimtelijke consequenties van de ontwikkelingen in deze sectoren.

Vrijtijdseconomie

- versterking van de sector en ondernemerschap;
- ontwikkeling van nieuwe attracties en verblijfsrecreatie;
- uitwerking van de Kansenskaart visie R&T (recreatie en toerisme) 2012-2015, ook in relatie tot PlanMER: Kansenskaart Recreatie en Toerisme Rivierenland.

Vitaal Platteland

- een passend voorzieningenniveau in kernen en dorpen;
- schaalvergroting en verbreding van de agrarische sector;
- functieverandering van de agrarische bebouwing;
- ontwikkeling van ruimtelijk beleid met provinciaal kader en lokaal maatwerk.

In 2.3 Verdieping Rivierenland vindt u een nadere toelichting op de speerpunten voor Rivierenland.

2.5 Noord-Veluwe

Kenmerkend voor de regio Noord-Veluwe zijn:

- rust en ruimte;
- afwisselend landschap: water, boerenland, steden, dorpen, bos en hei;
- een rijke cultuurhistorie;
- gastvrijheid en mensen die omzien naar elkaar;
- de recreatieve en toeristische sector en zorg;
- goede verbindingen met omliggende regio's.

De opgaven waar de regio voor staat:

- Economische ontwikkeling is motor van de regio: versterking van de recreatieve en toeristische sector, innovatie in het bedrijfsleven, vasthouden en versterken van zorgondernemers, een toekomstbestendige agrarische sector;
- Behouden, versterken en benutten van bestaande kwaliteiten: natuur, landschappen, water, gemeenschappen, steden en dorpen;
- Verbinden van leefbaarheid in kernen met natuurgebieden en het waterlandschap;
- Ruimte bieden aan ondernemers om een passend aanbod te ontwikkelen op deze opgaven.

De provincie en haar partners streven in de regio naar

De inzet van de gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en provincie is nodig om in te spelen op de opgaven in de Noord-Veluwe. De gezamenlijke inspanningen richten zich op vier speerpunten:

Gastvrije regio

- Veluwe als merk versterken;
- doorontwikkelen tot dé fietsregio van Nederland;
- bestaande kwaliteiten beter benutten.

Zorgzame regio

-
- van zorgen voor naar zorgen dat;
 - dwarsverbanden zoeken in zorgsectoren met sociale en economische activiteiten;
 - een passend woonaanbod voor elke leeftijdsfase en doelgroep;
 - duurzame participatie arbeidsmarkt.

Duurzame regio

- inzet op groene economie en duurzame energiehuishouding;
- versnelling van de energietransitie;
- duurzame mobiliteit.

Bereikbare regio

- bereikbare voorzieningen en leefbare kernen;
- goede ontsluiting van het groene gebied voor recreanten met respect voor de omgeving;
- goede bereikbaarheid van werklocaties, per auto en met goed openbaar vervoer;
- garanderen van goede verbindingen met omliggende regio's;
- verbeteren en stimuleren van de binnenvaart.

In 2.4 Verdieping Noord-Veluwe vindt u een nadere toelichting op de speerpunten voor de Noord-Veluwe.

2.6 Stedendriehoek

Een goed vestigingsklimaat is een belangrijke troef van de regio Stedendriehoek. De regio is goed bereikbaar en ligt in het unieke landschap van de Veluwe, Salland, Achterhoek en de IJsselvallei. De voordelen van stad, dorp en platteland worden er gecombineerd. Maat en schaal van het gebied zijn overzichtelijk en de sociale betrokkenheid is groot.

Centrale opgave is een nog verdere versterking van het vestigingsklimaat in de regio. Daaraan liggen vier deelopgaven ten grondslag:

- innovatie krachtig maken;
- sociaal kapitaal beter benutten;
- blijven werken aan bereikbaarheid;
- de leefomgeving met kwaliteit versterken.

De provincie en haar partners streven in de regio naar

De inzet van de gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers in beide provincies (Gelderland en Overijssel) is nodig om invulling te geven aan de opgaven in de Stedendriehoek. De gezamenlijke inspanningen richten zich met name op de speerpunten:

Innovatie krachtig maken

- vermarkten van een goed ondernemersklimaat;
- innovaties in de maakindustrie stimuleren;

-
- eigen innovaties verbinden aan Topsectoren en -regio's;
 - opschalen innovaties in duurzame energie.

Sociaal kapitaal beter benutten

- betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt;
- anticiperen op ontgroening en vergrijzing;
- maatschappelijke participatie in arbeid stimuleren.

Blijven werken aan bereikbaarheid

- de regio ontwikkelen als scharnierpunt van Oost-Nederland;
- doorstroming van en naar stads- en dorpscentra verbeteren;
- werk maken van duurzaam mobiliteitsmanagement;
- faciliteren van basismobiliteit en de fiets.

Leefomgeving met kwaliteit versterken

- afstemmen van wonen, werken en voorzieningen;
- landschappen en cultuurhistorische identiteit beter ontsluiten en beleven;
- kwaliteit van de leefbaarheid vasthouden.

In 2.5 Verdieping Stedendriehoek vindt u een andere toelichting op de speerpunten voor de Stedendriehoek.

2.7 FoodValley

FoodValley is een belangrijke voedingsbodem voor de Nederlandse economie en een inspirerende kennisregio in Europa. Karakteristiek voor FoodValley zijn de toonaangevende innovatie en vakkennis op het gebied van agrofood, het aantrekkelijke vestigingsklimaat en de groene leefomgeving.

De regio wil in een goede balans de specifieke kwaliteiten verder ontwikkelen. Deelaspecten daarbij zijn: werken, onderwijs, wonen, bereikbaarheid, vernieuwing landbouw, duurzaamheid en kwaliteit van de leefomgeving. De regio heeft deze doelen opgenomen in de (concept-)Gebiedsagenda van de regio FoodValley.

De provincie en haar partners streven in de regio naar

De inzet van de gemeenten, maatschappelijke organisaties, ondernemers en provincie is nodig om de opgaven in FoodValley waar te maken. De gezamenlijke inspanningen, opgenomen in de Omgevingsvisie en in de Gebiedsagenda van de regio, richten zich op zes speerpunten:

Bedrijven en bedrijvigheid

- de Topsector Food verder uitbouwen;
- het toerisme verder ontwikkelen;
- bedrijventerreinen;
- ontwikkelen bedrijventerreinen en kennis-as;

Onderwijs en arbeidsmarkt

- de kennisas Ede - Wageningen versterken;
- een goede match tussen onderwijs en arbeidsmarkt realiseren;

Mobiliteit en bereikbaarheid

- bepalen van de beste locaties voor gespecialiseerde bedrijfstreinen;
- mobiliteitsmanagement;
- een aantal knelpunten aanpakken;

Wonen en woningmarkt

- afstemming van de ontwikkelingen op de woningmarkt;
- woonbeleid ook laten gaan over het bestaande woningaanbod;

Vernieuwing landbouwsector

- hoe omgaan met het afnemende aantal bedrijven;
- schaalvergroting combineren met innovatie: license to produce;

Kwaliteit leefomgeving en duurzaamheid

- dynamiek is nodig om de economische waarde te behouden;
- anticiperen op meer extreme weersomstandigheden.

In 2.6 Verdieping FoodValley vindt u een nadere toelichting op de speerpunten voor FoodValley.

Hoofdstuk 3 Dynamisch Gelderland

3.1 Krachtige steden en vitale dorpen

De provincie en haar partners streven samen naar:

- behoud en ontwikkeling van een aantrekkelijke, Gezonde en veilige leefomgeving, waarin het prettig wonen en werken is;
- het stimuleren van economische ontwikkelingen en dynamiek;
- kwalitatief hoogwaardige en bereikbare maatschappelijke voorzieningen;
- respect en aandacht voor cultuur en cultuurhistorie, ruimte voor (sportieve) vrijetijdsbesteding.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie zet zich in voor vitale steden en dorpen en voor een duurzame verstedelijking. Daarvoor biedt deze Omgevingsvisie de volgende handvatten:

- versterking van de stedelijke netwerken, gecombineerd met aandacht voor de vitaliteit van kleine kernen en dorpen;
- een basis voor het terugdringen van leegstand en overcapaciteit in plannen;
- zorgvuldige locatie-afwegingen die voortbouwen op de kwaliteit en de kracht van het bestaande en anticiperen op veranderingen in de toekomst, zonder het uitgaan van het bestaande tot dogma te verheffen;
- een basis voor regionale afspraken over wonen en werken.

Rolopvatting

De rol die de provincie vervult hangt sterk samen met de inzet van anderen. Voor een duurzame verstedelijking schrijft de provincie regionale afspraken voor over wonen en werken, die in gezamenlijkheid worden ingevuld. Daarnaast 'onderneemt' de provincie via gebiedsontwikkeling en inspireert en verbindt zij partijen om te werken aan een goed functionerend netwerk van steden en dorpen.

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.1 Verdieping krachtige steden en vitale dorpen

3.1.1 Steden en regio's die elkaar versterken

De steden in Gelderland zijn een belangrijke motor voor de Gelderse economie, als concentratiepunt van sociaal-culturele en economische activiteiten. Steden zijn van belang voor de stedelijke bevolking en voor de bewoners in de omliggende gebieden. Iedere stad heeft zijn eigen unieke kwaliteiten en invloedssfeer. De landschappelijke ligging en het groene karakter dragen bij aan de kracht van de Gelderse steden.

In samenhang met de sterke steden zijn vitale dorpen van groot belang. Met name in de regio's waar vergrijzing, speelt, is een evenwichtige ontwikkeling gewenst, gericht op de kwaliteit van de bestaande voorraad.

De grote steden en hun omgeving hebben elkaar nodig. De provincie en partners willen de (economische) kracht van steden en stedelijke netwerken versterken. Verbindingen tussen de steden helpen om agglomeratie-voordelen te benutten. De provincie meent

dat de economische kracht van steden toeneemt als de steden en de (landelijke) omgeving een samenhangend geheel vormen. Het over en weer bereikbaar maken van voorzieningen en werkgelegenheid biedt veel potenties, ook over de grens met de buurprovincies en Duitsland.

Ambitie en rol van de provincie

De provinciale ambitie is het versterken van de economische kracht en uitstraling van de steden:

- het benutten van agglomeratie-voordelen en de economische potenties van de stedelijke agglomeraties Arnhem-Nijmegen, Ede-Wageningen en Apeldoorn-Zutphen-Deventer om de (inter-)nationale concurrentiepositie te verbeteren (zie kaart Internationale positionering van Gelderland);
- het versterken van (top)vestigingslocaties in de stedelijke netwerken en centra, omdat de binnensteden van de grote steden van essentieel belang zijn voor de aantrekkingskracht en het functioneren van de stedelijk netwerken;
- de focus op de verdere ontwikkeling van de topsectoren Energie- en milieutechnologiesector (EMT), Food en Health;
- het versterken van de regionale centrumfunctie van Doetinchem, Harderwijk en Tiel
- een 'slimme samenwerking' en verbindingen tussen steden onderling en tussen steden en hun omgeving
- extra aandacht voor de 'overgangsgebieden' tussen stad en land, door ruimte te laten voor een creatieve en kwalitatief hoogwaardige invulling van deze stadsrandzones.

De provincie wil de vitaliteit van kleinere kernen en dorpen waar mogelijk behouden en versterken. Dit vergt een evenwichtige benadering van stedelijke functies. De ambitie is te zorgen voor een optimale kwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen, niet om alle voorzieningen te behouden.

Aanpak

Het versterken van steden en dorpen vindt plaats door:

- het samen met partners verkennen van de unieke kracht en potenties van de Gelderse steden en dorpen - ook in (inter-)nationale context;
- het blijven versterken van de samenwerking tussen steden.

Daarnaast vervult de provincie een rol door:

- (mede) zorg te dragen voor een optimale bereikbaarheid tussen nabij gelegen steden in de stedelijke netwerken en tussen steden en hun omgeving. Multimodaal, op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau;
- het bundelen en concentreren van stedelijke functies (zoals culturele en sportvoorzieningen, kantoren, detailhandel, bedrijven, kennisinstituten) met een bovenregionale functie op goed bereikbare locaties en multimodale knooppunten en centra in het stedelijk netwerk;
- te investeren in de binnensteden van de grote steden die van essentieel belang zijn voor de aantrekkingskracht en het functioneren van de stedelijk netwerken;
- met partners te investeren in de bereikbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit van vestigingslocaties die de centra en knooppunten vormen in de stedelijke netwerken en meerdere bovenregionale functies hebben. Het accent ligt op een selectief aantal veelal bestaande locaties;

- te investeren in de ontwikkeling van de Gelderse (top)sectoren en daarmee in specifieke gebieden in Gelderland;
- het faciliteren en ondersteunen van de sterke sectoren in de Gelderse economie: de maakindustrie, vrijetijdseconomie en logistiek;
- te investeren in de (woon)kwaliteit en leefbaarheid in wijken en bereikbaarheid van voorzieningen en banen.

Voor het behouden en versterken van de vitaliteit, is de provinciale aanpak:

- samen met partijen investeren in de basismobiliteit gekoppeld aan (ruimtelijke) keuzes voor wonen, werken en voorzieningen;
- procesondersteuning bieden en investeren in het levensloopbestendig maken en aanpassen van de woningvoorraad een veranderende bevolkingssamenstelling;
- het ondersteunen van de transformatie van winkelgebieden in dorpen en kernen;
- het verbeteren van de digitale bereikbaarheid door pilots en investeringen in breedband;
- het ondersteunen bij de aanpak van leegstand in dorpen en kernen;
- het stimuleren van initiatieven op het gebied van arbeidsmarkt, leefbaarheid, onderwijs, gemeenschapsvoorzieningen en gezondheidszorg.

3.1.2 Duurzame verstedelijking

Het accent verschuift van nieuwbouw naar het vitaliseren van bestaande gebieden en gebouwen. De provincie en partners gaan nieuwe ontwikkelingen bezien in samenhang met de bestaande voorraad. Dit vereist een denk- en cultuuromslag. Als leidend principe hanteren de provincie en partners de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik. Kijk in de Verdieping 1.3 Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik voor de toelichting op deze Gelderse ladder en voor de samenhang met de rijksladder voor duurzame verstedelijking. De provincie en partners maken samen kwalitatief goede afwegingen in een stad, dorp of regio!

Ambitie en rol van de provincie

Nieuwe ontwikkelingen moeten aansluiten bij de behoefte van bewoners en ondernemers die verandert door de vergrijzing, de toename van kleine huishoudens, maar ook door het nieuwe werken en winkelen. Voor vitale steden is een integrale afweging nodig van economische, sociale, milieukundige en ecologische belangen.

De provincie en haar partners leggen accenten op:

- het behoud van de gebruikswaarde van de bestaande voorraad van vastgoed in steden en dorpen;
- een kwaliteitsslag in de bestaande voorraad vanwege veranderende behoeften;
- een gezond binnenstedelijk milieu, daarbij rekening houdend met zaken als mogelijke wateroverlast en hittestress door klimaatverandering;
- vitale steden die duurzaam, leefbaar en veilig zijn.

Meer aandacht voor bestaand vastgoed en bestaande stedelijke gebieden vergt:

- een veranderingsproces en een andere inzet van kennis en kunde van partijen;
- samen met andere partijen werken aan kennisontwikkeling;
- nieuwe (financiële)instrumenten en prikkels;

-
- focus op de kwaliteit en vitaliteit van bestaande gebieden.

Aanpak

Om te komen tot een duurzame verstedelijking richt de provincie zich op:

- het benutten van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik als instrument voor een zorgvuldige locatieafweging;
- regionale samenwerking en afstemming ten aanzien van locaties voor wonen, bedrijventerreinen, voorzieningen, kantoren, winkels en andere stedelijke voorzieningen. Dit mede met het oog op goed ontsloten en aantrekkelijke vestigingslocaties voor bewoners en bedrijven die aansluiten bij de behoefte nu en in de toekomst;
- transformeren en aanpak van leegstand.

Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik

Voor een goede afweging van keuzes voor locaties van nieuwe gebouwen, staat de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik centraal. De juridische basis hiervoor is de ladder voor duurzame verstedelijking die het Rijk heeft vastgelegd in het Besluit ruimtelijke ordening (Bro). Dit houdt in dat in bestemmingsplannen die voorzien in een stedelijke ontwikkeling moet worden aangegeven hoe met de ladder is omgegaan (behoefte, bestaand stedelijk gebied, bereikbaarheid).

Samen met haar partners gaat de provincie met de toepassing van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik aan de slag. De provincie wil partijen bij elkaar brengen om kennis en kunde te delen en om elkaar te inspireren met goede praktijkvoorbeelden, zeker in 2014-2015. Ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER die hiervoor pleiten. De provincie heeft de ambitie om de ladder als instrument ook uit te werken voor landelijke functies. Daarom kiest de provincie ervoor om nu al consequent te spreken over de toepassing van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

Een transparante besluitvorming bij het overwegen van nieuwe bebouwing gaat om het tijdig afwegen van kansen en mogelijkheden om bestaande gebouwen te benutten. Dit vraagt om kennis van de bestaande voorraad. Gekoppeld aan de Gelderse ladder zijn daarnaast deze vragen essentieel:

- past de ontwikkeling bij de doelen in Gelderland? Zo ja:
- hoe voegt de ontwikkeling extra kwaliteit toe aan een gebied?

Stedelijk waterbeheer

Gemeenten en waterschappen zijn verantwoordelijk voor het stedelijk waterbeheer. In de Verdieping 3.1.4 Stedelijk waterbeheer vindt u informatie over hoe de inrichting en het beheer van het waterhuishoudkundig systeem in het stedelijk gebied eruit moet zien.

Regionale programmeringsafspraken

In veel regio's zijn teveel plannen, als gekeken wordt naar de verhouding vraag-aanbod. Dit geldt voor zowel kantoren, bedrijventerreinen, winkels als voor woningen. De provincie wil overcapaciteit van nieuwbouwplannen voorkomen. Overcapaciteit kan onnodig ruimtebeslag veroorzaken. Het kan versneld leiden tot negatieve effecten zoals leegstand en verpaupering van gebouwen in bestaande stedelijke gebieden. Het kan ook leiden tot onrendabele investeringen en financiële risico's voor zowel gemeenten

als ontwikkelaars. Dit vraagt om:

- een heroverweging van plannen;
- kwalitatieve en kwantitatieve keuzen op regionaal niveau.

Plannen moeten:

- bijdragen aan een duurzame economische structuurversterking;
- voldoen aan de (toekomstige) marktvraag;
- een kwalitatieve toevoeging zijn aan de bestaande voorraad;
- bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit;
- de stedelijke structuur versterken.

Om te komen tot een heroverweging van plannen is het nodig zowel de aspecten van ruimtelijke programmering als het grondbeleid te bezien. Er is soms een duidelijke spanning tussen inhoudelijke, ruimtelijke en financiële keuzen. Voor een passende afweging moeten al deze aspecten worden bezien, bij voorkeur op (sub-)regionaal niveau. Bijzondere aandacht verdient het terugdringen van overcapaciteit in bestemmingsplannen, waarbij uitvoering niet gewenst of niet realistisch is. Het is van groot belang dat het terugdringen op een goede manier gebeurt. Dat wil zeggen met zo min mogelijk kans op schadeclaims. Over 'planschade' bestaan veel misverstanden. Planschade is in veel gevallen te voorkomen, als gekozen wordt voor de (juridisch) goede aanpak.

Bindende regionale afspraken

De provincie bevordert regionale samenwerking tussen partijen. De provincie maakt met partijen bindende afspraken over wonen en bedrijventerreinen. De status van deze afspraken ligt juridisch vast in de verordening.

De provincie zal ook aandacht besteden aan regionale afspraken over detailhandel, kantoren en mogelijk ander vastgoed (zorg en leisure). De provincie zal hieraan met partijen nader invulling geven.

Monitoring van afspraken geeft inzicht in de feitelijke ontwikkelingen (uitgifte, woningbouw) en biedt flexibiliteit om afspraken aan te passen aan de onzekere marktontwikkeling.

Inzetten op transformeren en aanpak van leegstand

De provincie zet zich in voor de aanpak van leegstand en transformatie. Het uitgangspunt daarbij is dat eigenaren als eerste verantwoordelijk zijn en blijven voor de kwaliteit van de gebouwen. Leegstand kan een probleem zijn en kan leiden tot verpaupering van gebieden, maar biedt in veel gevallen ook kansen voor nieuwe - soms tijdelijke - functies en nieuwe dynamiek in steden. Of leegstand een probleem is en of actie gewenst is, hangt sterk af van de specifieke locatie en aard van het vastgoed. Soms ontbreekt het aan programma en zal leegstand of sloop geaccepteerd moeten worden. De provincie nodigt partners en eigenaren van vastgoed uit te komen met initiatieven en oplossingen voor flexibel en tijdelijk ruimtegebruik, functieverandering, transformatie of sloop. De provincie wil partijen verbinden en initiatieven van partners stimuleren en ondersteunen. Een 'Actieplan leegstand en transformatie' kan hiervoor een goede stap zijn. De provincie neemt het initiatief om het gesprek met de betrokken partijen hiertoe op gang te brengen.

Leegstand speelt niet alleen in de commerciële sector, maar ook in toenemende mate in niet commerciële sectoren. Bezuinigingen, decentralisaties, beleidswijzigingen (gewijzigde financieringsstelsels) leiden tot leegstand van maatschappelijk vastgoed zoals verzorgingshuizen, onderwijsaccommodaties, buurt- en wijkaccommodaties. Ook rijksaccommodaties, zoals van defensie, komen leeg te staan en worden afgestoten. Door secularisatie komen verder steeds meer kerkelijke accommodaties leeg te staan, deels van cultuurhistorische waarde. De komende jaren wordt door deskundigen een sterke toename van deze vormen van leegstand verwacht. Nadere analyse en verkenning is nodig om een goed beeld te krijgen van de (te verwachten) ontwikkelingen in Gelderland.

Opgaven in samenhang bezien

In gesprek met partners komt de provincie drie elementen tegen:

1. bijstellen programmering;
2. afboekingen op grond;
3. ruimtelijke investeringen.

Het provinciaal belang is gelegen in het vergroten van de ruimtelijke kwaliteit. Indien de provincie en partners erin slagen om een substantieel deel van de overprogrammering (tijdelijk) uit de markt te nemen, komt er meer ruimte voor kansrijke inbreidingsontwikkelingen. Een sanering van bouwbestemmingen (hard en zacht) is ook in het belang van economische ontwikkeling. De provincie wil plannen die bijdragen aan het vergroten van de ruimtelijke kwaliteit daarom voorrang geven:

- binnenstedelijke ontwikkelingen krijgen de voorkeur boven uitleglocaties;
- leegstand wordt aangepakt via herbestemmen/reconstructie van locaties;
- nieuwe waarde creatie wordt mogelijk (newconomy);
- duurzaam bouwen wordt bevorderd (energietransitie);
- instrumenten als stedelijk herverkavelen worden toegepast om de gewenste ontwikkelingen op gang te brengen.

Echter, zo lang de boekwaardes op grond voor problemen zorgen, komt het streven naar ruimtelijke kwaliteit niet goed van de grond. De provincie en partners onderzoeken passende maatregelen zonder gemeentelijke verantwoordelijkheden over te nemen.

Rol

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verkenning
- investering
- verordening
- reactieve aanwijzing
- zienswijze
- actieplan leegstand en transformatie

3.1.3 Wonen

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.2 Verdieping rond wonen

3.1.3.1 Woningvoorraad

De provincie en haar partners streven er samen naar om vraag en aanbod op de woningmarkt met elkaar in balans te brengen en te houden: hoe kan de woningvoorraad kwantitatief en kwalitatief meegroeien met een veranderende vraag? Zij zien daarbij de volgende opgaven:

1. focus van nieuwbouw naar het benutten van de bestaande voorraad;
2. van aanbodgestuurd naar vraaggestuurd.

Provinciale ambitie en rol

In de Regionale Woonagenda agenderen alle (relevante) partijen in een regio de regionale opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij hieraan gaan doen. De woonagenda's zijn veel meer dan een document. Ze zijn een proces waarvoor een regionaal netwerk wordt opgericht. Het idee is dat er in de loop van de tijd nieuwe coalities ontstaan, dat er meer onderling vertrouwen en uitwisseling ontstaat en dat nieuwe oplossingsrichtingen worden bedacht voor de regionale opgaven. De opgaven kunnen per regio verschillen. De provincie is een van de partijen.

Vanwege de demografische ontwikkelingen neemt de vraag naar groei van de woningvoorraad geleidelijk af. De kwalitatieve mismatch tussen vraag en aanbod op de woningmarkt vraagt echter steeds meer aandacht van alle betrokken partijen. Oplossingen zijn in toenemende mate te vinden in het benutten van kansen en mogelijkheden in (het aanpassen van) de bestaande woningvoorraad.

Aanpak

Om deze doelen te bereiken:

1. agenderen en programmeren partijen in de regio de opgave. Dit gebeurt in het kader van de Regionale Woonagenda en met het oog op benodigde veranderingen in de regionale woningvoorraad. De provincie is een van de partijen. De bestaande woningvoorraad en de mogelijkheden in vrijkomend en leegstaand vastgoed worden expliciet meegewogen. Thema's komen aan bod zoals:
 - a. flexibiliteit;
 - b. levensloopbestendigheid;
 - c. wonen met zorg;
 - d. betaalbaarheid;
 - e. het aandeel 'huur' en andere kwaliteiten waaraan behoefte is.
2. streeft de provincie op regionale schaal naar afspraken met gemeenten en woningbouwcorporaties over de (netto) groei van de woningvoorraad op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve opgave per regio wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten.

Met de programmeringsafspraken wordt bereikt:

- afstemming met buurprovincies;
- het voorkomen van concurrentie om inwoners en bijbehorende onbedoelde

-
- migratiestromen tussen regio's en gemeenten;
 - de keuze bepalen voor de beste locaties voor woningbouw;
 - het verkleinen van de kans op leegstand;
 - voorzien in de aangetoonde kwantitatieve en kwalitatieve woningbehoefte voor de Gelderse bevolking;
 - het bevorderen van binnenregionale samenwerking;
 - het meewegen van de mogelijkheden die de bestaande woningvoorraad en vrijkomend of leegstaand vastgoed bieden;
 - duidelijkheid over hoe om te gaan met overcapaciteit van woningbouwplannen;
 - het voorkomen van nieuwe overcapaciteit aan woningbouwplannen.

De provincie neemt in het maken van de programmeringsafspraken een regierol. In de Omgevingsverordening is de status van de kwantitatieve opgave vastgelegd. Hierdoor kan de provincie optreden als de partijen in een regio er niet in slagen om tot een (binnenregionale) programmering te komen, of wanneer zij zich niet aan de afspraken houden.

Hoe omgaan met overcapaciteit

Bij programmering hoort het periodiek heroverwegen van gemaakte keuzes. Zijn die keuzes nog steeds goed of is de vraag in de loop van de tijd gewijzigd. Hebben zich nieuwe (betere) kansen voorgedaan?

Tijdelijke overcapaciteit kan gewenst zijn wanneer een gemeente een bepaald plan wil inwisselen voor een plan dat beter tegemoet komt aan de woningbehoefte of aan het (locatiekeuze)beleid in deze Omgevingsvisie. Voor zover nodig, streeft de provincie naar maatwerkoplossingen. Voor nieuwe situaties die zich in de toekomst voordoen, streeft de provincie eveneens naar maatwerkoplossingen.

Voor een zorgvuldige en transparante motivering van woonlocaties dient de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik. De provincie verkent de mogelijkheden die het werken met de ladder biedt voor zorgvuldige locatiekeuzes in Gelderland.

De kansen en mogelijkheden in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed staan expliciet centraal in het meewegen van een locatiekeuze. De Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik is een instrument om de vraaggestuurde benadering vorm te geven: wat is de specifieke woningbehoefte (bijvoorbeeld wonen en zorg of landelijk wonen) en wat is daarvoor de beste locatie? Bij wonen en zorg is dat waarschijnlijk binnenstedelijk, maar bij landelijk wonen uiteraard in een landelijke omgeving.

Benutten van beeldbepalende gebouwen en ensembles

Met een grotere nadruk op het omgaan met de bestaande woningvoorraad ontstaat extra kwaliteit door het onderkennen en inzetten van beeldbepalende of monumentale gebouwen en ensembles.

Rolinvulling

De provincie is:

- normerend
- inspirerend

-
- verbindend

Instrumenten

- Woonagenda
- kwantitatieve opgave wonen
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- financiële middelen
- kennis

3.1.3.2 *Wonen en werken in het 'buitengebied'*

De provincie en haar partners streven samen naar een vitaal buitengebied:

- met behoud van levendigheid;
- met een verbetering van de kwaliteit van wonen, werken en vrijetijdsbesteding;
- rekening houdend met grote verschuivingen door schaalvergroting in de landbouw, energietransitie en urbanisatie de komende jaren.

De gevolgen van de economische recessie en de vastgoedcrisis zijn ook op het platteland sterk voelbaar. In veel regio's willen gemeenten het wonen, de detailhandel en het werken zo veel mogelijk concentreren in de kernen. Bij deze opgave zouden partijen samen moeten inspelen op nieuwe kansen voor de plattelandseconomie en samen moeten anticiperen op bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing, en op de discrepantie tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Het voldoen aan een andere behoefte voor wonen en werken vraagt een slagvaardige overheid en om actief burgerschap en zelforganiserend vermogen van groepen en organisaties.

Provinciale ambitie en rol

De provincie stelt bij initiatieven voor functieverandering dat deze de aanwezige en te ontwikkelen economie en gebiedskwaliteiten moeten versterken. Dit kunnen initiatieven zijn voor wonen en werken. Bijvoorbeeld bij functieverandering of nieuwe landgoederen.

Dat betekent:

- initiatieven koesteren als kans;
- niet vooraf ontwikkelingen uitsluiten;
- mogelijkheden zoeken.

Daarvoor dragen in eerste instantie de initiatiefnemers de verantwoordelijkheid. De provincie voert een beperkte regie op wonen en werken in het buitengebied, namelijk door:

- kwalitatieve proceskaders aan te geven om te komen tot locatiekeuzes;
- ondersteuning te bieden in de vorm van kennis, begeleiding en inspiratie;
- daarbij geldt voor een initiatief in het buitengebied dat het 'nieuwe rood' in het buitengebied een kwaliteitsverbetering moet zijn in het gebied.

Een kwaliteitsverbetering wil zeggen dat er sprake is van sloop en of hergebruik van vrijkomende bebouwing (functieverandering) of ontwikkeling van nieuwe natuur. De rood-rood en rood-groenverhoudingen van de nieuwe situatie ten opzichte van de oude situatie bepalen de aanvaardbaarheid. Specifiek in de Groene Ontwikkelingszone geldt de bijdrage die aan de gewenste natuurontwikkeling geleverd wordt.

Voor nieuwe stedelijke functies in het buitengebied geldt dat deze afgewogen worden in het licht van de Ladder voor duurzaam ruimtegebruik. Ook bij nieuwe landgoederen en functieverandering. Hiermee krijgen functies een plek die in principe ook in bestaande steden en dorpen gelokaliseerd kunnen worden. In deze gevallen zal de behoefte (Gelderse ladder) aangetoond moeten worden. Bijvoorbeeld de behoefte aan 'landelijk wonen'. Dit betekent dat onderbouwd wordt waarom de woningen niet in de bestaande steden en dorpen gebouwd worden.

De Gelderse regio's kregen met het Streekplan 2005 de mogelijkheid voor een regionale invulling van het beleidskader voor functieverandering van agrarische gebouwen. Deze invulling werd door het college van Gedeputeerde Staten geaccordeerd. De provincie kiest voor een andere rol. Zij vraagt geen apart beleidskader om door de provincie vast te stellen, maar juicht toe dat hierover beleid en afspraken in regionaal verband zijn gemaakt of verder worden gemaakt. De provincie draagt graag bij aan de evaluatie van dit beleid.

Aanpak

Het voortouw ligt bij gemeenten. Gemeenten hebben hun beleid op regionaal niveau afgestemd.

Voor een zorgvuldige en transparante motivering moet de werkwijze van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik in Gelderland centraal staan. Ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER over de Gelderse ladder zal de provincie dit nader met partners invullen.

De provincie verkent in 2014 en 2015 met partners de mogelijkheden die de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik biedt voor een zorgvuldige locatiekeuze in Gelderland. Ook in relatie tot de diverse kwaliteiten in een gebied en de ambitie die de provincie heeft om mogelijke keuzes in een Gebiedenatlas en met kwaliteitsateliers in beeld te brengen. In de Verdieping 4.1.4 Kwaliteitsateliers vindt u meer informatie hierover.

Rol

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- begeleiding, Gebiedenatlas en kwaliteitsteam
- monitoring

3.1.3.3 *Wonen in de Achterhoek*

Aanpak

De Achterhoekse gemeenteraden hebben de Regionale woonvisie Achterhoek 2010-2020 vastgesteld. In de eerste evaluatie van deze woonvisie zijn aanbevelingen en actiepunten geformuleerd waarmee gemeenten, corporaties en de provincie de komende jaren (verder) aan de slag gaan. Een daarvan is het toevoegen van nog 5.900 woningen in de periode 2010-2025 (oude doelstelling was 5.900 woningen in de periode 2010-2020).

Met het aanvullend maken van kernenfoto's wil de regio Achterhoek een beeld van de huidige situatie in elke hoofdkern (21 stuks) en de ontwikkeling daarin in een periode van tien jaar verkrijgen. De kernenfoto's en de analyse daarvan en discussies daarover leveren belangrijke bouwstenen op voor (verdere inkleuring van) de Regionale Woonagenda van de Achterhoek.

In de Regionale Woonagenda agenderen alle (relevante) partijen in een regio de regionale opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij hieraan gaan doen. De provincie is een van de partijen. Het traject kent in de Achterhoek uitdagingen zoals:

- faseverschillen tussen gemeenten;
- de verhouding lokaal versus regionaal;
- de aansluiting op de agenda 2020;
- het betrekken van de drie O's (ondernemers, organisaties en overheden).

Beperkte aantallen nieuwe woningen moeten inspelen op de toekomstige vraag. Meer flexibiliteit (onder meer flexibel bouwen) is nodig voor het gebruik van woningen door verschillende doelgroepen. Het aanpassen van bestaande woningen wordt belangrijker.

De provincie maakt op regionale schaal afspraken met ten minste gemeenten en woningcorporaties over de woningvoorraad op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve regionale opgave voor wonen wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten. In de Verdieping 3.2.4 Programmering wonen vindt u meer informatie hierover.

Om ook in de toekomst te kunnen zorgen dat het woningaanbod aansluit op de (kwalitatieve) vraag, neemt de betekenis van herstructurering toe. Omdat de nieuwbouw in de Achterhoek qua omvang relatief beperkt is, is het extra van belang om bij de locatiekeuze de kansen en mogelijkheden in de bestaande voorraad en in het bestaand vastgoed (functieverandering) mee te wegen.

Voor zover van toepassing zullen de afspraken betrekking hebben op:

- a. welke kansen zijn er in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed en hoe kunnen deze worden benut?
- b. hoe om te gaan met eventuele overcapaciteit van nieuwbouwplannen?

In de Achterhoek zijn de gevolgen van de demografische ontwikkelingen goed merkbaar. De regio heeft bij het Rijk de status van 'anticiperregio'. Bevolkingsgroei vindt nog mondjesmaat plaats. In de meeste gemeenten is al sprake van bevolkingsdaling (krimp). Er is nog beperkt vraag naar groei van de woningvoorraad,

hoofdzakelijk vanwege de afname van het gemiddeld aantal personen per huishouden.

Een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn op de woningmarkt onmisbaar: de gemeente stelt bestemmingsplannen vast, maakt afspraken met corporaties en andere partijen en koopt eventueel grond. De gewenste nieuwbouw zou moeten worden verdeeld op basis van waar in de regio de vraag zich voordoet. En tot op zekere hoogte waar woningen nodig zijn voor gewenste functieverandering.

Het inzicht groeit dat, om vraag en aanbod met elkaar in balans te brengen en houden, op termijn een vorm van strategisch voorraadbeheer nodig is. Dit beheer is gericht op alle woningen binnen een gemeente en liefst afgestemd met de regio. Dit vraagt om kennis van de kansen en mogelijkheden voor:

- aanpassing van de bestaande voorraad;
- sloop met vervangende nieuwbouw;
- verdunning;
- functieverandering van bestaand vastgoed.

Op basis van deze kennis kan de meest geschikte locatie bepaald worden voor:

- eventuele nieuwbouw;
- het benutten van mogelijkheden in de bestaande voorraad;
- functieverandering.

Instrumenten

- Regionale Woonagenda
- kwantitatieve opgave wonen
- kennis
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- financiële middelen

3.1.3.4 *Wonen in FoodValley*

Aanpak

In de FoodValley hebben provincie en partners de ambitie om een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving te bieden om mensen blijvend te binden aan de regio. De regio heeft de ambitie om een mondiale speler op Foodgebied te worden en kenniswerkers van elders bereid te vinden om zich hier te vestigen.

De regio heeft een sterke en gezonde woningmarkt. De komende vijftien jaar is er nog een sterke demografische groei. Er is bovendien sprake van verdergaande huishoudensverdunning. De economische en demografische ontwikkelingen vragen wel om onderlinge afstemming. Het regionaal woningmarktonderzoek wijst uit dat de regio FoodValley niet één samenhangende woningmarkt is. Tussen Ede, Veenendaal en Barneveld is sprake van uitwisseling van woningzoekenden die een samenhangende benadering wenselijk maakt. In het noorden is een overloofunctie vanuit Amersfoort te zien. Afstemming van woningaantallen is gewenst om mis match van vraag en aanbod en ongewenste concurrentie te voorkomen.

De regio signaleert dat alle gemeenten te maken krijgen met de gevolgen van vergrijzing en wil hiermee rekening houden binnen het beperkte woningbouwprogramma. Onder andere door het bouwen van levensloopbestendige woningen. Dit is belangrijk, maar nog belangrijker is dat de regio komt tot een gezamenlijk woonbeleid waarin ook het bestaande woningaanbod wordt betrokken.

De kansen en mogelijkheden in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed zouden eerst in kaart moeten worden gebracht. In het woonbeleid zal het in de toekomst steeds vaker gaan om aanpassing en kwaliteitsverbetering van het bestaande woningaanbod. De betekenis van groei van de woningvoorraad via nieuwbouw neemt af. Ook de vraag naar tijdelijke en beperkte woonruimte (spoedzoekers, gebroken gezinnen, arbeidsmigranten), waarvoor nu vaak recreatiewoningen oneigenlijk gebruikt worden, moet hierbij worden betrokken.

De samenwerking in de regio begint steeds meer vorm te krijgen. Tot het samenwerkingsverband FoodValley behoren naast de vijf Gelderse gemeenten ook drie Utrechtse gemeenten. In de regio FoodValley is een Regionale Woonagenda in ontwikkeling. In de Regionale Woonagenda agenderen partijen in de regio de regionale opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij hieraan gaan doen. De provincie is een van de partijen. De mismatch tussen vraag en aanbod op de woningmarkt is een belangrijk bespreekpunt.

De provincie maakt op regionale schaal afspraken met gemeenten en Woningcorporaties over de woningvoorraad op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve regionale opgave voor wonen wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten. In de Verdieping 3.2.4 Programmering wonen vindt u meer informatie hierover.

Een onderdeel van het maken van de afspraken is:

- welke kansen zijn er in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed en hoe kunnen deze worden benut?
- het ontstaan van overcapaciteit van (harde of zachte) nieuwbouwplannen voorkomen. In de Verdieping 3.2.6 Periodieke heroverweging bouwplannen vindt u meer informatie.

Tot circa 2030 is het in de regio FoodValley niet noodzakelijk om plannen te schrappen maar voor de periode tot 2020 is er overcapaciteit. Faseren en doseren van plannen op basis van een toets op kwaliteit en afzetbaarheid is gewenst. De gemeenten hebben afgesproken dat ze dat proces eerst op gemeentelijk niveau ingaan samen met de betrokken marktpartijen en corporaties.

In samenwerking met de partijen betrokken bij de vastgoedmonitor ontwikkelt de regio een regionale projectenmonitor. Aan de hand daarvan bespreken zij de stand van zaken op de woningmarkt. Verder werken de gemeenten en corporaties samen in het project Woonbewust dat gericht is op het geschikt maken van de bestaande woningvoorraad. Dit betekent onder meer bewoners bewust maken van wat er nodig is om zo lang mogelijk prettig, veilig en zelfstandig te blijven wonen in de eigen woning.

Een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn op de woningmarkt onmisbaar: de gemeente stelt bestemmingsplannen vast, maakt afspraken met corporaties en andere partijen en koopt eventueel grond. Het inzicht groeit dat op

termijn een vorm van strategisch voorraadbeheer nodig is. Dit beheer is gericht op alle woningen binnen een gemeente en liefst afgestemd met de regio. Dit is nodig om vraag en aanbod met elkaar in balans te brengen en houden. Het vraagt om kennis van de kansen en mogelijkheden voor:

- aanpassing van de bestaande voorraad;
- sloop met vervangende nieuwbouw;
- verdunning;
- functieverandering van bestaand vastgoed.

Op basis van deze kennis kan de meest geschikte locatie bepaald worden voor:

- nieuwbouw;
- het benutten van mogelijkheden in de bestaande voorraad;
- functieverandering.

Instrumenten

- Regionale Woonagenda
- kwantitatieve opgave wonen
- kennis
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- financiële middelen

3.1.3.5 Wonen in Noord-Veluwe

Aanpak

In de Regionale Woonagenda agenderen partijen in een regio de regionale opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij doen. De provincie is een van de partijen. De gemeenten in de Noord-Veluwe hebben in 2011 een Regionale Woonagenda opgesteld. Als belangrijke doelgroep van beleid zijn genoemd:

- ouderen;
- mensen met een zorgindicatie;
- jongeren;
- arbeidsmigranten;
- middeninkomens.

Tevens komen aan de orde de thema's:

- wonen en zorg;
- aanpassing van de bestaande voorraad;
- leefbaarheid.

De woonagenda is een afsprakenkader van gemeenten en corporaties. De provincie streeft er met haar partners naar dat dit wordt uitgebreid tot een samenwerkingsverband met meer partners, waaronder marktpartijen.

Het opstellen van de Regionale Woonvisie is een stap in deze richting. De woonvisie wordt opgesteld in opdracht van gemeenten en corporaties met input van andere

(markt)partijen. De regio maakt bij het opstellen van de woonvisie gebruik van de gegevens van het Woon Onderzoek Nederland (WoON2012).

Het beschikken over kennis van de regionale woningmarkt is van groot belang voor een goed beleid. De meeste partijen beschikken over een deel van de informatie. Het opzetten van een regionale monitoring kan toegevoegde waarde hebben. Deze kan bijvoorbeeld informatie bevatten op kern- of buurniveau over te koop aangeboden woningen, prijsontwikkeling en de wachttijd voor huurwoningen. Wellicht kan het opzetten van een regionale monitor met de partners in de regio worden besproken in het kader van de Regionale Woonagenda.

De aanwezigheid in de regio van arbeidsmigranten biedt voordelen voor werkgevers en voor de lokale en regionale economie. Het levert soms ook knelpunten op wat betreft:

- overnachtingsfaciliteiten en huisvesting;
- openbare orde;
- veiligheid;
- medische voorzieningen;
- welzijn;
- leerplicht voor eventueel meegekomen kinderen.

Uitgangspunt voor werkgevers, gemeenten en corporaties zou moeten zijn dat er voldoende reguliere verblijfsmogelijkheden zijn voor deze mensen en voor overige spoedzoekers. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt in:

- eenvoudige overnachtingsfaciliteiten voor kortverblijvers;
- kamers;
- kleine wooneenheden;
- gedeelde woningen voor hen die langer blijven;
- zelfstandige (huur)woningen voor hen die, al dan niet met hun gezin, kiezen voor een langer durend of zelfs permanent verblijf.

Illegale verblijfssituaties moeten zoveel mogelijk worden tegengegaan. Samenwerking en afstemming tussen gemeenten, corporaties en (grotere) werkgevers in een gebied ligt hierbij voor de hand. Het is bij uitstek een thema dat kan worden opgepakt in het kader van de Regionale Woonagenda. De provincie gaat graag in gesprek met betrokken partijen om samen na te gaan hoe knelpunten kunnen worden verholpen. Als de kwantitatieve afspraken aantoonbaar een belemmerende factor zijn, wil de provincie ook daarover het gesprek aangaan. Er wordt onder meer gesproken over experimenteerruimte en pilotprojecten, bijvoorbeeld rond tijdelijke bestemmingen. Kansen en mogelijkheden in bestaand vastgoed (functieverandering) kunnen aan bod komen.

De provincie maakt op regionale schaal afspraken met ten minste gemeenten en woningcorporaties over de woningvoorraad op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve regionale opgave voor wonen wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten. In de Verdieping 3.2.4 Programmering wonen vindt u meer informatie.

In de regio is geen sprake van een overcapaciteit aan harde bestemmingsplannen. Wel is er een overmaat aan zachte plannen. In de Verdieping 3.2.6 Periodieke heroverweging bouwplannen vindt u meer informatie hierover.

Een onderdeel van het maken van de afspraken is:

- welke kansen zijn er in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed en hoe kunnen deze worden benut?
- hoe om te gaan met de overcapaciteit van zachte nieuwbouwplannen?
- het ontstaan van overcapaciteit aan harde bestemmingsplannen voorkomen.

Een binnenregionale woonprogrammering wordt beter wanneer andere (markt)partijen worden betrokken naast gemeenten en corporaties. Het bespreken van de haalbaarheid (verkoopbaarheid) en de behoefte aan de geplande woningen, zowel in de zachte als in de harde plannen, is voor al deze partijen waardevol. Wellicht is de Regionale Woonvisie een geschikte aanleiding om deze gesprekken te starten.

Een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn op de woningmarkt onmisbaar: de gemeente stelt bestemmingsplannen vast, maakt afspraken met corporaties en andere partijen en koopt eventueel grond. Het inzicht groeit dat op termijn een vorm van strategisch voorraadbeheer nodig is. Dit beheer is gericht op alle woningen binnen een gemeente en liefst afgestemd met de regio. Dit is nodig om vraag en aanbod met elkaar in balans te brengen en houden. Dit vraagt om kennis van de kansen en mogelijkheden voor:

- aanpassing van de bestaande voorraad;
- sloop met vervangende nieuwbouw;
- verdunning;
- functieverandering van bestaand vastgoed.

Op basis van deze kennis kan de meest geschikte locatie bepaald worden voor:

- eventuele nieuwbouw;
- het benutten van mogelijkheden in de bestaande voorraad;
- functieverandering.

Instrumenten

- Regionale Woonagenda
- kwantitatieve opgave wonen
- kennis
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- financiële middelen.

3.1.3.6 Wonen in Rivierenland

Aanpak

In de Regionale Woonagenda agenderen partijen in een regio de regionale opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij hieraan gaan doen.

In Rivierenland zijn gemeenten en corporaties in 2013 met elkaar in gesprek gegaan over de handreiking die door de samenwerkende corporaties was opgesteld. In dat

gesprek is onder meer 'wonen en zorg' aangewezen als prioriteit.

'Wonen en zorg' vormt een urgente opgave, mede vanwege de decentralisatie. Op regionaal niveau pakken partijen dit op. Daarnaast zijn gemeenten gestart met het monitoren van de woningmarkt. Goed inzicht in de ontwikkelingen op de regionale woningmarkt is een vereiste om het gesprek te kunnen voeren over de juiste dingen, namelijk over het benutten van de kansen en mogelijkheden in de bestaande woningvoorraad en over het toevoegen van de juiste woningen op de juiste plek op het juiste moment. Netwerken en het delen van inspiratie, kennis en goede voorbeelden zijn belangrijke elementen voor samenwerking tussen partijen. Dit krijgt steeds meer vorm in de regio.

De regio heeft op deze manier een start gemaakt met de Regionale Woonagenda. De provincie vindt het voor de hand liggen om bij de verschillende opgaven meer relevante partijen te betrekken. Gemeenten en corporaties willen bijvoorbeeld een regionale aanpak voor wonen en zorg vormgeven en daarbij zorgorganisaties betrekken. De provincie is daarbij een van de relevante partijen. De regio wil bovendien meer structuur brengen in de diverse overleggen om helder te maken waar en met wie de onderwerpen het beste op de agenda kunnen staan.

De aanwezigheid in de regio van arbeidsmigranten biedt voordelen voor werkgevers en voor de lokale en regionale economie. Het levert soms ook knelpunten op wat betreft:

- hun overnachtingsfaciliteiten en huisvesting;
- openbare orde;
- veiligheid;
- medische voorzieningen;
- welzijn;
- leerplicht voor eventueel meegekomen kinderen.

Uitgangspunt voor werkgevers, gemeenten en corporaties zou moeten zijn dat er voldoende reguliere verblijfsmogelijkheden zijn voor deze mensen en voor overige spoedzoekers. Daarbij kan uiteraard onderscheid worden gemaakt in:

- eenvoudige overnachtingsfaciliteiten voor kortverblijvers of in acute situaties;
- kamers;
- kleine wooneenheden;
- gedeelde woningen voor hen die langer blijven;
- zelfstandige (huur)woningen voor hen die, al dan niet met hun gezin, kiezen voor een jarenlang of zelfs permanent verblijf.

Kenmerkend voor Rivierenland is dat er gedurende de periode van fruitpluk een piek in het aantal in de regio werkzame arbeidsmigranten optreedt. Een deel van deze mensen wordt opgevangen op de bedrijven zelf. De regio heeft als beleid om vooral aandacht te besteden aan veiligheid en gezondheid en aan mogelijkheden voor tijdelijke bewoning door arbeidsmigranten op (agrarische) bedrijven in de regio.

Meer dan de seizoensplukkers zoeken langverblijvende arbeidsmigranten en spoedzoekers uit de regio zelf een plek op de regionale woningmarkt. Als de kwantitatieve afspraken aantoonbaar een belemmerende factor zijn, wil de provincie daarover het gesprek aangaan. Er wordt gesproken over experimenteerruimte en pilotprojecten, bijvoorbeeld rond tijdelijke bestemmingen.

Kansen en mogelijkheden in bestaand vastgoed (functieverandering) kunnen aan bod komen. Illegale verblijfssituaties moeten zoveel mogelijk voorkomen worden door het creëren van voldoende passende alternatieven. Samenwerking en afstemming tussen gemeenten, corporaties en (grotere) werkgevers in een gebied liggen dan voor de hand, juist in de Regionale Woonagenda.

De provincie maakt op regionale schaal afspraken over programmering met ten minste gemeenten en woningcorporaties over de woningvoorraad op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve regionale opgave voor wonen wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten. In de Verdieping 3.2.4 Programmering wonen vindt u meer informatie.

De gemeenten in de regio hebben geconstateerd dat ze gezamenlijk teveel bouwplannen hebben. Bij het maken van de afspraken over programmering komt onder meer aan de orde hoe partijen omgaan met de overcapaciteit aan nieuwbouwplannen. Gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn onmisbaar. De monitor is een goed ondersteunend instrument.

Een onderdeel van de te maken afspraken is:

- welke kansen zijn er in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed en hoe kunnen deze worden benut?
- hoe om te gaan met de overcapaciteit aan nieuwbouwplannen?
- het ontstaan van nieuwe overcapaciteit aan harde bestemmingsplannen voorkomen. In de Verdieping 3.2.6 Periodieke heroverweging bouwplannen vindt u meer informatie hierover.

Een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn op de woningmarkt onmisbaar: de gemeente stelt bestemmingsplannen vast, maakt afspraken met corporaties en andere partijen en koopt eventueel grond. Het inzicht groeit dat op termijn een vorm van strategisch voorraadbeheer nodig is. Dit beheer is gericht op alle woningen binnen een gemeente en afgestemd met de regio. Dit is nodig om vraag en aanbod met elkaar in balans te brengen en houden. Dit vraagt om kennis van de kansen en mogelijkheden voor:

- aanpassing van de bestaande voorraad;
- sloop met vervangende nieuwbouw;
- verdunning;
- functieverandering van bestaand vastgoed.

Op basis van deze kennis kan de meest geschikte locatie bepaald worden voor:

- eventuele nieuwbouw;
- het benutten van mogelijkheden in de bestaande voorraad;
- functieverandering.

In Rivierenland verdient afstemming en samenwerking op subregionaal niveau de voorkeur boven afstemming op het niveau van de regio. Dit omdat er aanzienlijke verschillen zijn tussen gebieden in de regio. Wanneer partijen het er over eens zijn dat bepaalde opgaven op subregionaal niveau aangepakt moeten worden, dan heeft dat ook de voorkeur van de provincie.

Instrumenten

- Regionale Woonagenda
- kwantitatieve opgave wonen
- kennis
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- financiële middelen

3.1.3.7 Wonen in de Stadsregio

Aanpak

In de Regionale Woonagenda agenderen partijen in een regio de regionale opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij hieraan gaan doen. De provincie is een van de partijen. De Stadsregio heeft met de provincie afgesproken dat er in 2014 bestuurlijk vastgestelde subregionale programma's zijn. Op basis van het Woon Onderzoek Nederland (WoON 2012), een actuele huishoudensprognose en de actuele verstedelijkingsvisie. Om te komen tot deze subregionale programma's heeft de stadsregio een 'Monitor bestaande voorraad' opgesteld, een regionale woningmarktanalyse en een verhuisbewegingenanalyse. Zo geeft de regio invulling aan het uitgangspunt dat de bestaande woningvoorraad en de bestaande situatie op de regionale woningmarkt centraal staat.

Aan de hand van deze documenten zijn woningmarktbijsamenkomsten gehouden. Naast gemeenten en corporaties hebben onder meer ontwikkelaars, makelaars en banken deelgenomen. Tijdens deze bijsamenkomsten zijn onderzoeksresultaten getoetst en de regionale opgaven verkend. Er ligt nu een agenda met de regionale opgaven op de woningmarkt. Deze agenda kan gezien worden als de aanzet voor een Regionale Woonagenda. Belangrijke thema's zijn:

- versterken van samenhang tussen wonen, kennisinstellingen, mobiliteit en economie;
- onderling concurrerende nieuwbouwplannen;
- kansrijke segmenten als commerciële huur of kansrijke locaties in centrumgebieden;
- overcapaciteit aan nieuwbouwplannen in bepaalde segmenten en woonmilieus,
- de bestaande voorraad en strategisch voorraadbeheer;
- wonen en zorg;
- werken met scenario's.

Partijen vinden het van belang dat overheden, marktpartijen en andere relevante partijen op de regionale woningmarkt actief betrokken zijn bij de aanpak van belangrijke opgaven in de regio via (het proces van) de Regionale Woonagenda. Samenwerking heeft een grote meerwaarde bij:

- het verhelpen van knelpunten in de bestaande woningvoorraad;
- het terugdringen van overcapaciteit aan plannen;
- het zoeken naar de meest geschikte locaties voor nieuwbouw;
- het bestrijden van leegstand.

De provincie wil de komende jaren op regionale schaal afspraken maken met ten minste gemeenten en woningcorporaties over de woningvoorraad op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve regionale opgave voor wonen wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten. In de Verdieping 3.2.4 Programmering wonen vindt u meer informatie.

Een onderdeel van het maken van de afspraken in de Stadsregio is:

- welke kansen zijn er in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed en hoe kunnen deze worden benut?;
- voorkomen dat nieuwe overcapaciteit ontstaat;
- hoe om te gaan met de overcapaciteit van nieuwbouwplannen?;
- afstemming en fasering om ongewenste concurrentie te voorkomen tussen plannen, in dezelfde gemeente of tussen verschillende gemeenten.

Dit sluit goed aan bij de bestaande afspraken met de provincie, bij het proces dat in de Stadsregio al in gang is gezet en bij de regionale opgaven die tijdens de woningmarktbijsprekingen door de diverse partijen naar voren zijn gebracht.

Begin 2013 is de Stadsregio gestart met een pilot om ervaring op te doen met een nieuwe manier van programmeren. De huidige praktijk wordt door een aantal partijen als te theoretisch en rekenkundig ervaren. In de pilot streeft de regio ernaar om voor het 'middengebied' woningbouwprogramma's, die elkaar beïnvloeden, af te stemmen op de vraag van de consumenten nu en in de toekomst. Het 'middengebied' bestaat uit de gemeenten Nijmegen, Arnhem, Lingewaard en Overbetuwe.

Naast gemeenten en corporaties zijn ook andere partijen betrokken, zoals ontwikkelaars en banken. De pilot resulteert in een analyse (o.m. een verhuismobilityanalyse) en een programmering. Het brengt beleidsacties voor de korte termijn in beeld. Behalve in het middengebied zijn de resultaten van de pilot mogelijk toepasbaar in de andere (sub)regio's.

Een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn op de woningmarkt onmisbaar: de gemeente stelt bestemmingsplannen vast, maakt afspraken met corporaties en andere partijen en koopt eventueel grond. Het inzicht groeit dat op termijn een vorm van strategisch voorraadbeheer nodig is. Dit beheer is gericht op alle woningen binnen een gemeente en liefst afgestemd met de regio. Dit is nodig om vraag en aanbod met elkaar in balans te brengen en houden. Dit vraagt om kennis van de kansen en mogelijkheden voor:

- aanpassing van de bestaande voorraad;
- sloop met vervangende nieuwbouw;
- verdunning;
- functieverandering van bestaand vastgoed.

Op basis van deze kennis kan de meest geschikte locatie bepaald worden voor:

- eventuele nieuwbouw;
- het benutten van mogelijkheden in de bestaande voorraad;
- functieverandering.

Instrumenten

- Regionale Woonagenda

-
- kwantitatieve opgave wonen
 - kennis
 - verordening
 - zienswijze
 - reactieve aanwijzing
 - financiële middelen

3.1.3.8 *Wonen in de Stedendriehoek*

3.1.3.8 Wonen in de Stedendriehoek

Aanpak

De regio Stedendriehoek heeft het idee van de Regionale Woonagenda voortvarend opgepakt. In de Regionale Woonagenda agenderen partijen in een regio de opgaven op het gebied van wonen. Zij maken afspraken over wat zij hieraan gaan doen. De provincie is een van de partijen.

De regio Stedendriehoek werkt langs twee hoofdsporen:

1. Afstemming in de programmering met monitoring en prognose-actualisatie

Gemeenten met overcapaciteit aan harde plannen zijn bezig om die terug te brengen. De regio Stedendriehoek zet experimenteel in op 'adaptief programmeren' van de regionale woningbouw. Bij deze manier van programmeren blijven de gezamenlijke afspraken tussen gemeenten, corporaties en de provincie over de (juridisch) harde capaciteit in stand. Als referentiekader geldt daarbij de indicatieve opgave van het Kwalitatief Woonprogramma (KWP) 3. Er is in de regio afgesproken dat er ruimte is voor aanpassing (adaptie) van prioriteiten. Bijvoorbeeld vanwege nieuwe initiatieven of verschuiving van prioriteiten aan de hand van actuele inzichten.

De provincie vindt het van belang dat gemeenten met overcapaciteit de overcapaciteit terugdringen, maar realiseert zich dat dit een zware opgave is. Zij wil de betreffende gemeenten ondersteunen en gelegenheid geven om het terugdringen van overcapaciteit zodanig uit te voeren dat de (financiële) schade beperkt blijft. In overleg over de binnenregionale programmering kunnen keuzes worden gemaakt en maatwerkoplossingen worden afgesproken.

Een onderdeel van het maken van de afspraken is:

- welke kansen zijn er in de bestaande woningvoorraad en in vrijkomend of leegstaand vastgoed en hoe kunnen deze worden benut?;
- hoe om te gaan met de overcapaciteit van nieuwbouwplannen?;
- het ontstaan van nieuwe overcapaciteit moet worden voorkomen.

De prognose-actualisatie is in 2013 gestart en zal leiden tot afspraken over netto toe te voegen woningen in de regio, zoals verwoord in het Regionaal Programma Wonen. Het beeld van de regio is dat in de periode na 2019 de behoefte aan woningtoevoeging behoorlijk zal afnemen en het vraagt nogal wat inspanning van alle partijen op de woningmarkt om hier op een goede manier op in te spelen. De provincie wil op regionale schaal afspraken maken over woningtoevoeging met ten minste gemeenten en woningcorporaties op basis van een recente huishoudensprognose (Primos). De kwantitatieve regionale opgave wordt door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

De regio ziet het belang in van een regionale monitoring. Een goed inzicht in de ontwikkelingen op de regionale woningmarkt is een vereiste om met partners het gesprek te kunnen voeren over:

- het benutten van kansen en mogelijkheden in de bestaande woningvoorraad;
- het toevoegen van de juiste woningen op de juiste plek op het juiste moment.

Netwerken en het delen van inspiratie en kennis zijn belangrijke voorwaarden voor het ontwikkelen van een goede aanpak.

Ten slotte speelt in toenemende mate het thema wonen en zorg. Vooral het scheiden van wonen en zorg in relatie tot de programmering is voor de regio een belangrijk onderwerp. Dat geldt ook voor de nieuwe taken die op gemeenten afkomen, of al afgekomen zijn, waar twijfel bestaat of de budgetten toereikend zijn.

2. Vernieuwing van marktstrategieën, aan de hand van kennisverdieping

In het kader van het traject 'Re-inventing the Stedendriehoek (2012)' hebben de gemeenten in de regio een bestuurlijk akkoord gesloten waarin ze de belangrijkste onderwerpen binnen de Stedendriehoek hebben geformuleerd. Dit heeft geleid tot een aantal uitgangspunten en opgaven:

- strategie: andere rollen, anders sturen;
- visie: vestigingsklimaat centraal;
- innovatie: krachtig maken;
- sociaal kapitaal: beter benutten;
- blijven werken aan bereikbaarheid;
- leefomgeving met kwaliteit versterken.

In samenspraak met de bouwsociëteit in de Stedendriehoek is gestart met een 'Tafel' over het thema Woonklimaat met overheden, corporaties, hoger onderwijs en marktpartijen. Doel is een verdieping van het inzicht in de kwantitatieve en kwalitatieve woningmarkt. De regio wil dit doen door de marktrelaties nader te analyseren, onder andere door een verhuisbewegingenonderzoek. Het is een uitdaging voor de regio om bij het in kaart brengen en werken aan de regionale opgaven alle relevante partijen op de regionale woningmarkt te betrekken.

Een sterke gemeentelijke regie en regionale afstemming zijn op de woningmarkt onmisbaar: de gemeente stelt bestemmingsplannen vast, maakt afspraken met corporaties en andere partijen en koopt eventueel grond. Het inzicht groeit dat op termijn een vorm van strategisch voorraadbeheer nodig is. Dit beheer is gericht op alle woningen binnen een gemeente en liefst afgestemd met de regio. Dit is nodig om vraag en aanbod met elkaar in balans te brengen en houden. Dit vraagt om kennis van de kansen en mogelijkheden voor:

- aanpassing van de bestaande voorraad;
- sloop met vervangende nieuwbouw;
- verdunning;
- functieverandering van bestaand vastgoed.

Op basis van deze kennis kan de meest geschikte locatie bepaald worden voor:

-
- eventuele nieuwbouw;
 - het benutten van mogelijkheden in de bestaande voorraad;
 - functieverandering.

Instrumenten

- Regionale Woonagenda
- kwantitatieve opgave wonen
- kennis
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- financiële middelen

3.1.4 Werken

De provincie en haar partners streven samen naar behoud en verdere economische ontwikkeling van Gelderland tot een krachtige, duurzame, innovatieve en internationaal concurrerende regio. Een regio die passende werkgelegenheid biedt voor iedereen die wil en kan werken. De opgaven die zij hierbij zien, zijn:

- een gezonde economie die de mensen in Gelderland een behoorlijk inkomen biedt;
- arbeidsparticipatie van de Gelderse beroepsbevolking optimaliseren;
- bereikbaar werk voor iedereen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie streeft naar het behoud van kansrijke bestaande bedrijven en werkgelegenheid om de concurrentiepositie van Gelderland te versterken. Een optimaal vestigingsklimaat is het doel, waarbij bedrijven zich kunnen ontwikkelen en kunnen zorgen voor werkgelegenheid. De provincie gaat uit van de kracht van ondernemers en ondernemingen. De provincie zet zich maximaal in om kansrijke bedrijven te faciliteren. De provincie gaat op zoek naar de economische dynamiek en ondersteunt de economische kracht van Gelderse bedrijven.

De provincie bevordert de topsectoren:

- Agrofood;
- Health;
- Energie- en Milieutechnologie;
- Maakindustrie.

In deze sectoren willen provincie en partners excelleren, met name omdat deze zich hebben ontwikkeld tot sectoren met een internationale uitstraling.

Naast deze vier topsectoren beschikt Gelderland over verschillende andere veelbelovende bedrijfstakken, die met een innoverende aanpak hun marktpositie verder kunnen vergroten. Deze 'aandachtssectoren' zijn:

- de logistieke sector;
- de agrarische sector;

-
- de vrijetijdseconomie;
 - de creatieve sector;
 - voor het midden- en kleinbedrijf wil de provincie extra aandacht besteden aan ontwikkelingsmogelijkheden.

Het uitgangspunt om veelbelovende bedrijven of bedrijfstakken te laten groeien en hun marktpositie te vergroten middels een innoverende aanpak, blijft ook van toepassing.

De provincie streeft naar zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudendheid bij het aanleggen van nieuwe bedrijventerreinen en veel aandacht voor het revitaliseren van bestaande terreinen. Als functieverandering, sloop of een andere invulling van ruimtes (voor kantoren) nodig is, dan is het goed hiervoor te kiezen in plaats van het bouwen van nieuwe kantoren. Kansen zijn er ook om beeldbepalende gebouwen niet te slopen, maar in te zetten voor hergebruik op een wijze die de kwaliteit van de omgeving verbetert.

Om discrepanties op de arbeidsmarkt te verminderen wil de provincie overlegstructuren bevorderen voor samenwerking tussen onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven. Daarnaast wil zij ook specifieke uitvoeringsprogramma's stimuleren voor de arbeidsmarkt in de Gelderse topsectoren.

Extra aandacht besteedt de provincie aan het bereikbaar houden en maken van werk- en stageplaatsen voor forensen, ook in plattelandsgemeenten.

3.1.4.1 *Kantoren*

De provincie en haar partners streven samen naar een gezonde ontwikkeling van de kantorenmarkt waarbij vraag en aanbod zowel kwantitatief als kwalitatief in evenwicht zijn. In de meeste stedelijke gebieden zijn genoeg kantorenlocaties. De kwaliteit van de bestaande voorraad sluit echter niet altijd aan bij de vraag. De opgave is:

- het concentreren van bovenregionale functies in stedelijke netwerken op multimodale, aantrekkelijke locaties;
- het versterken van kansrijke locaties (met name bij Arnhem CS, station Apeldoorn, station Ede-Wageningen, Nijmegen CS);
- het stimuleren en aanpassen van de bestaande voorraad (revitaliseren, herstructureren, transformeren of slopen). Het perspectief is afhankelijk van de toekomstwaarde van de locatie;
- het uitvoeren van het convenant 'actieprogramma kantorenleegstand' om overcapaciteit op de kantorenmarkt terug te dringen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil werken aan een gezonde ontwikkeling van de kantorenmarkt.

Aanpak

De provincie:

- onderzoekt de kwaliteiten van en vraag/aanbod naar kantoren;
- maakt waar nodig intergemeentelijke of regionale afspraken;
- toetst nieuwbouwplannen aan de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik;

-
- wil helpen plancapaciteit te reduceren en transformatie en vernieuwing van bestaande kantoorlocaties te stimuleren en ondersteunen.

Rolinfilling

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.3 Verdieping rond kantoren

3.1.4.2 Detailhandel

De provincie en haar partners streven samen naar een evenwichtige en toekomstbestendige detailhandel die bijdraagt aan vitale, aantrekkelijke steden en dorpen. Door trends als internetwinkelen, schaalvergroting en branchevervaging en door demografische ontwikkelingen verandert de winkelmarkt en neemt de vraag naar winkels aanzienlijk af. De ruimtevrage verandert mee. De bestaande centra in de (binnen-)steden en dorpen staan centraal. Om deze in de toekomst vitaal te houden streven de provincie en haar partners naar transformatie en vernieuwing van bestaande winkelgebieden. De provincie en haar partners willen overcapaciteit aan winkels terugdringen. Dit voorkomt leegstand en aantasting van de sociale en economische vitaliteit van winkelgebieden in dorpen en steden.

Ambitie en rol van de provincie

Evenwichtige regionale detailhandelsstructuur: versterken van kansrijke locaties

De provincie wil een evenwichtige ontwikkeling van de regionale detailhandelsstructuur die toekomstbestendig is. Hiervoor is op regionaal niveau evenwicht nodig tussen vraag en aanbod zodat overcapaciteit en leegstand voorkomen worden. Dit vraagt om heldere ruimtelijke keuzen gericht op het versterken van kansrijke locaties en het omvormen van kansarme locaties naar andere functies.

Transformatie en vernieuwing van bestaande winkelgebieden

De provincie zet in op transformatie en vernieuwing van bestaande winkelgebieden. Winkelgebieden met weinig toekomstwaarde, zoals een verouderde meubelboulevard, kleine buurtcentra of een aanloopstraat met veel leegstand, moeten worden omgevormd naar andere functies. Ook veel winkelcentra in dorpen en steden moeten worden vernieuwd en worden verkleind tot compacte winkelgebieden. Het gaat om een mix van vernieuwen, herstructureren, transformeren en sloop van bestaande winkelgebieden. De provincie stelt de bestaande voorraad voor detailhandel centraal.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Aanpak

Perifere detailhandelslocaties

De provincie ziet voor zichzelf een rol om (boven)regionale afstemming te faciliteren en desgevraagd te regisseren. Daarnaast wil de provincie normeren: de provincie houdt uit oogpunt van duurzaam ruimtegebruik de rem op plannen voor de uitbreiding van nieuwe grote perifere locaties en zet de verordening in om deze ontwikkeling tegen te houden. Op perifere locaties mag alleen (lokale) detailhandel komen die moeilijk ruimtelijk inpasbaar is in binnensteden vanwege het volume van de goederen of vanwege veiligheidseisen. Op een beperkt aantal grote perifere locaties in de provincie wordt, onder voorwaarden ruimte geboden aan grootschalige detailhandel met een regionale verzorgingsfunctie. Het betreft hier overwegend bestaande locaties die al dan niet in ontwikkeling zijn, uitgebreid of geherstructureerd worden. Over de kwalitatieve voorwaarden waaronder ruimte wordt geboden dienen regionale afspraken gemaakt te worden. Daarbij gaat het om afspraken over: omvang, fasering, branche, profiel van de locatie, ruimtelijke kwaliteit. Daarbij is het van belang dat:

- partijen een zorgvuldige afweging maken met de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik als leidend principe;
- het proces ernaartoe transparant en duidelijk is;
- overheden en marktpartijen actief betrokken zijn bij het afwegingsproces.

E-commerce en afhaalpunten

De e-commerce wordt steeds belangrijker en is volop in ontwikkeling. Het doet zich op verscheidene manieren voor. Er zijn bijvoorbeeld tussenvormen van e-commerce en fysieke winkels. E-commerce heeft gevolgen voor ruimtelijke ordening en voor logistiek en vervoer. De provincie wil samen met partners de komende tijd meedenken over hoe hiermee omgegaan kan worden.

Als uitgangspunt voor het beleid geldt dat internetwinkels en afhaalpunten, indien deze ruimtelijk inpasbaar zijn, een plek moeten krijgen in bestaande binnenstedelijke winkelgebieden. In veel gevallen zijn dit nu internetafhaalpunten in een fysieke winkel. Afhaalpunten dragen bij aan bezoekersstromen in winkelgebieden en het voorkomen van leegstand en versterken zo de vitaliteit van winkelgebieden. Indien bij internetafhaalpunten sprake is van uitstalling van goederen ter verkoop, het verkopen en/of leveren van goederen aan consumenten, dan beschouwt de provincie dit als detailhandel.

De provincie houdt in ogenschouw de bevindingen uit de PlanMER over grootschalige bedrijventerreinen buiten stadscentra.

Transformatie en vernieuwing van bestaande winkelgebieden

- De provincie stimuleert en ondersteunt de vernieuwing en transformatie van winkelgebieden om leegstand en verpaupering te voorkomen;
- Aanpak leegstand: prikkels en instrumenten gericht op eigenaren en stimuleren van functieverandering en tijdelijke bestemmingen;
- Pilot kernwinkelgebieden in krimpgebieden (Achterhoek), inhoudelijke en juridische ondersteuning, verplaatsing van winkels, functieverandering winkels.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

-
- inspirerend
 - verbindend

Instrumenten

- pilots
- begeleiding
- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.4 Verdieping detailhandel

3.1.4.3 Logistieke sector

De provincie en haar partners zien de logistieke sector en het goederenvervoer als een veelbelovende bedrijfstak binnen een concurrerende, innovatieve en duurzame Gelderse economie vanuit een (inter)nationaal perspectief. De opgave die zij zien zijn:

- stromen van grondstoffen en goederen optimaliseren;
- de strategische ligging van Gelderland benutten;
- stromen van goederen en grondstoffen afstemmen met stromen van mensen;
- stromen van goederen afstemmen op een 'digitale vermarkting'.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil de juiste voorwaarden scheppen, zodat de logistieke bedrijvigheid in Gelderland de ruimte krijgt om zich optimaal te ontwikkelen. Gelderland heeft een strategische ligging ten opzichte van de zeehavens in het Westen en het Europese achterland in het Oosten. Gelderland heeft een aantal belangrijke (Europese) vervoerassen zoals de A15, de Waal en de Betuweroute. Deze bieden kansen voor een sterke duurzame logistieke toekomst in Gelderland, zeker gezien de groeiprognozes van het goederenvervoer.

De provincie zet primair in op die regio's waar de kansen voor een sterk logistiek vestigingsklimaat het grootst zijn: de Stadsregio Arnhem Nijmegen en Rivierenland. In het bijzonder zet de provincie in op een goed toegerust multimodaal vervoernetwerk door het ontwikkelen van de corridor tussen Rotterdam en het Europese achterland, het versterken van de waterinfrastructuur en het benutten van de Betuweroute ('Achterlandagenda').

Aanpak

- Voorzien in een goed toegerust multimodaal vervoersnetwerk;
- Logistiek als economische sector op duurzame wijze versterken;
- Samenwerking en kruisbestuivingen stimuleren tussen de vele partners in het Gelderse logistieke netwerk.

Rolopvatting

De provincie is:

- ondernemend
- inspirerend

-
- verbindend

Instrumenten

- convenanten
- subsidies

3.1.4.4 TOP-sector Food

De provincie en haar partners willen samen innovatie in de topsector van de (Gelderse) economie rond 'Food' stimuleren. Zie ook de kaart Topsector Food. Zij zien de volgende opgaven:

- innovatie van de Food-sector voor een gezonde economie en werkgelegenheid in Gelderland;
- aansluiting met het middelbaar en hoger beroepsonderwijs;
- Gelderland op de kaart zetten als internationaal wetenschappelijk centrum voor Food;
- horizontale en verticale ketenintegratie van product tot consument.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie zet in op een goed vestigingsklimaat, het stimuleren en faciliteren van innovatie voor (agro)food, onder meer door het versterken van samenwerking tussen onderzoekers, ondernemers en overheden, door financiële ondersteuning van projecten met een niet-rendabele top en door gerichte inzet van communicatiemiddelen over de mogelijkheden en kansen voor Food.

Het kristallisatiepunt van de agrofoodsector ligt in FoodValley met de Wageningen UR als belangrijkste motor. De uitstraling, het belang en de positie van deze sector overstijgen Gelderland en Nederland, en ze zijn belangrijk voor Noordeuropa - zowel op het gebied van innovatie en internationale positionering van deze sector in de economie als op het gebied van arbeidsmarkt en onderwijs.

Aanpak

- Zorgen voor uitvoering van het programma FoodValley Source of ambition and innovation dat door alle betrokken samenwerkende partners in 2013 is vastgesteld;
- Samen met het Rijk, de provincie Utrecht en de Regio FoodValley opvolging geven aan de uitkomsten van het MIRT-onderzoek over fysieke knelpunten en kansen rond FoodValley; hoe deze respectievelijk kunnen worden weggenomen en benut;
- Zorgen voor een gezamenlijk afgestemd en gedragen acquisitiebeleid voor de bedrijfsterrinen;
- Inzetten op een goede bereikbaarheid van FoodValley, de kennis-as Ede-Wageningen (inclusief de Wageningen Campus en het World Food Center Nederland) in het bijzonder.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend

-
- verbindend

Instrumenten

- convenanten

3.1.4.5 TOP-sector Health

De provincie en haar partners willen samen de innovatie in de topsector van de (Gelderse) economie rond 'Health' stimuleren. Zie de kaart Topsector Health. Zij zien de volgende opgaven:

- innovatie van de Health-sector voor een gezonde economie en werkgelegenheid in Gelderland;
- aansluiting maken met het midden- en kleinbedrijf;
- aansluiting maken met middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

Ambitie en rol van de provincie

Rond de sector Health werkt de provincie in een samenwerkingsverband dat Gelderland overstijgt: de Red Med Tech Highway (een samenwerkingsverband van Twente, Nijmegen, Oss en Eindhoven). Hierbij is een van de doelen zorgen voor een goed vestigingsklimaat, door te investeren in ruimtelijke kwaliteit, doorontwikkeling van Novio Tech Campus en de relatie met de Radboud Campus, faciliteiten en incubators, acquisitie en de relatie met Oss.

Aanpak

Gelderland is initiatiefnemer en ontwikkelende partij voor het bouwen van de Novio Tech Campus voor Health, naast Heijendaal. De provincie werkt samen met andere partijen aan een business development-programma voor de Novio Tech Campus. Doel van de doorontwikkeling van het huidige bedrijventerrein is dat er unieke topkennis en topfaciliteiten komen die innovatieve ontwikkelingen mogelijk maken, gekoppeld aan de marktvraag.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- convenanten

3.1.4.6 Bedrijventerreinen

De provincie en haar partners streven samen naar voldoende voorraden bedrijventerreinen van de juiste kwaliteiten om gerichte groei te faciliteren. Zij zien de volgende opgaven:

- vraag en aanbod van bedrijventerreinen kwantitatief en kwalitatief op elkaar

-
- afstemmen;
 - bereikbaarheid afstemmen op de behoefte van de gebruikers;
 - duurzaamheidscriteria stellen bij de inrichting en het beheer;
 - anticiperen op horizontale en verticale ketenintegratie.

De bestaande bedrijventerreinen moeten kwalitatief hoogwaardig blijven, waar nodig door tijdige revitalisering of herstructurering.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie en haar partners voeren de in de zes regio's en in de Regionale Programma's voor Bedrijventerreinen (RPB's) de vastgelegde afspraken (2011 en 2012) uit. Bij de aanpak voor het behouden en verbeteren van kwaliteit op bedrijventerreinen kiest de provincie voor een ondernemersgerichte benadering, in aansluiting op de provinciale economische doelen.

De uitgangspunten voor bedrijventerreinen zijn als volgt.

1. De ondernemer staat centraal. Om aan de slag te gaan met kwaliteitsverbetering moeten er kansen of knelpunten zijn bij het Gelderse midden- en kleinbedrijf, de maakindustrie of andere topsectoren met een aantoonbare economische urgentie. Zowel voor bedrijfsverplaatsing als herstructurering. De provincie werkt vraag gestuurd.
2. Werken in partnerschap. Publieke en private investeringen versterken elkaar. De gemeente heeft primair de verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte. Eigenaren en gebruikers hebben de verantwoordelijkheid voor de private ruimte. De provincie verbindt de publieke en private opgave aan elkaar om te komen tot een grotere toegevoegde waarde. De provincie begeleidt het proces en ondersteunt ondernemers via een 'rode loper'- benadering. Beheer en zorg voor de juiste kwaliteit op terreinen moeten meer aandacht krijgen van gebruikers, ontwikkelaars en lokale overheden.
3. Revolverende inzet van middelen. Waar mogelijk wil de provincie provinciaal geld revolverend inzetten. In eerste instantie door het benutten van reeds bestaande fondsen. Als dit onvoldoende blijkt dan speelt de provincie daarop in. Bij de herstructurering van bedrijventerreinen bestaan echter ook knelpunten van ondernemers in de openbare ruimte. Het subsidie-instrument blijft bestaan. De provincie wil investeren, mits de partners hun verantwoordelijkheid nemen. Met gerichte investeringen geeft de provincie het benodigde zetje om gebiedsontwikkeling met grote toegevoegde op gang te krijgen.

Aanpak

Regionale programmeringsafspraken

De provincie gaat uit van de regionale programmeringsafspraken die zijn gemaakt over voorraden en soorten bedrijventerreinen. Deze zijn op de kaart in Bijlage 10 Regionale afspraken bedrijventerreinen weergegeven. Deze afspraken zorgen voor voldoende kwaliteit en kwantiteit van bedrijventerreinen. Daaronder vallen onder meer afspraken over regionale bedrijventerreinen, intergemeentelijke terreinen en kadegebonden terreinen. Het uitgangspunt is zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudend zijn met het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen agenda

De provincie gaat uit van de kracht van bedrijven en staat voor een ondernemersgerichte benadering. De provincie begeleidt initiatieven en plannen die de economische kracht en dynamiek vergroten en verbeteren. In elke regio identificeert de provincie waar deze kracht en dynamiek zich bevindt en waar deze wordt bekneld door ruimtelijke of milieuhygiënische vraagstukken. Samen met partners gaat de provincie op zoek naar oplossingen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- stimulering
- ondersteuning
- regionale afspraken

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.5 Verdieping bedrijventerreinen

3.1.4.6.1 Regionale bedrijventerreinen

Aanpak

Regionale terreinen vervullen een belangrijke opvangfunctie voor de grotere, zwaardere bedrijven (wat betreft milieuhindercategorie) die op hoogwaardige bereikbaarheid (A-wegen) zijn aangewezen. Het gaat om bedrijven met een kavel groter dan 0,5 hectare waarvan vestiging op een lokaal bedrijventerrein niet gewenst is. De provincie vindt het van belang dat dit type bedrijvigheid zich in elke Gelderse regio duurzaam kan vestigen op zo'n hoogwaardig terreinen, waarbij met name ruimte voor bedrijven uit categorie 4 en 5 wordt gewaarborgd.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- convenanten,
- reactieve aanwijzing,
- verordening.

3.1.4.6.2 Intergemeentelijke en lokale bedrijventerreinen

Aanpak

Een lokaal bedrijventerrein is een terrein waarop kleinschalige bedrijven met een lokale functie en een lage milieucategorie kunnen worden toegelaten. Naast lokale bedrijventerreinen is er een beperkt aantal intergemeentelijke bedrijventerreinen. Dit zijn terreinen voor meerdere lokale gemeenten.

De provincie vindt het van belang dat stedelijke uitbreidingen (waaronder werklocaties) passen bij of aansluiten op het reeds aanwezige bebouwde gebied. Daarnaast vindt de provincie het belangrijk dat de aard en schaal van nieuw te vestigen bedrijven, voorzieningen en instellingen en dergelijke passen bij of een goede aanvulling zijn op het bestaande productiemilieu, de werkgelegenheidsstructuur en de omvang van de nabij liggende woonkern.

Voor lokale bedrijventerreinen geldt in beginsel een maximale kavelgrootte van 0,5 hectare voor nieuwe bedrijfsvestigingen. Voor intergemeentelijke bedrijventerreinen geldt een maximale kavelgrootte van 0,75 hectare.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- convenanten
- reactieve aanwijzing
- verordening

3.1.4.6.3 Kadegebonden bedrijventerreinen

Aanpak

De provincie streeft ernaar dat voldoende ruimte beschikbaar blijft voor overslaglocaties en natte bedrijventerreinen en dat deze bedrijventerreinen bereikbaar blijven via een betrouwbaar vaarwegennetwerk. Containervervoer over water heeft in Gelderland een forse groei doorgemaakt. Deze groei zorgt ook voor een behoefte aan extra capaciteit van overslagcentra aan het water. Deze overslaglocaties vervullen een belangrijke rol in de ontwikkeling van economische centra.

Op bedrijventerreinen die door het water worden ontsloten, moeten kavels, die direct aan het water liggen, optimaal worden benut voor watergebonden bedrijvigheid. Bedrijfskavels die door een kade zijn ontsloten, moeten in beginsel beschikbaar blijven voor kadegebonden bedrijvigheid.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- convenanten

-
- reactieve aanwijzing
 - verordening

3.1.4.6.4 Eigenstandige kantoren op bedrijventerreinen

Aanpak

Eigenstandige kantoorvestiging is in principe niet mogelijk op monofunctionele bedrijventerreinen. Reden hiervoor is dat kantoren goed zijn te combineren met andere functies en dus niet thuis horen op monofunctionele bedrijventerreinen. Mengbare vormen van bedrijvigheid, zoals kantoren, kunnen (weer) hun plaats vinden in het stedelijk gebied. Maar ook in werklandschappen waarin lichte vormen van bedrijvigheid goed samen kunnen gaan met andere functies.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- reactieve aanwijzing

3.1.4.7 *Werken in de Achterhoek*

Zie de kaart in Bijlage 11 Bedrijventerreinen Achterhoek:

Regionale programmeringsafspraken

De provincie gaat uit van de regionale programmeringsafspraken over voorraden en soorten bedrijventerreinen die in 2011 zijn gemaakt. Deze afspraken zorgen voor voldoende kwaliteit en kwantiteit van bedrijventerreinen. Daarin staan onder meer afspraken over regionale bedrijventerreinen, intergemeentelijke terreinen en kadegebonden terreinen. Het uitgangspunt is zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudend zijn met het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen agenda

De provincie gaat uit van de kracht van bedrijven en staat voor een ondernemersgerichte benadering. De provincie begeleidt initiatieven en plannen die de economische kracht en dynamiek vergroten en verbeteren. In elke regio identificeert de provincie waar deze kracht en dynamiek zich bevindt en waar deze wordt bekneld door ruimtelijke of milieuhygiënische vraagstukken. Samen met partners gaat de provincie op zoek naar oplossingen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- stimulering
- ondersteuning
- regionale afspraken

3.1.4.8 *Werken in FoodValley*

Zie de kaart in Bijlage 12 Bedrijventerreinen FoodValley:

Regionale programmeringsafspraken

De provincie gaat uit van de regionale programmeringsafspraken over voorraden en soorten bedrijventerreinen die in 2012 zijn gemaakt. Deze afspraken zorgen voor voldoende kwaliteit en kwantiteit van bedrijventerreinen. Daarin staan onder meer afspraken over regionale bedrijventerreinen, intergemeentelijke terreinen en kadegebonden terreinen. Het uitgangspunt is zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudend zijn met het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen agenda

De provincie gaat uit van de kracht van bedrijven en staat voor een ondernemersgerichte benadering. De provincie begeleidt initiatieven en plannen die de economische kracht en dynamiek vergroten en verbeteren. In elke regio identificeert de provincie waar deze kracht en dynamiek zich bevindt en waar deze wordt bekneld door ruimtelijke of milieuhygiënische vraagstukken. Samen met partners gaat de provincie op zoek naar oplossingen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- stimulering
- ondersteuning
- regionale afspraken

3.1.4.9 *Werken in Noord Veluwe*

Zie de kaart in Bijlage 13 Bedrijventerreinen Noord-Veluwe:

Regionale programmeringsafspraken

De provincie gaat uit van de regionale programmeringsafspraken over voorraden en soorten bedrijventerreinen die in 2011 zijn gemaakt. Deze afspraken zorgen voor voldoende kwaliteit en kwantiteit van bedrijventerreinen. Daarin staan onder meer afspraken over regionale bedrijventerreinen, intergemeentelijke terreinen en kadegebonden terreinen. Het uitgangspunt is zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudend zijn met het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen agenda

De provincie gaat uit van de kracht van bedrijven en staat voor een ondernemersgerichte benadering. De provincie begeleidt initiatieven en plannen die de economische kracht en dynamiek vergroten en verbeteren. In elke regio identificeert de provincie waar deze kracht en dynamiek zich bevindt en waar deze wordt bekneld door ruimtelijke of milieuhygiënische vraagstukken. Samen met partners gaat de provincie op zoek naar oplossingen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- stimulering
- ondersteuning
- regionale afspraken

3.1.4.10 *Werken in Rivierenland*

Zie de kaart in Bijlage 14 Bedrijventerreinen Rivierenland:

De beleidsvorming met de provincie in dit kader brengt ook bovenregionale vraagstukken met zich mee. Er is concurrentie met andere regio's in het streven naar vestiging van bedrijven van buiten de regio op Medel. Te sterke concurrentie met andere regio's kan ondermijnend zijn voor de gestelde ambities. Daarop is bovenregionale sturing noodzakelijk: het provinciaal vestigingsbeleid voor Rivierenland moet in overeenstemming zijn met de ambities van logistieke hotspots voor zowel de A15 als A2. Om te kunnen functioneren als logistieke hotspot is er behoefte aan een tweede containerterminal in Rivierenland zodra de maximale capaciteit op Medel bereikt wordt. Daarvoor zijn naast de locatie Biezenburg op het snijpunt van de Waal en het Amsterdam-Rijnkanaal nog twee mogelijke alternatieven in beeld: het terrein van de glasfabriek in Tiel en het terrein grenzend aan Medel (de 'Schele Hoek'). Deze drie potentiële locaties zullen onderling worden afgewogen. Bij de afweging tussen potentiële locaties geldt de voorkeursvolgorde volgens de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

Daarbij is van belang om:

- onderscheid te maken tussen bedrijventerreinen met een lokale functie en bedrijventerreinen met een bovenlokale of bovenregionale functie;
- grotere bouwhoogten toe te staan op bedrijventerreinen zodat het beschikbare areaal intensiever kan worden benut;
- kansen te benutten voor regionale toegevoegde waarde, bijvoorbeeld door het overslaan van halffabricaten in de regio, die hier verder worden geassembleerd, verpakt of anderszins bewerkt alvorens ze verder worden getransporteerd;
- te investeren in personeel en scholing, zowel lager als hoger opgeleiden; in de

regio liggen goede kansen om de relatie tussen onderwijs en logistiek te verbeteren, uit te bouwen en te intensiveren;

- de lobby voor capaciteitsverruiming van de A15-corridor te continueren en versterken.

Voor de Omgevingsvisie ligt de uitdaging in een goede afstemming tussen de ruimtelijke vertaling van het Regionaal Programma Bedrijventerreinen Rivierenland en de logistieke hotspot en de daaraan verbonden infrastructurele opgaven.

3.1.4.11 *Werken in de Stadsregio*

Zie de kaart in Bedrijventerreinen Stadsregio:

De regio Nijmegen is het kristallisatiepunt voor de topsector Health Valley. De topsector heeft uitstraling over heel Gelderland en aangrenzende regio's.

Regionale programmeringsafspraken

De provincie gaat uit van de regionale programmeringsafspraken over voorraden en soorten bedrijventerreinen die in 2012 zijn gemaakt. Deze afspraken zorgen voor voldoende kwaliteit en kwantiteit van bedrijventerreinen. Daarin staan onder meer afspraken over regionale bedrijventerreinen, intergemeentelijke terreinen en kadegebonden terreinen. Het uitgangspunt is zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudend zijn met het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen agenda

De provincie gaat uit van de kracht van bedrijven en staat voor een ondernemersgerichte benadering. De provincie begeleidt initiatieven en plannen die de economische kracht en dynamiek vergroten en verbeteren. In elke regio identificeert de provincie waar deze kracht en dynamiek zich bevindt en waar deze wordt bekneld door ruimtelijke of milieuhygiënische vraagstukken. Samen met partners gaat de provincie op zoek naar oplossingen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- stimulering
- ondersteuning
- regionale afspraken

3.1.4.12 *Werken in de Stedendriehoek*

Zie de kaart in Bijlage 16 Bedrijventerreinen Stedendriehoek:

Regionale programmeringsafspraken

De provincie gaat uit van de regionale programmeringsafspraken over voorraden en soorten bedrijventerreinen. Deze zijn verwoord in het Regionaal Programma Bedrijventerreinen. Deze afspraken zorgen voor voldoende kwaliteit en kwantiteit van bedrijventerreinen. Daarin staan onder meer afspraken over regionale bedrijventerreinen, intergemeentelijke terreinen en kadegebonden terreinen. Het uitgangspunt is zorgvuldig ruimtegebruik: terughoudend zijn met het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen.

Bedrijventerreinen agenda

De provincie gaat uit van de kracht van bedrijven en staat voor een ondernemersgerichte benadering. De provincie begeleidt initiatieven en plannen die de economische kracht en dynamiek vergroten en verbeteren. In elke regio identificeert de provincie waar deze kracht en dynamiek bevindt en waar deze wordt bekneld door ruimtelijke of milieuhygiënische vraagstukken. Samen met partners gaat de provincie op zoek naar oplossingen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- stimulering
- ondersteuning
- regionale afspraken

3.1.5 Demografische transitie

De provincie en haar partners willen samen optrekken om goed te anticiperen op de gevolgen van ontgroening, vergrijzing, bevolkingsdaling en afname van de beroepsbevolking. Hiervoor is maatwerk per regio nodig, in de wijken en de dorpen. Stad en land hebben elkaar nodig voor bereikbare en kwalitatief hoogwaardige voorzieningen. Stad en land bedienen elkaars behoeften. De opgaven die de provincie en haar partners zien, zijn:

- samen werken aan bewustwording door dialoog met mensen in krimpgebieden;
- focus aanbrengen op de gezamenlijke opgave;
- samen keuzes maken en investeren in oplossingen.

Een integrale aanpak en de daarbij behorende brede samenwerking met maatschappelijke dienstverleners is nodig. Mensen en ondernemers moeten hierin een actieve rol willen pakken. De inspanningen zijn gericht op het benutten van kansen die zich voordoen en creatief zijn in het maken van nieuwe arrangementen die aansluiten bij de lokale en regionale behoeften.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie gaat samen met haar partners het gesprek aan met burgers om te bespreken waar de demografische ontwikkelingen toe leiden en welke lastige keuzes

moeten worden gemaakt. Met de Achterhoek zijn hierover afspraken gemaakt. Daarbij wordt ook over regiogrenzen heen gekeken, met name naar Duitsland, de Stadsregio Arnhem Nijmegen en de regio Twente. Door op deze manier te werken aan bewustwording en draagvlak zijn partners beter in staat hun eigen verantwoordelijkheid te nemen.

De provincie en haar partners maken een gezamenlijke uitvoeringsagenda. Partners sluiten met de inzet van hun instrumentarium aan bij de bevindingen uit de overeengekomen rondgang langs betrokkenen. Het gaat dan onder meer om de invulling van het woonprogramma, het regionaal programma bedrijventerreinen, basismobiliteit, het herstructureren van de detailhandel, het bestrijden van leegstand en het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving en de leefbaarheid in krimpgebieden. De provincie wil de inzet van burgers en verenigingen met de beschikbare middelen ondersteunen. De provincie sluit met beleidsinspanningen en middelen voor economie, onderwijs en arbeidsmarkt, fysieke en digitale bereikbaarheid, burgerparticipatie en leefbaarheid aan bij het voorzieningennetwerk dat zo ontstaat.

Hoe de aanpak in andere regio's verloopt en wat dat oplevert, kan per regio verschillen. Dat is afhankelijk van de specifieke opgaven en waar een regio in het transitieproces staat.

Aanpak

Het vertrekpunt is een gedeelde ambitie, een gedeeld gevoel van urgentie en een actieve betrokkenheid van alle partners. De eerste stap is (het verbreden van) de bewustwording over de gevolgen van krimp. Daarna worden de gevolgen in kaart gebracht. De feiten en cijfers vormen de basis voor het maken van keuzes door de partijen. De provincie helpt in het voortraject deze keuzes te onderbouwen en acceptabel te maken. De provincie start dit proces in de Achterhoek en levert een aanpak op voor de komende jaren. Centraal in dit proces staan de omvang en kwalitatieve behoefte aan woningen en voorzieningen en versterking van de economische vitaliteit.

De provincie richt zich in eerste instantie op de Achterhoek waar de effecten van de krimp nu al merkbaar zijn. De kennis en ervaring die daar wordt opgedaan, wordt ingebracht in andere krimpgebieden in Gelderland.

Belangrijke besluiten die de provincie samen met haar partners in de regio's heeft genomen, zijn het actualiseren van de programmering van woningbouw en bedrijventerreinen. Daarnaast wordt gewerkt aan de invulling van de basismobiliteit, leefbaarheid, vrijetijdseconomie en andere relevante beleidsterreinen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- het Impulsplan wonen;

-
- de Regeling leefbaarheid en gemeenschapsvoorzieningen;
 - de Regeling Ideeëngenerator krimp via de Subsidieregeling vitaal Gelderland voor ideeën die aantoonbaar bijdragen aan concrete oplossingen voor knelpunten die samenhangen met de gevolgen van bevolkingskrimp;
 - Europese middelen;
 - andere subsidieregelingen die te vinden zijn op de provinciale website.

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.6 Verdieping demografische transitie

3.2 Energietransitie

De provincie en haar partners streven naar een betrouwbare, betaalbare en hernieuwbare energievoorziening en naar energieneutraliteit in 2050. De gewenste omslag is:

- van gebruik van fossiele energie naar gebruik van hernieuwbare energie;
- met een zuinig gebruik van energie en grondstoffen; de kringloop sluiten;
- vastleggen van gebieden voor winturbines.

Dit doen ze vanuit de verantwoordelijkheid voor de leefomgeving, om minder afhankelijk te worden en om gebruik te maken van de economische mogelijkheden die dit biedt. Energietransitie biedt kansen voor nieuwe bedrijvigheid en innovatie.

Ambitie en rol van de provincie

Op weg naar energieneutraliteit in 2050 wil de provincie als tussendoelstelling jaarlijks minimaal 2% energie besparen en in 2020 minimaal 14% hernieuwbare energie opwekken, waarvan 50% decentraal. Minimaal 14% betekent minimaal 20 tot 24 Peta joule opwekken. Decentraal betekent lokaal opwekken en verbruiken. De provincie zal de nieuwe productie van fossiele energie in Gelderland niet actief faciliteren.

Een hernieuwbare energievoorziening vraagt om veel ruimte die de provincie met deze Omgevingsvisie wil bieden. Waar fossiele energie ver van huis uit de bodem wordt gehaald en minder zichtbaar is, wordt de meeste hernieuwbare energie ter plekke bovengronds opgewekt en moet een plaats krijgen in het landschap. De transitie naar een energieneutraal Gelderland zal dan ook steeds zichtbaarder worden in het landschap.

Aanpak

Voor het realiseren van doelen is het nodig:

1. om draagvlak te creëren bij mensen en (overheids)organisaties voor het plaatsen van energievoorzieningen: winturbines, zonne-panelen, bio-vergisters;
2. om partners te verbinden die nodig zijn om 'kringlopen' te sluiten: kringlopen van mineralen en energie tussen producent, consument en bedrijven;
3. om innovaties te stimuleren;
4. goede voorbeelden te geven.

Daarvoor is ook nauwe samenwerking met alle energietransitiepartners nodig. Mensen, overheden, kennisinstellingen en bedrijven staan samen aan de lat voor

energiebesparing en een snellere ontwikkeling van hernieuwbare energie. Overheden kunnen met kennisinstellingen en financiële instellingen randvoorwaarden scheppen voor het realiseren van de benodigde ruimte, innovaties, netaansluiting, financiering en kennis. De provincie investeert hiervoor in het organiserende vermogen van de EMT-sector en stimuleert samenwerking in de zogeheten 'triple helix'. Door bevordering van (burger)participatie in hernieuwbare energie vergroot de provincie het draagvlak voor hernieuwbare energie in de samenleving.

Om de energietransitie door partners te ondersteunen heeft de provincie een Gelderse Energieatlas ontwikkeld. De energieatlas geeft informatie over het energiepotentieel, energieprojecten en de energie-infrastructuur in de hele provincie Gelderland en is voor iedereen beschikbaar.

Om energieneutraliteit te bereiken stimuleert de provincie:

- het organiserend vermogen in de EMT-sector;
- energiebesparing;
- biobased economy;
- hernieuwbare energieopwekking;
- open innovatie-campusen.

De provincie geeft kaders en richting voor de locatie en vormgeving van:

- windenergie;
- biovergisting.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.7 Verdieping energietransitie

3.2.1 Energiebesparing, innovaties en hernieuwbare energie

Aanpak

De provincie streeft naar energieneutraliteit in 2050. Als tussendoelstelling wil de provincie jaarlijks minimaal 2% energie besparen en in 2020 minimaal 14% hernieuwbare energie opwekken, waarvan 50% decentraal.

Energiebesparing

Energietransitie begint met energie besparen. Energiebesparing is de meest efficiënte manier om het gebruik van fossiele energie terug te dringen, zowel qua kosten als qua ruimtebeslag. Energie die wordt bespaard hoeft niet te worden opgewekt. De provincie:

- stimuleert energiebesparing onder meer door voortzetting van de isolatieregeling;
- stimuleert de aanpak van energiebesparing bij gemeentelijke gebouwen via ESCO's (energieservice companies);

-
- zet 'vergunningverlening' en 'handhaving' in om het besparingspotentieel bij bedrijven te benutten.

Innovaties in de energie- en milieutechnologiesector (EMT)

EMT is een topsector in Gelderland met groeipotentie voor clean tech en biobased economy. Een sterke EMT-sector is belangrijk voor de toekomstige werkgelegenheid en draagt direct bij aan een snellere energietransitie. Daarom investeert de provincie in het organiserende vermogen van de EMT-sector.

Op dit moment ligt het economische zwaartepunt van de EMT-sector in de Stadsregio en in de Stedendriehoek. De Stadsregio heeft met bedrijven als Tennet, Alliander en DNV/KEMA en locaties Kleefsewaard, TPN West, Arnhems Buiten en Innofase Duiven een sterk energieprofiel. De Stedendriehoek onderscheidt zich op HR-warmte en heeft met de Ecofactory een specifieke vestigingsplaats voor EMT-bedrijvigheid. Wageningen UR is met haar onderzoek en het ALGAE Parc onbetwist een topspeler in de biobased economy.

De provincie richt haar ondersteuning op kennisvalorisatie, innovatiebevordering, clustervorming, human capital en het creëren van unieke vestigingcondities voor EMT- en biobased activiteiten. Voorbeelden zijn de bioraffinagecampus in Renkum (Parenco) en de beoogde solar campus Kleefsewaard.

Innovaties rond biomassa

Het gebruik van biomassareststromen op een hoogwaardige manier draagt bij aan de biobased economy en aan de energietransitie. Het BION-cluster in Oost-Nederland is een samenwerkingsverband dat infrastructuur en innovaties in het verbruik van deze biomassareststromen bevordert. De provincie investeert hierin. De provincie juicht initiatieven als de Energiefabriek en Grondstoffenfabriek toe. Dit zijn samenwerkingsverbanden waarin bijvoorbeeld waterschappen, gemeenten, kennisinstellingen en bedrijven actief zijn. De samenwerking heeft als doel om stoffen uit (afval)water te winnen, terug te winnen en te hergebruiken.

In het stimuleren van innovaties bij biomassa heeft de provincie enkele aandachtspunten:

- het gebruik van biomassa mag niet concurreren met voedselproductie;
- restproducten uit landbouw en natuurbeheer moeten worden benut;
- het gebruik kan meerdere doelen dienen: naast productie ook bijdragen aan de doelen voor natuur en landschap;
- bij het gebruik van biomassa wordt de hoogste waarde in de biobased economy nagestreefd;
- aan de vestiging van de verschillende biovergistingsinstallaties worden in de verordening eisen gesteld.

Hernieuwbare energie

De provincie heeft als doelstelling om in 2020 van alle in Gelderland gebruikte energie 14% hernieuwbaar op te wekken in Gelderland. Om dit te bereiken is inzet op een brede mix van hernieuwbare energiebronnen noodzakelijk. De provincie stimuleert dan ook de opwekking van zonne-energie, windenergie, de productie van biogas en het gebruik van aard- en restwarmte. Voor windenergie is een specifieke doelstelling van 230,5 megawatt voor de provincie Gelderland vastgelegd in een akkoord tussen IPO en

het Rijk. In het akkoord is afgesproken dat locaties voor deze 230,5 megawatt ruimtelijk worden gereserveerd. Dit is gebeurd in 2014.

3.2.1.1 *Energieopwekking en energieneutraliteit in de Achterhoek*

Aanpak

In een regionaal 'routekaart'-proces maakt de provincie afspraken met regio's, gemeenten, terreinbeherende organisaties en netwerkbedrijven over hoe de ambities voor energietransitie per regio waar te maken. Uitgangspunt van de routekaarten is de ambitie die binnen de regio leeft rond windenergie, zonne-energie, gebruik van warmte en energie uit biomassa.

Het routekaartproces resulteert in 2014 in een overzicht van de locaties en ambities die de provincie en partijen in de Achterhoek hebben voor hernieuwbare energie: windenergie, zonne-energie, gebruik van warmte en energie uit biomassa.

Met de regio's gaat de provincie een monitor maken waaruit blijkt of de doelstellingen gehaald worden.

In de regio Achterhoek is er een sterke ambitie om te komen tot een energieneutrale regio. Organisatiestructuren als AGEM en BION zijn samenwerkingsvormen om die energieneutraliteit te verwezenlijken. De regio loopt voorop in ontwikkelingen bij mest(co-)vergisting met bedrijven als Friesland Campina en Groot-Zevert. Ook herbergt de regio bij Azewijn de eerste grootschalige veldopstelling voor zonnepanelen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten:

- procesbegeleiding
- investeringen
- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling
- verordening
- inpassingsplan
- zienswijze

3.2.1.2 *Energieopwekking en energieneutraliteit in FoodValley*

Aanpak

In een regionaal 'routekaart'-proces maakt de provincie afspraken met regio's, gemeenten, terreinbeherende organisaties en netwerkbedrijven over hoe de ambities voor energietransitie per regio waar te maken. Uitgangspunt van de routekaarten is de ambitie die binnen de regio leeft rond windenergie, zonne-energie, gebruik van aard- en

restwarmte en energie uit biomassa.

Het routekaartproces resulteert in 2014 in een overzicht van de locaties en ambities die de provincie en partijen in FoodValley hebben voor hernieuwbare energie: windenergie, zonne-energie, gebruik van restwarmte en energie uit biomassa.

Met de regio's gaat de provincie monitoren of de doelstellingen gehaald worden.

In FoodValley werkt de provincie met de Wageningen UR aan onderzoek en innovaties voor bevordering van de biobased economy. Met Ede werkt de provincie aan de benutting van laagwaardige warmte voor de verwarming van woningen, kassen en gebouwen. Dit warmteaanbod laat zich uitstekend verduurzamen via de inzet van aardwarmte (geothermie) of restwarmte uit bijvoorbeeld afvalverbrandingsinstallaties. Afstemming van warmtevraag en warmteaanbod in de ruimtelijke planning is daarbij de uitdaging.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten:

- procesbegeleiding
- investeringen
- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling
- verordening
- inpassingsplan
- zienswijze

3.2.1.3 *Energieopwekking en energieneutraliteit in Noord-Veluwe*

Aanpak

In een regionaal 'routekaart'-proces maakt de provincie afspraken met regio's, gemeenten, terreinbeherende organisaties en netwerkbedrijven over hoe de ambities voor energietransitie per regio waar te maken. Uitgangspunt van de routekaarten is de ambitie die binnen de regio leeft rond windenergie, zonne-energie, gebruik van aard- en restwarmte en energie uit biomassa.

Het routekaartproces resulteert in 2014 in een overzicht van de locaties en ambities die de provincie en partijen in Noord-Veluwe hebben voor hernieuwbare energie: windenergie, zonne-energie, gebruik van warmte en energie uit biomassa.

Met de regio's gaat de provincie een monitor maken waaruit blijkt of de doelstellingen gehaald worden.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- procesbegeleiding
- investeringen
- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling
- verordening
- inpassingsplan
- zienswijze

3.2.1.4 *Energieopwekking en energieneutraliteit in Rivierenland*

Aanpak

In een regionaal 'routekaart'-proces maakt de provincie afspraken met regio's, gemeenten, terreinbeherende organisaties en netwerkbedrijven over hoe de ambities voor energietransitie per regio waar te maken. Uitgangspunt van de routekaarten is de ambitie die binnen de regio zelf leeft rond windenergie, zonne-energie, gebruik van aard- en restwarmte en energie uit biomassa.

Het routekaartproces resulteert in 2014 in een overzicht van de locaties en ambities die de provincie en partijen in Rivierenland hebben voor hernieuwbare energie: windenergie, zonne-energie, gebruik van aard- en restwarmte en energie uit biomassa.

Met de regio's gaat de provincie een monitor maken waaruit blijkt of de doelstellingen gehaald worden.

Samen met de regio Rivierenland, de Stadsregio en andere publieke en private partners wil de provincie de Duurzame Transportcorridor Betuwe (DTB) ontwikkelen tot een Infra-Energielandschap van (inter)nationaal formaat. Dit betekent een verduurzaming van transport en ruimte langs infrastructuur via energiebesparing en -opwekking met een impuls aan ruimtelijke kwaliteit. De DTB is te zien als samenhangend gebiedsontwikkelingsproces. Onderdeel van de DTB is het project de energiesnelweg A15.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- procesbegeleiding

-
- investeringen
 - ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling
 - verordening
 - inpassingsplan
 - zienswijze

3.2.1.5 *Energieopwekking en energieneutraliteit in de Stadsregio*

Aanpak

In een regionaal 'routekaart'-proces maakt de provincie afspraken met regio's, gemeenten, terreinbeherende organisaties en netwerkbedrijven over hoe de ambities voor energietransitie per regio waar te maken. Uitgangspunt van de routekaarten is de ambitie die binnen de regio zelf leeft rond windenergie, zonne-energie, gebruik van aard- en restwarmte en energie uit biomassa.

Het routekaartproces resulteert in 2014 in een overzicht van de locaties en ambities die de provincie en partijen in de Stadsregio hebben voor hernieuwbare energie: windenergie, zonne-energie, gebruik van aard- en restwarmte en energie uit biomassa.

Met de regio's gaat de provincie een monitor maken waaruit blijkt of de doelstellingen gehaald worden.

Provincie en stadsregio werken samen aan de regionale energietransitie in het programma Groene Kracht. In het project Groene Hub, onderdeel van dat programma wordt specifiek gewerkt aan de regionale productie van groen gas en de inzet daarvan voor mobiliteit. In de Stadsregio ziet de provincie een kans voor benutting van laagwaardige warmte voor de verwarming van woningen, kassen en gebouwen. Het warmteaanbod laat zich uitstekend verduurzamen via de inzet van aardwarmte (geothermie) of restwarmte uit bijvoorbeeld afvalverbrandingsinstallaties. Afstemming van warmtevraag en warmteaanbod in de ruimtelijke planning is daarbij de uitdaging. Daarnaast biedt het sterke EMT-profiel van de Stadsregio Arnhem Nijmegen economische kansen in relatie met een adequaat en kwalitatief aanbod van EMT-vestigingslokaties, waaronder open innovatiecampussen.

Samen met de regio Rivierenland, de Stadsregio en andere partners wil de provincie de Duurzame Transportcorridor Betuwe ontwikkelen tot een Energielandschap van nationaal formaat. Doel is mobiliteit en transport binnen het gebied te verduurzamen. Een samenhangend gebiedsproces is hiervoor nodig. Binnen de DTB zullen verschillende vormen van opwekking van hernieuwbare energie ruimtelijk worden vertaald. Onderdeel van de DTB is de energiesnelweg A15.

Met de regio's gaat de provincie een monitor maken waaruit blijkt of de doelstellingen gehaald worden.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend

-
- verbindend

Instrumenten:

- procesbegeleiding
- investeringen
- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling
- verordening
- inpassingsplan
- zienswijze

3.2.1.6 *Energieopwekking en energieneutraliteit in de Stedendriehoek*

Aanpak

In een regionaal 'routekaart' proces maakt de provincie afspraken met regio's, gemeenten, terreinbeherende organisaties en netwerkbedrijven hoe de ambities voor energietransitie per regio waar te maken. Uitgangspunt van de routekaarten is de ambitie die binnen de regio zelf leeft rond windenergie, zonne-energie, gebruik van warmte en energie uit biomassa.

Het routekaartproces resulteert in 2014 in een overzicht van de locaties en ambities die de provincie en partijen in de Stedendriehoek hebben voor hernieuwbare energie: windenergie, zonne-energie, gebruik van warmte en energie uit biomassa.

Met de regio's gaat de provincie een monitor maken waaruit blijkt of de doelstellingen gehaald worden.

In de Stedendriehoek ziet de provincie een kans voor benutting van laagwaardige warmte voor de verwarming van woningen, kassen en gebouwen. Dit warmteaanbod laat zich uitstekend verduurzamen via de inzet van aardwarmte (geothermie) of restwarmte uit bijvoorbeeld afvalverbrandingsinstallaties. Afstemming van warmtevraag en warmteaanbod in de ruimtelijke planning is daarbij de uitdaging. Gebieden waar mogelijk kansen liggen zijn Apeldoorn, Zutphen en het Glastuinbouwcluster Voorst.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten:

- procesbegeleiding
- investeringen
- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling
- verordening
- inpassingsplan
- zienswijze

3.2.2 Windenergie

Om de afspraken met het Rijk over 6.000 megawatt windenergie op land in 2020 (zie 3.2 Energietransitie) uit te voeren, heeft de provincie Gelderland afgesproken dat 230,5 megawatt aan windenergie wordt opgesteld. De taak van de provincie is het aanwijzen van voldoende ruimte voor deze hoeveelheid windenergie. Daarnaast is voor de periode na 2020 meer windenergie nodig om de doelstelling van energieneutraliteit te realiseren. De daadwerkelijke realisatie van windturbineparken is geen taak van de provincie. Draagvlak en participatie zijn mede sleutels voor realisatie (zie 3.7.5 Windenergie in totale perspectief van hernieuwbare energie: routekaarten).

3.2.2.1 Vormgeving van windenergie in Gelderland

Het provinciale beleid voor windenergie is geformuleerd voor turbines met een horizontale as en twee of drie bladen die niet op gebouwen staan. Het beleid heeft betrekking op turbines van alle maten, tenzij anders aangegeven.

Windturbines kunnen gerealiseerd worden mits hun ontwerp als integrale ontwerpopgave wordt uitgewerkt, rekening houdend met de kenmerken van de plek. De ingreep moet kwaliteit toevoegen en de beleefbaarheid van het landschap vergroten. De kracht van een ruimtelijk ontwerp is dat de economische waarde van het initiatief en de maatschappelijke meerwaarde van een aantrekkelijk en beleefbaar Gelders landschap samen komen. Door met windturbines tegelijk te bouwen aan een betekenisvol landschap ontstaat meerwaarde. Dat komt ten goede aan het gebied waar de turbines zich visueel manifesteren en kan een breder draagvlak opleveren voor het initiatief.

Het combineren van windturbines met andere, intensieve functies in een gebied heeft de voorkeur van de provincie. Het kan de beleving van een gebied ondersteunen. Verschillende strategieën kunnen worden toegepast. Mogelijke combinaties zijn:

- combinatie met infrastructuur (wegen en railverbindingen);
- combinatie met regionale bedrijventerreinen;
- combinatie met intensiveringsgebieden glastuinbouw;
- combinatie met agrarische productielandschappen.

Ter voorkoming van visuele interferentie moeten windlocaties nabij bestaande windparken of windparken waarvoor de plannen al vastgesteld zijn, voldoen aan de volgende voorwaarden:

- de verschillende locaties worden in samenhang met elkaar ontworpen zodat een begrijpelijk en rustig ruimtelijk geheel wordt gecreëerd,
- visualisaties van de samenhang tussen de verschillende locaties moeten aantonen dat er geen sprake is van interferentie.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten (zie Verdieping, 3.7.10 Inzet instrumentarium windenergie)

- procesbegeleiding
- verordening
- zienswijze
- inpassingsplan

3.2.2.2 *Windenergie: bestaand en vergund*

Dit zijn locaties waar al windturbines staan of vergund zijn. Deze locaties zijn aangegeven op de themakaart voor Energie.

3.2.2.3 *Windenergie in onderzoek*

Naast bestaande en vergunde locaties zijn er locaties die in onderzoek zijn waar de provincie een afspraak met partners heeft over de opwekking van windenergie. Deze locaties zijn ook aangegeven op de themakaart voor Energie. De locaties moeten als globale aanduiding worden gezien omdat de exacte locatie nog niet exact bekend is.

3.2.2.4 *Windenergie locaties*

Dit zijn locaties waar de provincie een ruimtelijke reservering maakt voor windenergie. Deze locaties kunnen worden beschouwd als aangewezen gronden waarvoor draagvlak is bij de betrokken gemeenteraden (uitgezonderd Zevenaar). Samen met de gerealiseerde en vergunde turbines en de locaties in onderzoek (zie 3.2.2.2 Windenergie: bestaand en vergund en 3.2.2.3 Windenergie in onderzoek), wordt hiermee een ruimtelijke reservering gedaan waarmee de met het Rijk afgesproken doelstelling van minimaal 230,5 MW kan worden gerealiseerd. (zie Verdieping 3.7.11 Nieuwe locaties windenergie).

Voor een nadere toelichting op de locaties en de milieueffecten wordt verwezen naar hoofdstuk 4 van Bijlage 39 Aanvulling PlanMER Windvisie Gelderland en naar Bijlage 40 PlanMER Windvisie Gelderland.

Rolopvatting

De provincie is:

- ondernemend
- verbindend

Instrument

- inpassingsplan
- bestuurlijke afspraken
- omgevingsvergunning

3.2.2.5 *Windenergie kansrijke locaties voor extra ontwikkeling*

Deze locaties moeten worden gezien als locaties voor de langere termijn (Zie Verdieping 3.7.12 Kansrijke locaties voor extra ontwikkeling). Aan de ontwikkeling van deze locaties wordt in nauw overleg met de betrokken gemeenten gewerkt. Deze locaties kunnen van belang zijn voor de langere termijn doelstelling richting energieneutraliteit. Om ook deze doelstelling te behalen, zal extra inzet op windenergie waarschijnlijk nodig zijn.

Voor een nadere toelichting op de milieueffecten wordt verwezen naar Bijlage 40 PlanMER Windvisie Gelderland en het daarin opgenomen MER.

Rolopvatting

De provincie is:

- ondernemend
- verbindend

Instrument

- bestuurlijke afspraken
- vooroverleg

3.2.2.6 *Windenergie mogelijk*

In deze gebieden ziet de provincie op voorhand geen belemmeringen voor de ontwikkeling van windenergie. In overleg met regio's en gemeenten kunnen in deze gebieden windenergielocaties worden vastgesteld die kunnen worden toegevoegd aan de locaties met afspraken over wind. Zie 3.2.2.4 Windenergie locaties.

Kleine Windturbines

In gebieden waar geen windturbines gerealiseerd kunnen worden vanwege wettelijke beperkingen of provinciaal beleid (zie 3.2.2.7 Windenergie uitgesloten) kunnen geen kleine windturbines gerealiseerd worden.

In gebieden waar windenergie mogelijk is kunnen kleine windturbines aansluiten bij bedrijvigheid in de agrarische sector. Het is aan de gemeente om te besluiten of dit past in het vigerende ruimtelijke beleid.

Kleine windturbines kunnen een relatief beperkte bijdrage leveren aan de doelstelling windenergie van 230,5 MW. Door het relatief kleine opgewekte elektrisch vermogen (minder dan 5 MW) behoren de kleine windturbines volgens de Elektriciteitswet tot de verantwoordelijkheid van de gemeente.

Voor een nadere toelichting op dit beleid wordt verwezen naar paragraaf 2.4 van Bijlage 40 PlanMER Windvisie Gelderland.

3.2.2.7 *Windenergie uitgesloten*

In deze gebieden is plaatsing van windturbines niet toegestaan en zal de provincie niet meewerken aan ruimtelijke planvorming hiervoor. Het gaat hier om twee categorieën:

- windturbines uitgesloten vanwege provinciale doelen,

-
- windturbines uitgesloten vanwege wettelijke beperkingen.

3.2.2.7.1 Windenergie uitgesloten vanwege provinciale doelen

De provincie staat de plaatsing van windturbines in deze gebieden niet toe en zal niet meewerken aan ruimtelijke planvorming hiervoor. Dit geldt voor delen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en voor de weidevogel- en ganzenfoerageergebieden. Voor deze vogelsoorten geldt dat het behoud van open gebied essentieel is.

Locaties in de nabijheid van deze gebieden moeten beoordeeld worden op het effect van de turbines op het functioneren van de gebieden. Dit is mede afhankelijk van de soort turbine, ligging van het gebied en de vogelsoorten die zich in het gebied bewegen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrument

- verordening

3.2.2.7.2 Windenergie uitgesloten vanwege wettelijke beperkingen

In deze gebieden gelden wettelijke beperkingen. Het gaat om:

- hoogspanningsleidingen;
- bebouwde kommen, met uitzondering van bedrijventerreinen;
- laagvliegroutes;
- luchthavens en omliggende zone;
- buisleidingen;
- hoogspanningsleidingen;
- spoorwegen;
- rijkswegen.

De plaatsing van windturbines in deze gebieden is niet toegestaan. De provincie zal niet meewerken aan ruimtelijke planvorming hiervoor. In de Verdieping 3.7.7 Windturbines uitgesloten vanwege wettelijke beperkingen worden deze wettelijke beperkingen nader toegelicht.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrument

- verordening

3.2.2.8 *Windenergie locaties niet-kansrijk*

In de Nieuwe Hollandse Waterlinie, het Gelders Natuurnetwerk en Natura 2000-gebieden acht de provincie het plaatsen van windturbines niet kansrijk. De provincie wil deze gebieden op voorhand niet als geheel uitsluiten in de Omgevingsvisie. In de Verdieping 3.7.8 Locaties niet kansrijk voor windturbines leest u meer over hoe de provincie naar deze gebieden in relatie tot windenergie kijkt.

Op locaties waar draagvlak is bij gemeenten voor de ontwikkeling van windenergie in deze gebieden ondersteunt de provincie onderzoek naar een combinatie van deze functies.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- onderzoek
- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling

3.2.2.9 *Windenergie aandachtsgebied*

In diverse gebieden zijn specifieke objecten die aandacht vragen bij de ontwikkeling van een windpark. In deze gebieden is het gesprek met de juiste partijen nodig om de (on)mogelijkheden in een zo vroeg mogelijk stadium duidelijk te krijgen. Het gaat om zones rondom de volgende objecten:

- buisleidingen;
- hoogspanningsleidingen;
- spoorzone;
- rijkswegen;
- weidevogel- en ganzenfourageergebieden.

De zones die bij deze objecten als aandachtsgebied zijn aangegeven zijn indicatief voor windturbines van circa 100 meter hoogte. De zones zijn afhankelijk van de hoogte en het type windturbine dat gehanteerd wordt. Dit zal variëren per project. In de Verdieping 3.7.9 Aandachtsgebieden voor windenergie leest u meer over hoe deze aandachtszones variëren met de hoogte en het type turbine.

Rolopvatting

De provincie is:

- verbindend

Instrument

- procesbegeleiding

3.2.2.10 *Windenergie solitaire turbines uitgesloten*

In gebieden waar geen windturbines gerealiseerd kunnen worden vanwege wettelijke beperkingen of provinciaal beleid mogen ook geen solitaire windturbines gerealiseerd worden (zie Verdieping 3.7.13 Windenergie solitaire turbines).

Daarnaast sluit de provincie de oprichting van solitaire windturbines uit in waardevolle

open gebieden (zie 4.2.4.1.2 Waardevol open gebied).

3.2.2.11 *Windenergie mini-windturbines*

Mini-windturbines kunnen goed ingepast worden in een gebouwde omgeving. Diverse voorbeelden zijn in de architectuur te vinden. Door de windturbines ook in een gebouwde omgeving te plaatsen, kan het draagvlak en bewustwording van de noodzaak van verduurzaming vergroot worden bij een groter publiek. Besluitvorming hierover ligt bij gemeenten.

Anders dan kleine en middelgrote windturbines worden mini-windturbines door de provincie niet uitgesloten in bebouwde kommen. In andere uitgesloten gebieden worden mini-windturbines in principe niet toegestaan, tenzij aangetoond kan worden dat betreffende uitsluitingscriteria voor deze turbines niet van belang zijn.

Voor een nadere toelichting op dit beleid wordt verwezen naar paragraaf 2.4 van PlanMER Windvisie Gelderland.

3.2.3 **Kaders voor grootschalige zonne-energie en biovergisting**

3.2.3.1 *Zonne-energie*

Aanpak

De provincie onderzoekt met haar partners de mogelijkheden voor opstellingen voor zonne-energie, onder meer:

- op niet-uitgeefbare bedrijventerreinen;
- op woningbouwlocaties;
- langs infrastructuur;
- bij oude stortplaatsen;
- op vrijkomende agrarische bestemmingen.

Bij grote opstellingen is de ruimtelijke en landschappelijke impact groter. Met de regionale routekaart zoekt de provincie met de partners naar een optimale inpassing.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- ondersteuning (kennis)ontwikkeling en kennisdeling

3.2.3.2 *Biovergisting*

Aanpak

De provincie bepaalt met haar partners de optimale locatiekeuze voor biovergisters en mestbe- en verwerkingsinstallaties.

Biovergistingsinstallaties en mestbe- en verwerkingsinstallaties zijn toegestaan op bestaande agrarische bouwpercelen van een agrarisch bedrijf, bestaande bouwpercelen van een agrarisch hulp- of nevenbedrijf of vrijkomende agrarische locaties in overige agrarische gebieden, indien:

- installaties in hoofdzaak gebruik maken van biomassastromen uit de directe omgeving,
- de installatie landschappelijk en infrastructureel kan worden ingepast in het bestaande landschap.

Voor biomassavergistingsinstallaties en mestbe- en verwerkingsinstallaties die hier niet aan voldoen geldt de volgende aflopende voorkeursvolgorde:

- a. op of grenzend aan een bedrijventerrein, glastuinbouwgebied of locaties bij soortgelijke bedrijven, zoals rioolwaterzuiveringsinstallaties of mestverwerkers die op een solitaire bedrijfslocatie zijn gevestigd,
- b. op bestaande agrarische bouwpercelen van een agrarisch bedrijf, bestaande bouwpercelen van een agrarisch hulp- of nevenbedrijf of vrijkomende agrarische locaties in overig agrarisch gebied.

Naarmate men bij de locatiekeuze verder naar onderen op deze lijst terecht komt, zal nauwkeurig moeten worden aangetoond dat er een duidelijke relatie is met de agrarische functies in het gebied. Aangezien de toepassing van de voorkeursvolgorde afhankelijk is van de specifieke situatie, adviseert de provincie de initiatiefnemers en gemeenten haar in een vroegtijdig stadium te betrekken.

Voor alle biomassavergistingsinstallaties en mestbe- en verwerkingsinstallaties geldt de voorwaarde van een verkeerstechnisch goede ontsluiting en een goede landschappelijke inpassing.

Rolopvatting

- normeren
- stimuleren

Instrumenten

- verordening
- procesbegeleiding
- ondersteuning, (kennis)ontwikkeling en kennisdeling

3.3 Vrijetijdseconomie

De provincie en haar partners zien de volgende opgaven voor een gezonde vrijetijdseconomie:

1. voorzien in een kwalitatieve en kwantitatieve behoefte voor vrijetijdsbesteding in Gelderland en een verhoging van de kwaliteit van het toeristisch product,
2. vergroten van de bijdrage van vrijetijdseconomie aan de werkgelegenheid en het inkomen van de mensen in Gelderland,
3. de vrijetijdseconomie ondersteunen bij het aanpassen aan de eisen van deze tijd (duurzaam, maatschappelijk verantwoord ondernemen, ruimtelijke kwaliteit),

-
4. ondersteunen van de vrijetijdseconomie als nieuwe economische drager op het platteland,
 5. cultuurhistorie vermarkten voor vrijetijdseconomie;
 6. meer Gelderse burgers laten sporten en bewegen ter bevordering van de gezondheid en sociale cohesie en ter vermindering van overgewicht;
 7. het initiatief nemen voor een Gelders wandelnetwerk om het recreatief toeristisch product 'Gelderland wandel-provincie nr.1' te ontwikkelen en een infrastructuur te bieden die bewegingsarmoede tegengaat.

De provincie en haar partners willen ruimte bieden aan kwaliteitsverbeteringen en innovatie van recreatiebedrijven. Tegelijkertijd willen zij zorgvuldig omgaan met de ruimte. Leegstand en verpaupering in de bestaande voorraad moeten worden voorkomen en een goede inpassing is nodig. De bijzondere natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden in Gelderland staan daarbij centraal.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie streeft naar een impuls aan de werkgelegenheid binnen de vrijetijdseconomie door meer toeristische bezoekers en daarmee bestedingen aan te trekken. Daartoe moet de kwaliteit van het toeristisch product omhoog. De provincie wil het bedrijfsleven ondersteunen bij het verbeteren van die kwaliteit. Verder wil de provincie de huidige kwaliteit van de dagrecreatieterreinen en routestructuren behouden of verbeteren. Voor de sector zijn er mogelijkheden om mee te liften met gebiedsprocessen en om vanuit die dynamiek kansen te grijpen. Er zijn goede afwegingen nodig voor het bieden van ruimte voor ontwikkelingen in de sector. Er moet daarbij een relatie worden gelegd tussen de kwaliteit van 'nieuwe' ontwikkelingen en de kwaliteit van het bestaande.

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.8 Verdieping vrijetijdseconomie

3.3.1 Toeristische bedrijven met een ontwikkelambitie

Aanpak

De provincie wil door kwaliteitsverbetering van het toeristisch product haar landelijk marktaandeel vergroten. Voor een kwaliteitsverbetering is het vaak zaak om te investeren in innovatieve en duurzame concepten en daarnaast te investeren in compensatiemaatregelen. Dit zijn vaak ook lastige trajecten. De provincie wil bedrijven daarom op dit vlak ondersteunen.

Ontwikkelen van bestaande terreinen en gebouwen verdient de voorkeur boven nieuwbouw. Uitbreiding van bedrijven of nieuwvestiging in de recreatiesector hoeft echter niet te leiden tot overcapaciteit op provinciaal niveau. Het kan zelfs leiden tot verbetering van het totale aanbod doordat bestaande bedrijven meeprofiteren van extra kwalitatief goede activiteiten. Beter dan de provincie kennen ondernemers de markt. Zij kunnen hierop inspelen en bepalen welke activiteiten zij uit moeten voeren.

Het ondersteunen van bedrijven en gemeenten bij procedures

De provincie ondersteunt het bedrijfsleven. Dit laat zich als volgt vertalen.

1. Bij wijze van proef wordt voor de Veluwe voor één jaar een consultant aangesteld. Deze ondersteunt gemeenten en bedrijven bij procedures. Bij gebleken succes wordt deze regeling verlengd en toegepast in de andere Gelderse regio's.

-
2. Er is budget voor (gedeeltelijke) financiering van de in het kader van procedures noodzakelijke (natuur)onderzoeken en wordt onderzocht hoe dit ingezet kan worden.

Eén loket binnen de provincie

Recreatiebedrijven die voor een procedure bij de provincie moeten zijn, gaat de provincie ondersteunen door:

- het begeleiden van de aanvraag voor de ontwikkelambitie van het bedrijf;
- het aanreiken van kennis en informatie voor bijvoorbeeld de invulling van compensatie (zie hiervoor bijvoorbeeld ook de randvoorwaarden en doelen bij 'Hoofdstuk 4 Verdieping Mooi Gld');
- het inzetten van compensatiepools voor natuurcompensatie bij de ontwikkeling van de toeristische bedrijven;
- het bijhouden van een saldoboekhouding (kwantitatief in hectares en voor de natuurkwaliteitenbalans);
- de planologische regeling;
- het verlenen van een Nbwet- en Boswetvergunning (een bevoegdheid van de provincie).

Adequate aanpak met de sector voor de scheefgroei in vraag en aanbod

De provincie biedt ruimte voor kwaliteitsverbeteringen en innovatie van de recreatiebedrijven. Dit vereist fysieke ruimte, terwijl de kwaliteit en gebruik van het huidige aanbod afnemen. Hier zit spanning op. De verslechterde kwaliteit is in de loop der jaren ontstaan. Deze is niet op korte termijn te verhelpen. Aankopen van verpauperde terreinen door de provincie is geen optie. Samen met de betrokken partijen wil de provincie een werkwijze ontwikkelen waarin ontwikkelingsruimte wordt gekoppeld aan zorg voor het bestaande. Samen met de sector en de betrokken partijen wil de provincie goede initiatieven hiertoe stimuleren. Afspraken op regionale schaal tussen partijen ziet de provincie als een mogelijkheid die moet worden verkend en ingevuld.

Op regionaal niveau wordt momenteel in de regio Noord-Veluwe een pilotproject Revitalisering recreatieparken voorbereid, waarin deze problematiek en maatwerkoplossingen aan de orde komen. Functiewijziging kan een instrument zijn.

Ontwikkelen van bestaande terreinen en gebouwen verdient de voorkeur boven nieuwbouw. Bij plannen voor uitbreiding en nieuwbouw moet worden onderzocht of er mogelijkheden zijn op bestaande terreinen, voordat nieuwe locaties worden gebruikt. De provincie denkt graag mee; gemeenten spelen hierin ook een rol.

Exploitatie van verblijfsrecreatiebedrijven

1. Om de kwaliteit van het toeristisch product te behouden en vergroten is bedrijfsmatige exploitatie een voorwaarde. Onder bedrijfsmatige exploitatie wordt verstaan: 'Het via een bedrijf, stichting of ander rechtspersoon voeren van een zodanig beheer/exploitatie, dat daadwerkelijk recreatieve (nacht)verblijfsmogelijkheden worden geboden, waarbij de recreatiewoningen worden opgericht dan wel gebruikt voor de verhuur'.
2. De provincie werkt niet mee aan de bouw van solitaire recreatiewoningen. De bedrijfsmatige exploitatie van een solitaire recreatiewoning is niet erg reëel. De kans op gebruik van deze recreatiewoning als permanente of tweede woning is erg groot. Om die reden is in de verordening de bepaling opgenomen dat in een

bestemmingsplan alleen solitaire recreatiewoningen worden toegestaan op plekken waar ook reguliere woningen kunnen worden gebouwd. Doel hiervan is dat, wanneer de recreatiewoning toch permanent wordt bewoond, dit gebeurt in een woonomgeving en niet op een plek die geschikt is voor een recreatiewoning.

3. Permanente bewoning van recreatiewoningen en (sta)caravans is ongewenst en moet in het bestemmingsplan worden verboden.

Deze uitgangspunten gelden ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER: Exploitatie van verblijfsrecreatiebedrijven.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- overeenkomsten
- verordening
- ontwikkelingsgericht via procesafspraken
- agenderen

3.3.2 Dagrecreatieterreinen

Aanpak

Dagrecreatieterreinen bieden van oudsher mogelijkheden voor laagdrempelige recreatie. Daartoe moeten de terreinen (gedeeltelijk) openbaar toegankelijk blijven, bij voorkeur gratis. De provincie onderzoekt of het mogelijk is om nieuwe toeristisch recreatieve activiteiten meer te concentreren op de bestaande dagrecreatieterreinen. Deze worden (gedeeltelijk) al intensief gebruikt voor recreatiedoeleinden. Met concentratie van bedrijfsmatige activiteiten op deze terreinen, kan de omgeving verder worden ontzien. Voor vrijetijdsbedrijven is het voordeel dat dit kan leiden tot diversiteit in het aanbod op deze terreinen die aansluit bij de consumentenvraag. Tegelijkertijd kan dit een bijdrage leveren aan de verbetering van de exploitatie van deze terreinen en daarmee het behoud van de openbare functie van (gedeelten) ervan.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- onderzoek

3.3.3 Cultuurhistorische identiteiten

Aanpak

De provincie ziet regiospecifieke cultuurhistorische identiteiten als een belangrijke basis voor de vrijetijdseconomie. De provincie zal initiatieven die deze identiteiten versterken, ondersteunen. Voor de vrijetijdseconomie belangrijke identiteitsdragers zijn onder meer:

- a. in de Stadsregio Arnhem Nijmegen: buitenplaatsen en landgoederen van de Veluwezoom, de Romeinse Limes en de Rijnstrangen;
- b. in Rivierenland: Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Romeinse Limes;
- c. op de Veluwe: Hanzesteden, de bos en natuur van het Veluwemassief;
- d. in de Achterhoek: landgoederen en boerenland, Scholtenboerderijen, vestingstadjes.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- overeenkomsten
- verordening
- ontwikkelingsgericht via procesafspraken

3.3.4 Toeristische routestructuren- wandelen en fietsen

Aanpak

Wandel, fiets, struin- en ruiterroutes zijn belangrijk voor de vrijetijdseconomie. De routes zijn divers, van lokale ommetjes tot fietsknooppunten en lange afstandsroutes. Het is onmogelijk om alle routes planologisch vast te leggen. De provincie zal waar mogelijk rekening houden met bestaande paden en routes. Om te zorgen voor een optimale toegankelijkheid van het netwerk voor de gebruikers, ontwikkelt de provincie het initiatief om samen met andere relevante partijen te komen tot een Gelders Wandelnetwerk en neemt de regie daarover op zich.

De (acht) langeafstandswandelroutes (LAW's) en (zeven) langeafstandsfietsroutes (LF's) door Gelderland zijn onderdeel van het landelijke routenetwerk, dat met financiële steun van Rijk en provincie is aangelegd. Zij hebben een grote belevingswaarde. Deze routes worden van zo'n belang geacht voor het toerisme in Gelderland dat zij planologische bescherming nodig hebben in bestemmingsplannen. Het tot stand te brengen Gelders Wandelnetwerk en het fietsknooppuntennetwerk zijn belangrijke instrumenten om barrièrevorming en versnippering van het netwerk van aantrekkelijke, verkeersluwe wegen en paden voor het langzaam verkeer te voorkomen.

Door bijvoorbeeld bebouwing of aanleg van wegen kunnen routes minder aantrekkelijk

worden. Waar de provincie maatregelen neemt ter verbetering en verfraaiing van het landschap zal bezien worden of aansluiting bij bestaande routes mogelijk of wenselijk is. Hiermee kan het effect van deze maatregelen op de beleving en de vrijetijdseconomie versterkt worden.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- agenderen

3.3.5 Recreatievaarwegen als deel van het netwerk van vaarwegen

Aanpak

In 1992 hebben de provincies zich gecommitteerd aan een twintig jaar durend samenwerkingsproject, om de knelpunten in de bevaarbaarheid weg te nemen. Op dit moment zijn niet alle knelpunten in het Gelderse deel van het basisrecreatietoernet weggenomen. Dit geldt met name voor:

- het realiseren van een veilige noord-zuidverbinding voor de landelijke recreatietoervaart;
- het bevaarbaar maken van de Linge en de Korne;
- het (gedeeltelijk) bevaarbaar maken van het Apeldoorns Kanaal;
- aanlegvoorzieningen van de Oude-IJssel.

In het kader van de gebiedsontwikkeling Veluwe Kroon wordt gewerkt aan het bevaarbaar maken van het Apeldoorns Kanaal vanaf de noordkant. Het is de bedoeling dat het vijfde en zesde pand (Hatterm- Bonenburgersluis Heerde) geschikt wordt gemaakt voor de recreatievaart. Het gaat om recreatieboten met een beperkte omvang, afgestemd op de afmetingen van het kanaal.

De provincie zet zich in het kader van meer integrale gebiedsontwikkelingsprojecten in voor het wegnemen van de overige knelpunten, maar pakt deze niet als zelfstandige projecten op.

Rolopvatting

De provincie is:

- ondernemend
- verbindend

Instrumenten

- gebiedsontwikkeling

3.3.6 Bescherming van zwemwateren

Aanpak

De provincie heeft de wettelijke taak tot aanwijzing en bescherming van zwemwateren, zie de Lijst van zwemwateren op onze website www.gelderland.nl.

Voor zwemwateren geldt dat:

- de waterkwaliteit aan de gestelde waterkwaliteitseisen van de Europese zwemwaterrichtlijn en de Nederlandse wetgeving moet voldoen;
- de in Gelderland als zwemwater aangewezen wateren ten minste aan de categorie 'aanvaardbaar' moeten voldoen;
- de in Gelderland als zwemwater aangewezen wateren zoveel als mogelijk aan de categorie 'goed' of 'uitstekend' moeten voldoen;
- het publiek informatie moet ontvangen over de veiligheid en de waterkwaliteit van zwemwateren; dit betreft de periodes waarin in de aangewezen zwemwateren niet kan worden gezwommen vanwege gezondheidsrisico's zijn beperkt.

De provincie heeft geen ambitie voor de uitbreiding van recreatiegebieden (en de bijbehorende zwemwateren).

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- kaderstellend
- controlerend
- beherend

3.3.7 Luchtvaartterreinen

De provincie en haar partners streven samen naar het behouden van de vele kleine luchtvaartterreinen in Gelderland. Deze willen zij behouden met (ongeveer) dezelfde gebruiksruimte. Zij gaan daarbij:

- in gesprek met omliggende provincies en mogelijke belanghebbenden over de toekomst van Teuge binnen de (inter)nationale luchtvaart,
- het belang van Teuge voor de vrijetijdseconomie in Gelderland onderzoeken.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie gaat in overleg met partners de mogelijkheden en condities voor de uitbreiding van vliegveld Teuge in beeld brengen. Dit naar aanleiding van uitbreiding van het vliegverkeer van Schiphol naar Lelystad, waardoor verschuivingen optreden van behoeften naar mogelijk ook Teuge.

Aanpak

In verband met de verwachte groei van Mainport Schiphol wordt de komende jaren (2025) het niet-mainportgebonden vliegverkeer (met name vakantiecharters en low cost carriers) verplaatst naar de nationale luchthavens Eindhoven en Lelystad (Aldersadviezen Schiphol 2008, Eindhoven 2010 en Lelystad 2012). Om dit 'grote' vliegverkeer op Lelystad mogelijk te maken zal de nu aanwezige General Aviation

gefaseerd (over de periode 2015-2025) verplaatst moeten worden naar regionale vliegvelden buiten Flevoland. Het gaat naar verwachting in 2025 om zo'n 60.000 vliegbewegingen (waarvan 10.000 helikopterbewegingen).

Vliegveld Teuge is een van de regionale luchthavens waaraan gedacht wordt bij deze verplaatsing. Naast verplaatsing van General Aviation is ook verplaatsing van militaire laagvliegroutes noodzakelijk, die nu rondom Lelystad zijn gesitueerd. Verplaatsing van een deel van deze routes (met name helikopterverkeer) naar militaire laagvliegroutes in Gelderland behoort tot de mogelijkheden.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

3.4 Land- en tuinbouw

De opgaven die de provincie en haar partners voor land- en tuinbouw zien, zijn als volgt:

- het verder ontwikkelen van een economisch gezonde en duurzame land- en tuinbouw,
- voorop blijven lopen in de innovatie en ketenintegratie in de agrofoodsector en de koppeling met biobased economy,
- ondersteunen sector bij het verwerven' license to produce' (dierenwelzijn, volksgezondheid, milieu, landschappelijke inpassing),
- agrariërs in positie brengen om de kwaliteit van natuur en landschap in het agrarisch cultuurlandschap te borgen.

De provincie streeft ernaar de grote sociaal-economisch betekenis van de sector voor het Gelders platteland ook in de toekomst te behouden. Bijna tweederde van de oppervlakte is in agrarisch gebruik. De land- en tuinbouw is direct en indirect verantwoordelijk voor 10% van de totale Gelderse werkgelegenheid en levert een belangrijke bijdrage aan de Gelderse agribusiness, waaronder de economisch prioritaire clusters Food en Health. De sector heeft groeipotentie en sterke relaties met andere maatschappelijke opgaven. De provincie wil de ontwikkeling in de sector koppelen aan de opgaven voor energietransitie, biobased economy, arbeidsmarkt, een vitaal platteland en natuur- en waterbeheer.

Het adviesrapport van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) over duurzame landbouw (2013) bevat goede adviezen over de relatie van land- en tuinbouw met bijvoorbeeld topsectoren, groene groei en circulaire economie. De sector heeft wel de opgave om te produceren met een lagere milieubelasting. De sector wil daarbij bredere maatschappelijke acceptatie krijgen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil een economisch gezonde land- en tuinbouw bevorderen. De provincie wil stimuleren dat de sector een kleinere ecologische voetafdruk krijgt en een sector wordt en blijft die:

- bijdraagt aan een sociaal en vitaal landelijk gebied in Gelderland;

-
- goed is voor mens, dier en omgeving en die daarmee een breed maatschappelijk draagvlak heeft;
 - de concurrentie op de wereldmarkt aan kan.

De provincie faciliteert de land- en tuinbouw en biedt individuele ondernemers ontwikkelingsruimte om economisch concurrerend en duurzaam te produceren, bijvoorbeeld op het gebied van:

- vergroting van agrarische bouwpercelen;
- structuurversterking van grondgebonden landbouw;
- clustering en herstructurering van tuinbouw;
- stimulering van innovaties.

Deze ontwikkelingen moeten duurzaam vorm krijgen. Bedrijven die voldoen aan maatschappelijke eisen op het vlak van dier- en volksgezondheid, milieu, dierwelzijn en ruimtelijke kwaliteit kunnen rekenen op maatschappelijk draagvlak en verdienen ruimte.

De mogelijkheden voor ontwikkelingen van individuele bedrijven worden vooral bepaald door de ligging van het bedrijf en de aanwezige kwaliteiten en opgaven in dat gebied.

Aanpak

Voor de versteviging van de concurrentiepositie en het genereren van meer business stimuleert de provincie innovatie en cross-overs met andere voor de land- en tuinbouw relevante sectoren.

In Gelderland zijn drie bepalende sectoren:

- grondgebonden landbouw (met name melkveehouderij);
- niet-grondgebonden landbouw (met name varkens- en pluimveehouderij);
- tuinbouw.

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.9 Verdieping land- en tuinbouw

3.4.1 Grondgebonden landbouw

Om grondgebonden bedrijven als functionele dragers van het Gelders platteland te behouden en versterken biedt de provincie ruimte voor groene groei en verbreding. Bij de grondgebonden landbouw gaat het onder meer om bedrijven voor akkerbouw, fruitteelt, boomteelt en melkveehouderij.

De provincie richt zich bij grondgebonden landbouw op:

1. de ondersteuning van een goede verkavelingsstructuur voor bedrijven omdat voldoende grond bij bedrijfsgebouwen bijdraagt aan een efficiënte bedrijfsvoering en mogelijkheden voor weidegang biedt;
2. het bevorderen van goede watercondities binnen de randvoorwaarden van het watersysteem;
3. het stellen van de randvoorwaarde aan groei van (melkvee)bedrijven dat deze grondgebonden blijven en rekening houden met de ruimtelijke kwaliteit bij groei;
4. het bevorderen van weidegang.

Ad 1 Ondersteuning van een goede verkaveling

Met ondersteuning van kavelruilprojecten wil de provincie een goede verkavelingsstructuur verkrijgen.

Voor de grondgebonden bedrijven is een goede verkaveling een belangrijke voorwaarde om concurrerend te kunnen werken. De verkaveling in Gelderland is relatief slecht:

- grond ligt versnipperd;
- de gemiddelde kavelgrootte is klein;
- de perceelsvorm is vaak onregelmatig.

Met name in zandgebieden vormen de kleinschaligheid en de onregelmatige vorm van de percelen een kostenpost. Bij het project 'grootschalig boeren in een kleinschalig landschap' wordt onderzocht of de combinatie van grotere en goed bewerkbare landbouwpercelen samen kan gaan met behoud van een aantrekkelijk en kleinschalig landschap. Ook wordt bezien hoe mensen die in het gebied wonen, betrokken kunnen worden bij de optimale herinrichting van het gebied.

Ad 2 Bevorderen van goede watercondities

De effecten van de klimaatverandering op de landbouw zijn zowel positief als negatief. Positief is dat het groeiseizoen langer wordt. De watercondities worden echter extremer en grilliger. Denk aan het steeds vaker optreden van wateroverlast en langdurige droogte. Deze extremen worden in de toekomst heftiger en zullen vaker optreden, met gevolgen voor de landbouw en andere functies in het landelijk gebied.

Het waterbeheer van de toekomst kan niet zonder de medewerking van de land- en tuinbouw, en de land- en tuinbouw kan niet zonder goed waterbeheer.

Klimaatverandering dwingt tot aanpassingen in het waterbeheer. De landbouw als grootste ruimte gebruiker vervult hierbij een cruciale rol zowel voor de waterkwaliteit als de waterkwantiteit.

De provincie gaat na hoe het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid kunnen bijdragen aan een toekomstbestendig waterbeheer. De provincie wil in navolging van het project Baakse Beek, in nauwe samenwerking met de landbouw en andere gebiedspartners, twee nieuwe pilotprojecten opzetten om te onderzoeken welke maatregelen het meest (kosten)effectief zijn.

Bodemvruchtbaarheid

Integraal agrarisch bodembeheer verdient de komende jaren meer aandacht. Essentieel is het tegengaan van bodemverdichting en - voor de zandgebieden - het op pijl houden of verhogen van het organisch-stofgehalte van de bodem. Meer organische stof in de bodem betekent de basis voor een blijvende bodemvruchtbaarheid, zorgt ervoor dat water in het gebied beter wordt vastgehouden en reduceert hierdoor de productieschade door droogte. Toename van organische stof in de bodem betekent vastlegging van koolstofdioxide. Dit is ook wenselijk uit het oogpunt van klimaatverandering.

Ad 3 Randvoorwaarden groei veehouderijbedrijven

Uitbreiding bedrijf toetsen aan norm voor grondgebondenheid

Een voorwaarde voor de groei van grondgebonden veehouderijbedrijven is dat de productie grondgebonden blijft. Dat wil zeggen dat het bedrijf beschikt over cultuurgrond om de dieren op het bedrijf voor meer dan 50% in de ruwvoerbehoefte te kunnen

voorzien. Dat biedt de basis voor meer gesloten groene kringlopen. Wanneer het overgrote deel van het (ruw)voer van elders wordt aangevoerd en (rest)producten weer worden afgevoerd, is er geen sprake van een locatie- of grondgebonden bedrijf.

Om de grondgebondenheid van een ondernemer te beoordelen, vereisen gemeenten van ondernemers dat zij bij hun aanvraag een grondgebruiksplan toevoegen. In dit plan geeft de ondernemer aan over welke gronden het bedrijf kan beschikken - zowel pacht als eigendom - en voor welke teelten de percelen worden gebruikt. Afhankelijk van de definitie die de gemeente in haar bestemmingsplan opneemt, zal het grondgebruiksplan die informatie moeten bevatten om de grondgebondenheid van het bedrijf te kunnen beoordelen.

Gemeenten wordt gevraagd in hun bestemmingsplannen een definitie van een grondgebonden veehouderijbedrijf op te nemen. In de definitie is vastgelegd dat de opbrengst van de agrarische cultuurgrond waarover het bedrijf in de omgeving van de bedrijfsgebouwen beschikt, grotendeels kan voorzien in de ruwvoerbehoefte. Op die manier kan een gemeente 'footloose' melkveebedrijven weren.

Uitbreiding bedrijf toetsen aan aanvaardbare ruimtelijke kwaliteit

De uitbreiding moet ruimtelijk aanvaardbaar zijn. Zowel op de schaal van het gebouw, het erf en de inpassing van het erf in het landschap dient aandacht te zijn voor de ruimtelijke kwaliteit. Het is wenselijk dat de gemeenten ondernemers verzoeken om bij een grootschalige uitbreiding een beeldkwaliteitsplan op te stellen. Voor de ondernemer is het wenselijk om vroegtijdig deskundigheid in te schakelen van bijvoorbeeld een architect en een landschapsontwerper.

De provincie stelt geen grens aan de bedrijfsomvang van een grondgebonden veehouderijbedrijf. Bij een groot bedrijf - een groot erf met stallen - hoort een passende 'open ruimte' in de vorm van agrarische cultuurgrond. Met het oog op het einde van de Europese melkquotering in 2015 wordt een forse schaalvergroting in de melkveehouderij verwacht. Niet alleen het aantal dieren zal toenemen maar ook de staloppervlakte zal per dier toenemen. Bedrijven die willen groeien moeten die ontwikkelruimte 'verdienen'.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend
- inspirerend

Instrumenten

- verordening
- ondersteuning
- stimulering

3.4.2 Niet-grondgebonden veehouderij

Doel van de provincie is om de randvoorwaarden te creëren voor duurzame niet-grondgebonden landbouw. Daarbij gaat het om maatschappelijk verantwoord ondernemen. De ontwikkelingsmogelijkheden van een bedrijf hangen in de eerste plaats af van de bedrijfslocatie. In Gelderland behoort het grootste deel van de pluimvee- en varkensbedrijven tot de niet-grondgebonden landbouw. Het voer voor deze dieren komt van buiten het bedrijf en veelal zelfs van buiten Nederland. Specifiek voor deze bedrijven blijft de reconstructiezonering op hoofdlijnen gehandhaafd:

- extensiveringszones;
- landbouwontwikkelingsgebieden;
- verwevingsgebieden.

De provincie stimuleert bestaande bedrijven in deze sector die duurzamer wensen te produceren. Dit betekent:

- er is geen ruimte voor nieuwvestiging van niet-grondgebonden veehouderijbedrijven;
- in landbouwontwikkelingsgebieden is een afronding van de lopende verplaatsingsgevallen aan de orde;
- in de extensiveringszones is het streven een verminderde ammoniakemissie. Voor bestaande perspectiefvolle niet-grondgebonden bedrijven kan ontwikkelingsruimte worden geboden voor zover dit past binnen het generieke en regiospecifieke stikstofbeleid;
- er is ruimte voor bestaande bedrijven om te groeien in de vorm van een vergroting van het bestaande agrarisch bouwperceel. Aan deze groei zijn duurzaamheidseisen verbonden. De voorwaarden hiervoor worden in het gemeentelijk bestemmingsplan vastgelegd. De provincie staat gemeenten bij om de globale voorwaarden voor bouwperceelvergroting in de Omgevingsverordening te vertalen naar concretere eisen in het bestemmingsplan.

Met deze wijzigingen sorteert de provincie voor op het in de toekomst verdwijnen van de verschillen tussen het extensiverings-, verwevings- en landbouwontwikkelingsgebied.

De groei moeten ondernemers 'verdienen.' De groeipotentie van een bedrijf wordt meer afhankelijk van de plek en minder van de zone waarin het bedrijf ligt. Wanneer kwetsbare en gevoelige functies in de omgeving van de bedrijfslocatie liggen, zijn de uitbreidingsmogelijkheden beperkt en aan specifieke voorwaarden gekoppeld. Zo moeten bedrijven in de omgeving van stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden extra technische maatregelen treffen om groeiruimte te creëren.

De provincie stimuleert bedrijven om stappen te zetten die verder gaan dan de wet vraagt, maar wel bedrijfseconomisch haalbaar zijn. Bij het bieden van een 'plus' op de aspecten milieu, dierenwelzijn, volksgezondheid en ruimtelijke kwaliteit kan extra ontwikkelingsruimte worden verkregen. De provincie wil hiervoor naar een beoordelingssysteem dat op regionaal (of eventueel provinciaal) niveau is uitgewerkt en dat door de gemeenten in hun bestemmingsplannen wordt opgenomen. In een regio als Food Valley zijn daarvoor al stappen gezet.

De provincie zal de regio's en de gemeenten ondersteunen bij het komen tot concrete, bruikbare en juridisch houdbare bestemmingsplanvoorwaarden. Dit om de burgers en de ondernemers de noodzakelijke rechtszekerheid te bieden.

Van de gemeenten zal bij de vergunningverlening een andere werkwijze worden

gevraagd dan tot dusver gebruikelijk is. Het recent gepubliceerde advies van de Gezondheidsraad in Bijlage 46 Gezondheidsrisico veehouderijen legt ook een grotere kwalitatieve beoordelingsrol bij de gemeenten en de ondernemers. De provincie ondersteunt gemeenten om deze nieuwe rol zo goed mogelijk te vervullen.

Uiterlijk 1 januari 2016 worden gemeenten in de provinciale Omgevingsverordening de mogelijkheid geboden tot het toepassen van een nieuw, op regionaal (of eventueel provinciaal) niveau uitgewerkt beoordelingssysteem. De aanpassing van de Omgevingsverordening wordt gebaseerd op de beschikbaar gekomen beoordelingssystemen. Daarbij zal rekening worden gehouden met eventuele nieuwe landelijke regelgeving over het kunnen beperken van dieraantallen op provinciaal en gemeentelijk niveau. Tot uiterlijk 1 januari 2016, dan wel een eerder moment van aanpassing van de Omgevingsverordening, blijven de bouwblokregimes gelden die in het kader van de Reconstructie van kracht zijn geworden.

Naast het planologische spoor stimuleert de provincie de verduurzaming van de veehouderij actief door kennis te helpen ontwikkelen en door innovaties via proefopstellingen en praktijkpilots te ondersteunen. Ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER: Duurzame ontwikkeling niet-grondgebonden landbouw.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- ondersteuning
- stimulering

3.4.2.1 Verwevingsgebied

In de verwevingsgebieden zijn meerdere functies met elkaar verweven. In dit gebied zijn drie aspecten aan de orde.

1. er is groei mogelijk voor ondernemers om het bedrijf te ontwikkelen voor zover andere functies in de omgeving daarvoor ruimte bieden;
2. nieuwvestiging is niet mogelijk;
3. er kunnen meerdere functies (ook niet-agrarische bestemmingen) naast elkaar bestaan in dit gebied. Dit is een gemeentelijke afweging.

Toelichting groei

Voor het eerste aspect geldt dat de provincie de bestaande mogelijkheden (rechten) van bedrijven voor het bouwperceel respecteert. Wanneer het bouwperceel wordt vergroot, moet de ondernemer extra stappen zetten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en rekening houden met de aandachtspunten uit de PlanMER: Duurzame ontwikkeling niet-grondgebonden landbouw.

Toelichting aanduiding 'verwevingsgebied'

De aanduiding 'verwevingsgebied' komt voort uit de Reconstructiewet. Voor het Rivierenland zijn vanuit die wet geen reconstructieplannen vastgesteld. In deze visie en in de Omgevingsverordening geldt het verwevingsbeleid nu ook voor het Rivierenland. Zo is in Gelderland het beleid in bepaalde gebieden niet minder streng dan in andere gebieden. Het ontbreken van beleid voor Rivierenland zou als toekomstig risico kunnen hebben dat bedrijven zich juist in het Rivierenland gaan vestigen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend
- inspirerend

Instrumenten

- verordening
- ondersteuning
- stimulering

3.4.2.2 Extensiveringsgebied

In de extensiveringsgebieden zijn drie aspecten aan de orde:

1. er is geen groei mogelijk voor ondernemers om het bedrijf te ontwikkelen;
2. nieuwvestiging is niet mogelijk;
3. er kunnen meerdere functies (ook niet-agrarische bestemmingen) naast elkaar bestaan in dit gebied. Dit is een gemeentelijke afweging. Juist meerdere functies kunnen de afbouw van de intensieve veehouderij ondersteunen. Nieuwe functies moeten passen bij de gegeven kernkwaliteiten in een gebied. Bijvoorbeeld kernkwaliteiten voor natuur en landschap.

Toelichting geen groei

Voor het eerste aspect geldt dat de provincie geen ruimte biedt aan groei van de niet-grondgebonden veestapel. De extensiveringsgebieden liggen op die plaatsen waar natuur extra gevoelig is voor stikstof. Deze natuur moet worden ontzien. Dit strikte beleid was tot aan de vaststelling van deze Omgevingsvisie in combinatie met een verplaatsingsregeling voor perspectievolle bestaande bedrijven. Een groot aantal bedrijven heeft verplaatsingssubsidie aangevraagd en toegekend gekregen.

Een aantal bedrijven heeft zich in de eerste openstelling niet aangemeld; er was een toezegging dat er nog meerdere inschrijfmogelijkheden zouden volgen. Nu dat niet het geval is, wordt voor deze categorie een uitzondering geboden. Bedrijven die destijds aan de voorwaarden van de provinciale VIV-regeling voldeden en nu nog steeds voldoen aan de minimale bedrijfsomvang, krijgen ontwikkelingsruimte voor zover die binnen het generieke (stikstof)beleid kan worden geboden.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

-
- verbindend
 - inspirerend

Instrumenten

- verordening
- ondersteuning
- stimulering

3.4.2.3 *Landbouwontwikkelingsgebied*

In de landbouwontwikkelingsgebieden zijn drie aspecten aan de orde:

1. er is groei mogelijk voor ondernemers om het bedrijf te ontwikkelen;
2. nieuwvestiging is nog beperkt mogelijk;
3. andere functies (niet-agrarische bestemmingen) zijn mogelijk op voorwaarde dat zij de potentiële ontwikkelingsruimte voor niet-grondgebonden veehouderij niet inperken.

Toelichting groei

Voor het eerste aspect geldt dat de provincie de bestaande mogelijkheden (rechten) van bedrijven voor het bouwperceel respecteert. Wanneer het bouwperceel wordt vergroot, moet de ondernemer extra stappen zetten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en rekening houden met de aandachtspunten uit de PlanMER: Duurzame ontwikkeling niet-grondgebonden landbouw.

Toelichting beperkte nieuwvestiging

In landbouwontwikkelingsgebieden is er een beperkte mogelijkheid om nieuwe niet-grondgebonden bedrijven te stichten. De mogelijkheid geldt alleen voor bedrijven die voor 14 mei 2013 een aanvraag voor vestiging hebben ingediend bij een gemeente. Deze uitzondering geldt ook voor bedrijven die al een subsidiebeschikking hebben gekregen van de provincie en zich nog moeten verplaatsen naar landbouwontwikkelingsgebieden.

De consequentie van deze beperkte mogelijkheid voor nieuwvestiging is dat gemeenten bestaande bestemmingsplanmogelijkheden voor nieuwvestiging kunnen intrekken. Tegelijkertijd geldt bij sommige gemeenten dat zij hun bestemmingsplannen nog moeten actualiseren om de nieuwvestiging van enkele bedrijven die voor 14 mei 2013 een aanvraag hebben ingediend mogelijk te maken.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening,
- ondersteuning,

-
- stimulering.

3.4.3 Tuinbouw

Tuinbouw is een belangrijk economisch cluster met 20.000 arbeidsplaatsen, geconcentreerd in het Rivierengebied, en 700-800 miljoen euro bruto toegevoegde waarde. De tuinbouw heeft groeipotentie en sterke relaties met andere maatschappelijke opgaven. Denk bijvoorbeeld aan de opgaven voor energietransitie, biobased economy, arbeidsmarkt en een vitaal platteland. Binnen de netwerkorganisatie Greenport Gelderland werken publieke en private partijen samen aan de versterking van het vestigings- en ondernemingsklimaat. De provincie en haar partners willen samen het vestigings- en ondernemingsklimaat voor de tuinbouw versterken.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie houdt ontwikkelruimte voor tuinbouwbedrijven en faciliteert de versterking van het vestigings- en ondernemersklimaat van tuinbouwclusters rond de glastuinbouw, fruitteelt, laanboomteelt en paddenstoelenteelt via de Stichting Greenport Gelderland. Versterking van de publiek-private samenwerking binnen en tussen deze clusters is daarvoor van belang. Een belangrijke opgave is de verduurzaming van de productie en de valorisatie van kennis, producten en reststromen. Dat vraagt om voortdurende innovatie en om ketenvorming.

Voor de glastuinbouw richt de provincie zich op de concentratie en ketenversterking in een beperkt aantal gebieden in combinatie met een actieve rol in de herstructurering van de economisch verouderde glastuinbouwgebieden van Huissen Angeren en de Bommelerwaard. Voor een toekomstbestendige (glas)tuinbouw moet de afhankelijkheid van de inzet van fossiele energie worden verminderd. De provincie doet hiervoor bijdragen in een onderzoek naar mogelijk gebruik van alternatieven zoals geothermie, restwarmtelevering, wind- en zonne-energie.

De provincie zet zich in voor versterking van het vestigings- en ondernemersklimaat:

- Voor de versteviging van de concurrentiepositie en het genereren van meer business stimuleert de provincie innovatie en 'cross-overs' met andere voor de tuinbouw relevante sectoren;
- De combinatie van de vijf tuinbouwclusters in het Rivierengebied, de logistieke ligging en de aanwezigheid van diverse kennisinstellingen, biedt kansen voor verdere ontwikkeling van de sector. De provincie draagt bij aan de versterking van de publiek-private samenwerking binnen en tussen de tuinbouwclusters die samen de Greenport Gelderland vormen;
- Als gevolg van schaalvergroting, ketenintegratie, verbreding, verschuivingen in het verdienmodel en innovaties is er steeds meer behoefte aan verruiming van de planologische ruimte op (tuinbouw)bedrijven. Aan bedrijfsgerelateerde ketenactiviteiten en teeltondersteunende voorzieningen biedt de provincie binnen kwalitatieve randvoorwaarden meer ruimte voor ontwikkelingen;
- Ter versterking van de tuinbouwclusters biedt de provincie enige ruimte voor gesegmenteerde agro-gelieerde bedrijfsterreinen. ABC Opheusden, Fruit Business centre Geldermalsen, Agropark Lingewaard en het reserveglastuinbouwontwikkelingsgebied Velddriel zijn belangrijk voor de sector;
- Bedrijven met glastuinbouw als neventak of een gemengde bedrijfsvoering mogen

eveneens de huidige omvang van de glasopstanden per bedrijf bij recht eenmalig vergroten, gerekend vanaf 22 januari 2011: met maximaal 20 % van de huidige omvang van de glasopstand;

- In bijzondere situaties kan hier onder voorwaarden van afgeweken worden. Deze voorwaarden zijn opgenomen in de Omgevingsverordening;
- Om te komen tot een toekomstbestendige glastuinbouw met een goede ruimtelijke en functionele inpassing en sociaal-maatschappelijk draagvlak maken provincie en partners gebruik van de mogelijkheden van de Grondexploitatiewet voor een financiële bijdrage in de ruimtelijke ontwikkeling en bovenplanse verevening. In 3.11 Verdieping verevening bij initiatieven leest u meer hierover.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- ondersteuning
- stimulering
- benutten van de mogelijkheden van de Grondexploitatiewet voor verevening

3.4.3.1 Concentratie binnen glastuinbouwontwikkelingsgebieden

Aanpak

- Voor de glastuinbouw blijft de provincie sturen op concentratie van de glastuinbouw in de twee glastuinbouwontwikkelingsgebieden Bergerden-Huissen en Bommelerwaard;
- In de glastuinbouwontwikkelingsgebieden worden geen planologische beperkingen gesteld aan de (maximum) omvang van de bedrijven. Binnen de Bommelerwaard is ook ruimte voor de vestiging van paddenstoelenbedrijven mogelijk;
- Binnen glastuinbouwontwikkelingsgebieden staat de provincie geen ontwikkelingen toe, die de glastuinbouwontwikkeling belemmeren;
- Hervestigen is alleen mogelijk als de glastuinbouwbestemming op de vertrekkende locatie wordt gesaneerd en de glasopstanden worden verwijderd. Bij verplaatsing binnen glastuinbouwontwikkelingsgebieden in geval van herstructurering hoeft de bestemming niet per definitie gewijzigd te worden;
- Binnen de gebieden waar herstructurering aan de orde is, biedt de provincie onder voorwaarden de mogelijkheid tot andere bestemmingen, mits de herstructurering erbij is gebaat;
- Aan de herstructurering zitten onrendabele en rendabele onderdelen. Voor het afspreken van een financiële bijdrage bij initiatieven is een kostenoverzicht opgenomen;
- Binnen de glastuinbouwontwikkelingsgebieden biedt de provincie beperkte mogelijkheden voor tuinbouw gelieerde bedrijvigheid, die de positie van het tuinbouwcluster versterkt. De provincie stimuleert de herstructurering van de economisch verouderde glastuinbouwgebieden in de Bommelerwaard en

Huissen-Angereren. Mits het de herstructurering ten goede komt, staat de provincie in herstructureringsgebieden ook andere bestemmingen toe. Dit laatste is mogelijk als er rekening is gehouden met de opgaven en kwaliteiten van of in een specifiek gebied. In de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening zijn deze opgenomen. De provincie denkt graag mee met een initiatiefnemer in deze sfeer;

- In een toekomstbestendige glastuinbouw is de afhankelijkheid van de inzet van fossiele energie verminderd. De provincie draagt daarom bij in een onderzoek naar mogelijk gebruik van alternatieven zoals geothermie, restwarmtelevering, wind- en zonne-energie;
- Ook wanneer een bestemmingsplan van een gemeente nog niet is aangepast aan deze aanpak, is deze aanpak van toepassing. Zie ook de Gelderse Omgevingsverordening hiervoor.

Aan de concentratie van de glastuinbouw zitten diverse schaalvoordelen voor de zich daar vestigende bedrijven. Bijvoorbeeld op het gebied van voorzieningen, infrastructuur, inrichting, maar ook waar het gaat om zekerheid van (uitbreidings)ruimte. Ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER: Concentratie glastuinbouw.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- benutten van de mogelijkheden van de Grondexploitatiewet voor verevening
- faciliteren van en participeren in publiek-private samenwerking
- inpassingsplan
- participeren in de herstructureringsopgaven van de Bommelerwaard en Huissen-Angereren,
- financiële ondersteuning van bedrijfsverplaatsingen van solitaire glastuinbouwbedrijven om de dynamiek binnen de herstructureringsgebieden en concentratie glastuinbouw te bevorderen
- stimuleren van innovaties met kapitaal en ondersteuning

3.4.3.2 Reserve glastuinbouw ontwikkelingsgebieden

Aanpak

- Voor eventuele toekomstige ontwikkelingen reserveert de provincie een deel van de eerder begrensde reservelocatie Kamervoort en twee reserveglastuinbouwontwikkelingsgebieden in de Bommelerwaard (Zuilichem en Velddriel) voor nieuwe glastuinbouwontwikkeling.
- Glastuinbouw in reserveglastuinbouwontwikkelingsgebieden is pas mogelijk als de overige locaties in het betreffende glastuinbouwontwikkelingsgebied in de regio zijn

benut, of als er voor nieuwe ontwikkelingen geen ruimte meer is.

- Ook wanneer een bestemmingsplan van een gemeente nog niet is aangepast aan deze aanpak, is deze aanpak van toepassing. Zie ook de Gelderse Omgevingsverordening hiervoor.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing

3.4.3.3 *Zoekzone regionaal cluster glastuinbouw*

Aanpak

In een zoekzone voor een regionaal cluster glastuinbouw wordt geen hervestiging toegestaan tenzij:

- a. de hervestigingsmogelijkheden in het aansluitende regionaal cluster glastuinbouw volledig zijn benut,
- b. wordt aangetoond dat er voor een nieuwe ontwikkeling geen ruimte is in deze gebieden.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- benutten van de mogelijkheden van de Grondexploitatiewet

3.4.3.4 *(Zoekzone) Regionale clusters glastuinbouw*

Aanpak

- In Gelderland zijn in aanvulling op de glastuinbouwontwikkelingsgebieden drie regionale clusters voor glastuinbouwontwikkeling benoemd: Tuil, Est en Voorst.
- Ten westen van het regionale cluster Tuil is nog ruimte voor uitbreiding binnen het zoekgebied. Het cluster moet hier nog nader worden begrensd en bestemd. Wijziging van de bestemming is pas mogelijk als hervestiging van een bedrijf zich voordoet.
- In een regionale cluster mogen bedrijven uit de regio zich hervestigen, als de glastuinbouwbestemming op de vertrekkende locatie wordt gesaneerd.

-
- Ook wanneer een bestemmingsplan van een gemeente nog niet is aangepast aan deze aanpak, is deze aanpak van toepassing. Zie ook de Gelderse Omgevingsverordening hiervoor.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing

3.4.3.5 *Extensiveringsgebieden tuinbouw*

Aanpak

- In het kader van de herstructurering van de glastuinbouw stuurt de provincie in extensiveringsgebieden op afbouw van de glastuinbouwontwikkeling en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Nieuwvestiging of hervestiging is hier niet toegestaan.
- Bestaande bedrijven hebben, gerekend vanaf 22 januari 2011, eenmalig de mogelijkheid om onder voorwaarden binnen een bestemmingsplanperiode met meer dan 20% uit te breiden. Deze uitbreiding kan in verschillende fasen uitgevoerd worden.
- In extensiveringsgebieden biedt de provincie onder voorwaarden de mogelijkheid tot andere bestemmingen, mits de herstructurering erbij is gebaat.
- Ook wanneer een bestemmingsplan van een gemeente nog niet is aangepast aan deze aanpak, is deze aanpak van toepassing. Zie ook de Gelderse Omgevingsverordening hiervoor.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing
- benutten van de mogelijkheden van de Grondexploitatiewet voor verevening

3.4.3.6 *Glastuinbouw in overige gebieden*

Aanpak

- In de overige gebieden zijn de mogelijkheden voor uitbreiding beperkt tot eenmalig 20%, gerekend vanaf de datum van de inwerkingtreding van de Omgevingsvisie en -verordening.

-
- In bijzondere situaties kan hier onder voorwaarden van afgeweken worden. Deze voorwaarden zijn opgenomen in de Omgevingsverordening.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- zienswijze
- reactieve aanwijzing

3.5 Mobiliteit

De provincie en haar partners streven samen naar een duurzame mobiliteit: een systeem dat een sterke economie, welvaart en welzijn ondersteunt en rekening houdt met de kwaliteit van de leefomgeving. De opgaven die zij daarbij zien, zijn:

- bereikbaarheid en toegankelijkheid optimaliseren voor wonen, werken, voorzieningen en vrijetijdsbesteding, sport en beleving van de leefomgeving;
- betrouwbaarheid (tijdsduur) van het personen- en goederenvervoer verbeteren;
- vervoer afstemmen op behoefte en verplaatsingspatronen van mensen;
- vervoer afstemmen op stromen van grondstoffen en goederen van bedrijven;
- stromen van mensen, grondstoffen en goederen afstemmen op gevolgen van digitalisering markt en andere ontwikkelingen.

Mobiliteit is een onmisbare voorwaarde voor de ontwikkeling van welvaart en welzijn van onze samenleving. Het gaat daarbij om vlot en veilig vervoer van personen, betrouwbare (tijdsduur) en aantrekkelijke (beleving) verplaatsingen en verantwoorde distributie van goederen.

Ambitie en rol van de provincie

Personen en goederen wisselen regelmatig van vervoermiddelen. Vanuit die invalshoek werken verschillende vervoersnetwerken op elkaar in en kunnen elkaar versterken. Naast de verschillende vormen van openbaar vervoer is daarbij binnen de infrastructuur van wegen en paden te denken aan de twee samenhangende, complementaire infrastructurele netwerken van 1. de op de stroomfunctie gerichte robuuste weginfrastructuur (stroom- en gebiedsontsluitingswegen) voor het gemotoriseerde snelverkeer naast 2. het fijnmazige netwerk van wegen en paden met een toegangs- en verblijfsfunctie voor het langzame verkeer. De provincie bekijkt de verschillende netwerken als een groot geheel en heeft specifiek aandacht voor de wisselwerking en knooppunten.

1. De provincie houdt specifiek de belangrijkste stedelijke netwerken bereikbaar (Arnhem-Nijmegen, Ede-Wageningen en Apeldoorn-Zutphen-Deventer) voor personen en bedrijven;
2. De provincie werkt ook aan de toegang tot voorzieningen buiten deze stedelijke netwerken en zoekt tegelijk naar oplossingen die gebruik maken van de kracht van de (lokale) samenleving;

-
3. Tussen de steden en de omliggende gebieden moeten de verbindingen goed functioneren. De provincie zet in op doorontwikkeling van Europese corridors. Dit door onder meer specifieke plekken, zoals een railterminal of een containerterminal c.q. 'containeropstappunt', in te richten in gebieden waar veel logistieke verbindingen samenkomen. Verder onderzoek moet uitwijzen waar de meeste kansen en mogelijkheden in de provincie Gelderland liggen;
 4. In het landelijk gebied zien de provincie en partners grote verschuivingen in mobiliteit door technologische en demografische ontwikkelingen. Hier investeert de provincie onder meer in nieuwe vormen van openbaar vervoer;
 5. De provincie neemt de regie om in samenwerking met andere partijen te komen tot samenhang in de Gelderse wandel- en fietsroutenetwerken als basis voor het Gelderse recreatief toeristisch product en voor de stad- landverbindingen voor het langzame verkeer.

Bij de vertaling van de ambitie naar oplossingen doorloopt de provincie de volgende drie principes: voorkomen, benutten en bouwen. Dit sluit ook aan op de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik die het benutten van het bestaande benadrukt boven het aangaan van nieuwe investeringen. De verwachting is dat het accent op voorkomen en benutten de komende jaren steeds belangrijker wordt. Er komen steeds minder financiële middelen voor nieuwe investeringen. Dit vertaalt zich direct naar de provinciale inzet op het bestaande infrastructuurnetwerk, het netwerk voor openbaar vervoer en naar het extra ontplooiën van activiteiten die nieuwe knelpunten of problemen actief kunnen voorkomen. Dit vraagt blijvende samenwerking met andere partijen die als opdrachtgever, beheerder of bijvoorbeeld belanghebbende bij kunnen dragen aan de mobiliteit in Gelderland.

Aanpak

De provincie:

- investeert in de economische bereikbaarheid van de belangrijkste stedelijke netwerken (Arnhem-Nijmegen, Ede-Wageningen en Apeldoorn-Zutphen-Deventer), ook met oog op het beperken van de effecten op de leefomgeving in deze stedelijke gebieden. De provincie activeert en brengt partijen bij elkaar om samen de opgaven te bepalen;
- ziet verbindingen in en naar de steden als het dragende netwerk van het regionaal openbaar vervoer en ondersteunt andere vormen van openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit buiten het stedelijk gebied. Het gaat daarbij om bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van burgers waarbij de kracht van de (lokale) samenleving essentieel is;
- is verantwoordelijk voor het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit van de bestaande wegen, waterwegen en fietspaden in provinciaal beheer;
- ontwikkelt en beheert het regionaal openbaar vervoer. Doel is een betere aansluiting bij de verschuivingen in vervoersbehoeften en kwaliteitseisen;
- pakt de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid en natuur) van verkeer op wegen;
- werkt samen met andere partijen op mobiliteitsthema's. Bijvoorbeeld voor gedragsonderwerpen, verkeersveiligheid, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement, fiets en aanvullend openbaar vervoer. De provincie zoekt tegelijk naar oplossingen die gebruik maken van de kracht van de (lokale) samenleving;
- activeert en brengt partijen bij elkaar rond de doorontwikkeling van 'Europese corridors' bij A15 en A1: dit zijn belangrijke gebieden voor verkeersverbindingen in Europa. Hier richt de provincie specifieke plekken in waar veel logistieke verbindingen samenkomen. Bijvoorbeeld met een overslaghaven. Agendeert

-
- verbeteringen in de netwerken van gemeenten en het Rijk;
 - signaleert nieuwe trends en agendeert ontwikkelingen die doorwerken op de mobiliteit in Gelderland;
 - samen met andere partners (rijk, gemeenten, waterschappen en grondeigenaren) streeft de provincie naar samenhang in het netwerk van wegen en paden voor het langzame verkeer via de toepassing van de toets op barrièrevorming als onderdeel van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

De provincie werkt aan een meerjaren-investeringsagenda die lijkt op het landelijke Meerjarenprogramma Ruimte, Infrastructuur en Transport (MIRT). Dit betekent dat de investeringen in de bestaande infrastructuurnetwerken in hun ruimtelijke context worden beschouwd en dat vernieuwingen voor de langere termijn worden benoemd en vastgelegd. De investeringen zullen regelmatig worden getoetst aan de belangrijkste maatschappelijke opgaven die de provincie samen met haar partners ziet en worden waar nodig bijgesteld bij actuele ontwikkelingen.

In de zes Gelderse regio's zijn de ambities en opgaven rond de accenten van bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid verschillend. Voor bereikbaarheid is de inzet geconcentreerd op de stedelijke netwerken van Arnhem-Nijmegen, Ede-Wageningen en Apeldoorn-Zutphen-Deventer. In de andere gebieden ligt het accent meer op de toegang tot regionale voorzieningen en de inpassing van mobiliteit in landschap.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 3.10 Verdieping mobiliteit

3.5.1 Mobiliteit in de Achterhoek

Aanpak

De provincie is voor mobiliteit in de Achterhoek (visiekaart Regio):

- verantwoordelijk voor het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit van de bestaande wegen, waterwegen en (snel)fietspaden in provinciaal beheer;
- pakt de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid, natuur) van verkeer op wegen in provinciaal beheer;
- investeert in de bereikbaarheid van Doetinchem;
- houdt in de Achterhoek de voorzieningen toegankelijk door fysieke en digitale bereikbaarheid;
- verbindt de Achterhoek met de stedelijke netwerken in de directe omgeving (Arnhem-Nijmegen, Apeldoorn-Zutphen-Deventer, Twente en Duitsland);
- agendeert verbeteringen in de netwerken van gemeenten en het Rijk, bijvoorbeeld de doortrekking van de A15, kwaliteit van het spoor (met name Arnhem-Doetinchem-Winterswijk) en de vrije kruising van het spoor in Arnhem-Oost;

-
- ziet verbindingen tussen steden en naar stedelijke netwerken buiten de regio als dragend netwerk van openbaar vervoer en ondersteunt het flexibele openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit. Het gaat daarbij om de bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van burgers;
 - werkt samen met andere partijen op mobiliteitsthema's. Bijvoorbeeld voor gedragsonderwerpen, verkeersveiligheid, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement, fiets en openbaar vervoer.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

3.5.2 Mobiliteit in FoodValley

Aanpak

De provincie is voor mobiliteit in FoodValley (visiekaart Regio):

- verantwoordelijk voor het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit van de bestaande wegen, waterwegen en (snel)fietspaden in provinciaal beheer;
- pakt de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid, natuur) van verkeer op wegen in provinciaal beheer;
- houdt de stedelijke netwerken van Ede-Wageningen bereikbaar. Deze inzet staat in verhouding tot de bijzondere leefkwaliteiten in dit gebied, bijvoorbeeld de kwaliteiten van natuur en de landschappelijke kwaliteiten. De kennis-as Ede-Wageningen krijgt hierbij speciale aandacht;
- verbindt FoodValley met de stedelijke netwerken in de directe omgeving (Amersfoort-Utrecht en Arnhem-Nijmegen);
- agendeert verbeteringen in de netwerken van gemeenten en het Rijk (Hoevelaken, Rijnbrug en aansluiting A30/A1);
- ziet de verbindingen tussen steden en naar stedelijke netwerken buiten de regio als dragend netwerk van openbaar vervoer en ondersteunt het flexibele openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit. Het gaat daarbij om de bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van burgers;
- werkt samen met andere partijen op mobiliteitsthema's. Bijvoorbeeld voor gedragsonderwerpen, verkeersveiligheid, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement, fiets en openbaar vervoer.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

3.5.3 Mobiliteit in Noord-Veluwe

Aanpak

De provincie is voor mobiliteit in Noord-Veluwe (visiekaart Regio):

- verantwoordelijk voor het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit van de bestaande wegen, waterwegen en (snel)fietspaden in provinciaal beheer;
- pakt de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid, natuur) van verkeer op wegen in provinciaal beheer;
- verbindt Noord-Veluwe met de stedelijke netwerken in de directe omgeving (Amersfoort en Zwolle);
- agendeert verbeteringen in de netwerken van gemeenten en het Rijk (Hoevelaken en Randstadspoor);
- ziet de verbindingen tussen steden en naar stedelijke netwerken buiten de regio als dragend netwerk van openbaar vervoer en ondersteunt het flexibele openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit. Het gaat daarbij om de bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van burgers;
- werkt samen met andere partijen op mobiliteitsthema's. Bijvoorbeeld voor gedragsonderwerpen, verkeersveiligheid, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement, fiets en openbaar vervoer.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

3.5.4 Mobiliteit in Rivierenland

Aanpak

De provincie is voor mobiliteit in Rivierenland (visiekaart Regio):

- verantwoordelijk voor het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit van de bestaande wegen, waterwegen en (snel)fietspaden in provinciaal beheer;
- pakt de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid, natuur) van verkeer op wegen in provinciaal beheer;
- investeert in de bereikbaarheid van steden en de stedelijke netwerken van Rivierenland;
- verbindt de regio Rivierenland met de stedelijke netwerken van Den Bosch, Utrecht en Stadsregio Arnhem Nijmegen;
- agendeert verbeteringen in de netwerken van gemeenten en het Rijk (capaciteit A15, Rijnbrug, spoorknoop Elst);
- agendeert en versterkt de mobiliteitsnetwerken voor specifieke economische sectoren zoals logistiek en Betuwse Bloem;

-
- ziet de verbindingen tussen steden en naar stedelijke netwerken buiten de regio als dragend netwerk van openbaar vervoer en ondersteunt het flexibele openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit. Het gaat daarbij om de bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van burgers;
 - activeert en brengt partijen bij elkaar rond de doorontwikkeling van 'Europese corridors': dit zijn belangrijke gebieden voor verkeersverbindingen in Europa. Dit door onder meer specifieke plekken (bijvoorbeeld een overslaghaven) in te richten in gebieden waar veel logistieke verbindingen samenkomen;
 - werkt samen met andere partijen op mobiliteitsthema's. Bijvoorbeeld voor gedragsonderwerpen, verkeersveiligheid, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement, fiets en openbaar vervoer.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

3.5.5 Mobiliteit in de Stadsregio

Aanpak

Voor mobiliteit in de Stadsregio (visiekaart Regio):

- verbetert de provincie de verbindingen van de regio met de omliggende stedelijke netwerken (Eindhoven, FoodValley, Stedendriehoek, Nordrein Westfalen maar ook de Randstad);
- pakt de provincie de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid, natuur) van verkeer op wegen in provinciaal beheer;
- levert de provincie een bijdrage aan de ontwikkeling van de Europese Vervoerscorridor, die door de regio loopt. Ook biedt deze corridor kansen voor de logistieke sector;
- verbetert de provincie de bereikbaarheid van de binnensteden van Arnhem en Nijmegen en de belangrijkste economische centra in en rond deze steden;
- heeft de provincie voor de aanleg van de A15 afspraken gemaakt over de realisering. Daarbij betaalt de provincie mee aan de aanleg van deze ontbrekende schakel.

Naast het bovenstaande beleid zal de spoorinfrastructuur in regio de komende jaren extra aandacht vragen. Eind 2014 gaat een nieuwe opzet van het regionale spoorlijnnet van start onder de werktitel StadsregioRail. In combinatie met de ambities om nog enkele stations in te passen, de ontwikkeling van een nieuwe regionale treindienst van Arnhem naar Düsseldorf en het landelijke Programma Hoogfrequent Spoor staat de capaciteit van de spoorinfrastructuur sterk onder druk en zullen forse investeringen noodzakelijk zijn. De grootse problemen zitten op het traject Elst - Arnhem - Zevenaar (oost). Samen met Rijk en ProRail wil de provincie een forse verbetering van de spoorcapaciteit zien te bereiken.

In delen van de Stadsregio zal de komende jaren naast groei ook krimp optreden. Het is om financiële redenen onmogelijk om het openbaar vervoer in deze delen van de Stadsregio in stand te houden. De komende jaren zet de provincie in op de verbindingen in en naar de steden als het dragende netwerk van het openbaar vervoer en ondersteunt zij flexibel openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit buiten het stedelijk gebied. Dit in verband met de bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van mensen.

De afgelopen jaren is in de Stadsregio gewerkt aan het verbeteren van de bereikbaarheid. Daarbij zijn grote vorderingen gemaakt door verbetering van de weginfrastructuur (verbreden A50 en A12, aanleg Stadsbrug Nijmegen en N837). In 2015 zal de uitvoering van de traverse Dieren starten en in 2018 naar verwachting gereed zijn.

Ook is de Stadsregio gestart met de ontwikkeling van een hoogwaardig openbaar vervoernetwerk voor bussen, waarvan lijn 300 (RijnWaalspinter) en lijn 331 de eerste gerealiseerde voorbeelden zijn.

Verder is een netwerk van snelfietsroutes naar de stedelijke centra van Arnhem en Nijmegen vastgesteld. Het RijnWaalpad en de snelfietsroutes Zevenaar - Arnhem, Wijchen - Nijmegen en Beuningen - Nijmegen zijn binnenkort gerealiseerd.

Binnen het programma SLIM van de Stadsregio is de afgelopen jaren fors ingezet op gedragsbeïnvloeding door:

- in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven mobiliteitsmanagement te introduceren (Offensief Bereikbaarheid);
- te experimenteren met prijsmaatregelen en verkeersinformatie (Slim uit de Spits);
- de ontwikkeling van verkeersmanagement, waarbij RWS, provincie en de gemeentelijke wegbeheerders nauw samenwerken.

De provincie wil dit beleid en de uitvoering daarvan met alle partners met kracht voorzetten. De groei van het aantal inwoners en bedrijven in de regio zal de komende jaren, ondanks de economische crisis, nog doorzetten, ook na 2020. Vandaar dat de provincie met het Rijk afspraken heeft gemaakt om voor de periode na 2020 een aparte MIRT studie uit te voeren naar de gewenste ruimtelijk economische ontwikkeling van de regio op de lange termijn (2040) in samenhang met de interne en externe bereikbaarheid. MIRT staat voor het Meerjarenprogramma Ruimte, Infrastructuur en Transport.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

3.5.6 Mobiliteit in de Stedendriehoek

Aanpak

De provincie is voor mobiliteit in de Stedendriehoek (visiekaart Regio):

- verantwoordelijk voor het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit (technisch en functioneel) van de bestaande wegen, spoor- en waterwegen en (snel)fietspaden in provinciaal beheer;
- pakt de negatieve effecten aan (voor lucht, geluid, natuur) van verkeer op wegen in provinciaal beheer;
- investeert in de bereikbaarheid van steden en de stedelijke netwerken van Stedendriehoek;
- verbindt de regio Stedendriehoek met de omliggende stedelijke netwerken (Arnhem-Nijmegen);
- agendeert verbeteringen in de netwerken van gemeenten en het Rijk (A1 en hoogwaardig openbaar vervoer Apeldoorn-Arnhem);
- ziet de verbindingen tussen steden en naar stedelijke netwerken buiten de regio als dragend netwerk van openbaar vervoer en ondersteunt het flexibele openbaar vervoer voor het behoud van de basismobiliteit. Het gaat daarbij om de bereikbaarheid van lokale voorzieningen en de participatiemogelijkheden van burgers;
- activeert en brengt partijen bij elkaar rond de doorontwikkeling van 'Europese corridors': dit zijn belangrijke gebieden voor verkeersverbindingen in Europa. Dit door onder meer specifieke plekken (bijvoorbeeld een containerterminal) in te richten in gebieden waar veel logistieke verbindingen samenkomen. De provincie zet in op het dragende netwerk als ruggengraat en levensader van het regionaal openbaar vervoer en ondersteunt het aanvullend openbaar vervoer;
- werkt op regionaal niveau samen op mobiliteitsthema's. Bijvoorbeeld voor gedragsonderwerpen, verkeersveiligheid, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement en fiets.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- agendering
- partnerschap
- investeringen
- concessiebeheer regionaal openbaar vervoer
- verordening

3.5.7 Digitale bereikbaarheid

De provincie en haar partners vinden het belangrijk dat mensen, bedrijven, maatschappelijke instellingen en regio's beschikken over toekomstvast breedband. Daarmee kunnen zij profiteren van huidige en toekomstige innovaties op het vlak van maatschappelijke en zakelijke diensten. Deze versterken de leefbaarheid en concurrentiepositie van Gelderland.

Ambitie en rol van de provincie

Demografische ontwikkelingen hebben een grote invloed op de samenleving. De effecten hiervan worden het hardst gevoeld in de dunbevolkte gebieden. Het lukt niet om overal hetzelfde voorzieningenniveau in stand te houden. De bereikbaarheid van voorzieningen speelt dan een grote rol, zowel fysiek als digitaal. Fysieke mobiliteit en digitale bereikbaarheid kunnen werken als elkaars substituten of kunnen elkaar aanvullen. Een belangrijke vraag is hoe in minder rendabele of verliesgevende gebieden digitale infrastructuur kan worden gerealiseerd en welke rol de overheid daarbij kan hebben.

De provincie streeft naar het vergroten van de digitale bereikbaarheid van Gelderland, voornamelijk in de 'witte buitengebieden' waar nog geen breedband aanwezig is. De focus ligt op het maken van een Next Generation Acces (NGA) netwerk met snel breedband. Van het NGA-gebied waar nog geen snel breedband is, is op dit moment nog geen kaart beschikbaar.

De provincie onderzoekt of zij kan komen tot een investeringsmaatschappij voor breedband. De provincie is bereid om een participerende, risicodragende rol te vervullen. Als het onderzoek goed uitpakt, wil de provincie de investeringsmaatschappij in het najaar van 2014 oprichten. Vervolgens kan de aanleg van breedband plaatsvinden.

De provincie onderzoekt in eerste instantie of er partners in de Achterhoek zijn met wie de provincie een samenwerkingsverband (publiek-privaat) kan oprichten. De gemeenten, inwoners en bedrijven in de Achterhoek hebben zich al enige tijd actief getoond en diverse zaken onderzocht. Hierop doorgaan maakt snelle realisatie mogelijk. Breedband voorziet in oplossingen om de negatieve effecten van demografische ontwikkelingen in de Achterhoek te verzachten. De Achterhoek is de regio in Gelderland waar demografische ontwikkelingen het meest omvangrijk zijn.

Rol

- ondernemend
- verbindend
- faciliterend

Instrumenten

- verkennen
- investeren

3.5.8 Water voor beroepsscheepvaart

De provincie en haar partners streven samen naar het instandhouden van een goede regionale ontsluiting over water via de Oude IJssel, de Linge en de Arkervaart.

De regionale wateren, waaraan de provincie de functie beroepsscheepvaart heeft toegekend, voldoen aan de eisen voor een goede bevaarbaarheid.

Ambitie en rol van de provincie

Voor de uitvoering van acties in de planperiode ziet de provincie de volgende taakverdeling:

- Waterschap Rijn en IJssel zorgt ervoor dat de Oude IJssel tot Doetinchem bevaarbaar is;
- Waterschap Rivierenland zorgt ervoor dat de Linge bevaarbaar is;
- De gemeente Nijkerk zorgt ervoor dat de Arkervaart tot aan Nijkerk bevaarbaar is;
- De provincie draagt financieel bij in de kosten van het vaarwegbeheer op de Oude IJssel en de Linge.

De uitvoering van het vaarwegbeheer vindt plaats op basis van de Omgevingsverordening Gelderland. De Vaarwegverordening Gelderland 2009 is alleen van toepassing op de Oude IJssel en de Linge.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten:

- verordening

Hoofdstuk 4 Mooi Gelderland

4.1 Ruimtelijke kwaliteit

De provincie en haar partners streven naar een hoge kwaliteit van de Gelderse leefomgeving. De opgaven van de provincie en haar partners die zij hierbij zien, zijn:

- ruimte bieden aan (economische) ontwikkelingen met respect voor de unieke kwaliteiten van een gebied;
- bij een ingrijpende ruimtelijke ingreep initiatiefnemers en gemeenten ondersteunen bij het realiseren van ruimtelijke kwaliteit;
- de unieke Gelderse kwaliteiten vermarkten voor de vrijetijdseconomie.

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 4.1 Verdieping ruimtelijke kwaliteit

4.1.1 Ontwikkelen met kwaliteit

De provincie en haar partners streven naar een hoge kwaliteit van de Gelderse leefomgeving. Het is de uitdaging de match tussen kwaliteiten van het betreffende initiatief en de kwaliteiten van de plek of het gebied te maken. Dit betekent dat het ontwerpen of de ontwerpende benadering van groot belang is en dat de provincie zoveel mogelijk vroegtijdig in planprocessen in dialoog treedt.

Provincie en partners streven naar een leefomgeving die maakt dat bewoners, bezoekers en werkers zich thuis, prettig en veilig voelen. Een leefomgeving die tevens voldoet aan goede condities voor plant en dier.

De provinciale ambitie en rolopvatting

De provincie streeft naar een adequate borging van de kwaliteit van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik, samen met partners en mensen in de provincie. De provincie wil hierin een voorbeeldfunctie vervullen.

De provincie voelt zich verantwoordelijk voor een aantrekkelijke, vitale en krachtige provincie. Die verantwoordelijkheid voor onze leefomgeving wil de provincie meer dan voorheen doorleven, aanmoedigen en bewerkstelligen. Niet alleen om bestaande kwaliteiten en gezamenlijk beleefde waarden te koesteren. Ook om de potenties te benutten.

Aanpak

De provincie wil de ruimtelijke kwaliteit en de kwaliteit van de leefomgeving borgen door de inzet van 'bouwmeesterschap'. Vanuit de inzet op bouwmeesterschap gaat de provincie voor kwaliteit, het liefst hoogwaardige kwaliteit.

De provincie wil provinciale en regionale opgaven met bouwmeesterschap realiseren. Met name op het schaalniveau van gebied, stedelijke netwerk, corridor, regio en landschap. Het gaat hierbij om vraagstukken van:

1. vormgeving, architectuur, beeldkwaliteit en sfeer;
2. landschappelijke en stedenbouwkundige in- en aanpassing;
3. sociaal-culturele inbedding en identiteit;

4. cultuurhistorie en het erfgoed.

Voor het ontwikkelen en borgen van ruimtelijke kwaliteit wil de provincie ter inspiratie instrumenten inzetten, namelijk: Gebiedenatlas en kwaliteitsateliërs. Hiermee wil de provincie bijdragen aan: meer aandacht voor vormgeving en beeldkwaliteit, betere landschappelijke en stedenbouwkundige inpassing, goede sociale en culturele inbedding, inspirerend gebruik cultuurhistorie en erfgoed. In bredere zin wil de provincie, in combinatie met de ladder voor duurzaam ruimtegebruik, bijdragen aan goede locatiekeuzen en daarop volgende inspirerende kwaliteitsontwikkelingen.

Waar de provincie 'zelf aan de lat staat' als vergunning- en subsidieverlener, bijvoorbeeld bij het provinciale infrastructuurnetwerk, maar ook waar zij als opdrachtgever regie voert op complexe gebiedsontwikkelingsprocessen, zal de provincie in het bijzonder de ruimtelijke kwaliteit hoog in het vaandel houden.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend
- verbindend
- ondernemend

Instrumenten

- communicatie
- planbegeleiding
- gebiedsontwikkeling

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 4.1 Verdieping ruimtelijke kwaliteit

4.1.2 Ruimtelijke kwaliteit in Achterhoek

De regio Achterhoek heeft een duidelijk landschappelijk profiel en is 'bekend in Nederland'. Het kwaliteitsdenken concentreert zich in de Achterhoek op een 'verbonden wereld' waarin vraagstukken van bevolkingsontwikkeling, transitie van platteland, sociale samenhang, kwaliteit van het landschap en economische kracht aan elkaar worden gekoppeld en waarin krachten worden gebundeld en slimme verbindingen tussen maatschappelijke partners worden aangegaan. De volgende kwaliteitsambities zijn van belang voor de regio Achterhoek:

- gezamenlijk werken aan een economisch en sociaal vitaal buitengebied en zorgen voor leefbaarheid in de kernen;
- aandacht voor ruimtelijke kwaliteit door verbetering van de landschappelijke kwaliteit én door verbetering van de leefbaarheid, de sociale cohesie op het platteland, de werkgelegenheid en het economisch bruto product van het platteland;
- een agrarisch toekomstperspectief ontwikkelen met gebruikmaking van de gebiedsdynamiek onder voorwaarde van behoud van de ruimtelijke kwaliteit;
- beheer en inrichting van het landschap meer integreren met activiteiten die baat hebben bij een mooi en goed onderhouden landschap (verdienlandschap);
- verder ontwikkelen van een duurzame en innovatieve economie met aandacht voor

-
- de maakindustrie en gebruik van hernieuwbare energie;
 - streven naar een vitale leefomgeving, anticiperend op de krimp, met transitie van de woningvoorraad en afstemming van het voorzieningenniveau;
 - zorgen voor voldoende verplaatsingsmogelijkheden en verbindingen tussen de regio en omliggende gebieden en binnen de regio, met specifieke aandacht voor (OV-) bereikbaarheid en breedband.

4.1.3 Ruimtelijke kwaliteit in FoodValley

De regio FoodValley vormt een belangrijke voedingsbodem voor de Nederlandse economie en is een inspirerende kennisregio. Het kwaliteitsdenken concentreert zich op een groene leefomgeving en een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor onder andere agrofood. De volgende kwaliteitsambities zijn van belang voor de regio FoodValley:

- versterking van de kwaliteit van de leefomgeving waarbij landschap en cultuurhistorie de identiteit van de regio bepalen;
- waar mogelijk ruimte geven aan dynamiek en innovatie in het landelijk gebied om economische waarde te behouden, gekoppeld aan de 'license to produce';
- collectief bouwen aan het landschap - met kennis van zaken - gericht op beeldkwaliteit, cultuurhistorie en biodiversiteit en daarmee tevens bijdragen aan duurzaamheid en klimaatadaptatie en waar mogelijk aan dynamiek en ontwikkeling aan de hand van 'menukaarten';
- benutten van ontwikkelingsmogelijkheden in de brede economische basis en in de TOP-sector Food, inclusief de doorgroei naar een 'innovatief leerwerklandschap' (kenniscampus Ede, kennisas Ede-Wageningen, Wageningen UR);
- investeren in een aantrekkelijk vestigingsklimaat met optimale bereikbaarheid, een gezonde woningmarkt en innovatieve en duurzame landbouw.

4.1.4 Ruimtelijke kwaliteit in Noord Veluwe

De regio Noord-Veluwe kent een rijke afwisseling aan water (beken, randmeren en IJssel), landschappen en cultuurhistorie, met rust en reuring. Het kwaliteitsdenken concentreert zich op een sociale en ondernemende regio, gericht op het behouden, versterken en benutten van de natuur en de landschappen, het water en de gemeenschap, de steden en de dorpen. De volgende kwaliteitsambities zijn van belang voor de regio Noord Veluwe:

- aansturen op een integrale benadering van leefbaarheid, zorg, buurt, dorp, stad en regio, met aandacht voor sociale samenhang en participatie;
- ruimte voor economische activiteiten met bereikbare werklocaties en voorzieningen;
- inzetten op een groene economie en duurzame energiehuishouding met een goede ruimtelijke inpassing;
- streven naar een zo duurzaam mogelijk beheer van water, natuur, recreatieve voorzieningen en gebouwde omgeving;
- bevorderen van innovatie van de recreatiesector met zorg voor de omgeving en cultuurhistorische waarden en met Veluwe als een sterk merk;
- werken aan goede bereikbaarheid van het groene gebied voor recreanten met respect voor de omgeving.

4.1.5 Ruimtelijke kwaliteit in Rivierenland

De regio Rivierenland is vormgegeven door grote rivieren en heeft een sterke oriëntatie op de omringende gebieden en steden. Het kwaliteitsdenken concentreert zich op een gezonde landelijke en groene leefomgeving, met een demografisch evenwichtige opbouw, waarin de mensen zo veel mogelijk zelfredzaam en weerbaar zijn en waarin actief en creatief wordt gewerkt aan het verder ontwikkelen van het gebied, met als pijlers: de vrijetijdseconomie, agrobusiness en logistiek. De volgende kwaliteitsambities zijn van belang voor de regio Rivierenland:

- streven naar goede omgang met landschappelijke, cultuurhistorische en natuurkwaliteiten vanuit de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen in logistiek, agrobusiness en vrijetijdseconomie, met aandacht voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie;
- positief stimuleren van ruimtelijke gevolgen van wateropgaven, zoals nu worden uitgewerkt in WaalWeelde en in het regioproces voor het Deltaprogramma;
- versterking van een samenhangende regio met geconcentreerde centrumfuncties, vitale dorpen en duurzame land- en tuinbouwclusters;
- faciliteren en positioneren van burgerparticipatie bij het leefbaar houden van kernen, met aandacht voor het voorzieningenniveau, de sociale cohesie en de ouderenzorg;
- verbetering van het ondernemersklimaat voor logistieke en logistiek gerelateerde bedrijvigheid en voor vrijetijdseconomie;
- streven naar een positie in de top-5 van Europese tuinbouwregio's voor fruit, door voortdurende innovaties, productontwikkeling en het vergroten van concurrentiekracht door kwaliteit en efficiëntie;
- initiëren, stimuleren en faciliteren van lokale en regionale initiatieven voor de opwekking van duurzame energie en aandacht voor een duurzame A15.

4.1.6 Ruimtelijke kwaliteit in de Stadsregio

De Stadsregio kent een mooie combinatie van stedelijke kwaliteiten, kleine stadjes en dorpen en verschillende natuurgebieden, mooie landschappen en cultuurhistorische kwaliteiten. Het kwaliteitsdenken concentreert zich op de kwalitatieve werking van het stedelijk netwerk. De volgende kwaliteitsambities zijn van belang:

- versterking van de stedelijke structuur met aandacht voor de kwaliteiten van de bestaande woningvoorraad en goede en bereikbare voorzieningen;
- ontwikkeling van een vitaal en leefbaar ommeland, rekening houdend met demografische ontwikkelingen, waar gebiedskwaliteiten verbonden worden met ruimte en mogelijkheden tot ontwikkeling;
- innovatieve en economische structuurversterking met aandacht voor TOP-sectoren en brede basiseconomie, waarbij goed vestigingsklimaat onontbeerlijk is;
- verbetering van de bereikbaarheid met aandacht voor verdere verbetering bestaande infrastructuur (inclusief de doortrekking van de A15), de corridorfunctie met logistieke hot-spots en hoogwaardig openbaar vervoer (de zogenaamde S-as van Wijchen naar Zevenaar).

4.1.7 Ruimtelijke kwaliteit in Stedendriehoek

De regio Stedendriehoek heeft unieke landschappen van Veluwe, Salland, Graafschap en IJsselvallei en alle comfort van stad, dorp en platteland. Het kwaliteitsdenken concentreert zich op het begrip 'vestigingsklimaat' dat gekoesterd, versterkt en ontwikkeld moet worden. De volgende kwaliteitsambities zijn van belang voor de regio Stedendriehoek:

- versterking van de diversiteit van verschillende landschapstypen;
- betere verbinding van natuur, cultuur en economie en betere verbinding tussen stad, dorp en platteland;
- betere benutting van de economische potentie van landschap (als productieruimte en genotsruimte);
- bij ontwikkeling van stedelijke functies als wonen, werken en voorzieningen een vergrote aandacht voor afstemming, complementariteit en verduurzaming;
- streven naar een energie neutrale regio (in 2030) in balans met kansen voor natuur, landschap en recreatie;
- verbetering van de bereikbaarheid door maximale benutting van mobiliteitskansen.

4.1.8 Cultuur en erfgoed

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 4.2 Verdieping cultuur en erfgoed

4.1.8.1 *Cultuur en cultuurhistorie: bouwstenen voor ontwikkeling*

Ambitie en rol van de provincie

Cultuur en cultuurhistorie hebben bij uitstek een verbindende functie. Ze verbinden mensen onderling en aan de plek waar ze wonen en werken. Ze zijn van grote betekenis voor de leefbaarheid in steden en dorpen, de identiteit van regio's en voor de vrijetijdseconomie.

De Gelderse steden kenmerken zich door een sterke historisch karakter en door een hoge ruimtelijke kwaliteit. Ook het gevarieerde Gelderse landschap kent bijzondere cultuurhistorische kwaliteiten. De culturele infrastructuur is goed ontwikkeld en het stedelijk gebied huisvest enkele topinstellingen. Al deze kwaliteiten dragen in belangrijke mate bij aan een aantrekkelijk woon-, werk- en vestigingsklimaat. Om deze redenen investeert de provincie in de verdere ontwikkeling van erfgoed en cultuur, kennisontwikkeling, cultureel ondernemerschap en innovatie.

Aanpak

De provincie investeert in cultuur en erfgoed in combinatie met investeringen voor grote provinciale opgaven. In alle regio's stimuleert de provincie samen met gemeenten kunst en cultuur die bijdragen aan een sterk vestigingsklimaat, regionale identiteit en vrijetijdseconomie. Tegen de achtergrond van krimp wil de provincie zich samen met gemeenten inzetten voor goed gespreide basisvoorzieningen voor cultuur en erfgoed in de regio. De provincie heeft een aantal speerpunten benoemd voor inzet voor cultuur en erfgoed in de regio.

Rolopvatting

De provincie is:

-
- ondernemend
 - inspirerend
 - verbindend

Instrumenten

- subsidie (Subsidieregeling Meerjarenprogramma's Gelderland)
- cultuur- en erfgoedpacten

4.1.8.2 Archeologie

De provincie en haar partners streven er samen naar archeologie expliciet te betrekken bij de integrale afweging bij planontwikkeling. Bij locatiekeuze en planuitwerking moet voldaan worden aan de basiskwaliteitseisen van de bodem, waaronder archeologie.

Ambitie en rol van de provincie

Ruimtelijke plannen en projecten die archeologische gegevens in de bodem kunnen aantasten moeten zo veel mogelijk rekening houden met bekende en te verwachten archeologische waarden. De hoofdverantwoordelijkheid ligt bij de gemeente; de provincie faciliteert de gemeenten met kennisagenda's.

Aanpak

De provincie wil voorbeeldig omgaan met het bodemarchief en de eigen verantwoordelijkheden hiervoor, zoals bij provinciale wegen, inpassingsplannen en vergunningverlening voor Ontgroningen. Sinds het van kracht worden van de Wet Archeologische Monumentenzorg hebben gemeenten in de meeste gevallen de hoofdverantwoordelijkheid. De provincie faciliteert hen met de reeds opgestelde regionale kennisagenda's die het mogelijk maken om de archeologische eigenheid van regio's op te nemen in lokaal ruimtelijk beleid. In deze kennisagenda's zijn regionaal verschillende tophema's benoemd. Hantering van de kennisagenda's geeft richting aan het archeologisch onderzoek bij ruimtelijke ingrepen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten:

- verordening
- aanwijzing attentiegebieden
- kennisagenda archeologie

4.1.9 Molens in Gelderland

De provincie en haar partners streven samen naar het in stand houden van de molens in Gelderland. De molens zijn een identiteitsbepalend onderdeel van Gelderland.

Ambitie en rol van de provincie

De ambitie van de provincie is dat de omgeving van de molens zodanig ingericht wordt dat de molens kunnen blijven draaien. Dit is een randvoorwaarde. De provincie beschermt de ruimte rond de molens tegen ongewenste ingrepen.

Aanpak

De provincie zorgt voor een adequate ruimtelijke regeling in de Omgevingsverordening. De provincie neemt haar verantwoordelijkheid bij de eigen projecten zoals provinciale wegen, gebiedsontwikkeling en eigen inpassingsplannen door hierbij voorbeeldig met de molen en zijn omgeving om te gaan.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend

Instrumenten:

- verordening

4.2 Natuur en landschap in Gelderland

De provincie en haar partners streven samen naar een compact en hoogwaardig stelsel van onderling verbonden natuurgebieden en naar behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap. Natuur en landschap zijn het kapitaal van Gelderland. De opgaven die de provincie en haar partners hierbij zien, zijn:

- het behouden en mogelijk vergroten van de biodiversiteit (soortenrijkdom) in de natuur;
- het verbinden van de Gelderse natuur met natuurgebieden in aangrenzende provincies en Duitsland;
- het betrekken van de mensen in een gebied bij het beheer van hun natuur en landschap.

Ambitie en rol van de provincie

De volgende uitgangspunten staan aan de basis van het provinciale beleid voor natuur en landschap:

- de provincie gaat zorgvuldig om met natuur en landschap;
- de provincie vergroot de maatschappelijke betrokkenheid en het eigenaarschap;
- de provincie houdt ontwikkeling en beheer van natuur en landschap haalbaar en betaalbaar;
- de provincie biedt ruimte voor ontwikkelingen die verenigbaar zijn met natuur- en landschapsdoelen. Bij nieuwe ontwikkelingen is veelal een transparante afweging noodzakelijk over de exacte locatiekeuze conform de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

Deze ambitie en rol staan ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER: beleid voor

natuur en landschap.

De bescherming van bos en natuur buiten het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone is een verantwoordelijkheid van gemeenten. De provincie heeft daarom de provinciale richtlijn Bos- en natuurcompensatie ingetrokken.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 4.3 Verdieping natuur en landschap en 3.11 Verdieping verevening bij initiatieven

4.2.1 Gelders Natuurnetwerk

Om de biodiversiteit nu en voor toekomstige generaties Gelderlanders veilig te stellen, beschermt de provincie het Gelders Natuurnetwerk. Het Gelders Natuurnetwerk is een samenhangend netwerk van bestaande en te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang. Dit Gelders Natuurnetwerk bestaat uit alle terreinen met een natuurbestemming binnen de voormalige EHS en bevat tevens een Zoekgebied nieuwe natuur van 7.300 hectare, voor 5.300 hectare nog te realiseren nieuwe natuur.

Een groot deel van de Gelderse natuurgebieden is internationaal beschermd: de Natura 2000-gebieden. Juist in deze gebieden moet de biodiversiteit worden behouden of verbeterd. De provincie geeft in het natuurbeleid prioriteit aan het behalen van de Natura 2000-doelen in de Natura 2000-gebieden. Het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone vervullen daarnaast een belangrijke rol bij het behoud van de biodiversiteit.

De Ecologische verbindingzones maken voor een klein deel uit van het Gelders Natuurnetwerk.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil:

- a. 5.300 hectare nieuwe natuur in het Gelders Natuurnetwerk in 2025 gerealiseerd hebben;
- b. natuur verbeteren en herstellen waar het gaat om internationale doelen;
- c. een goed beheer mogelijk maken.

Voor het behoud en de versterking van de biodiversiteit in Gelderland streeft de provincie naar het opheffen van versnippering en een goede aansluiting tussen het Natuurnetwerk en het Duitse Biotopverbund.

De provincie wil de natuur van het Gelders Natuurnetwerk beschermen tegen aantasting en heeft daarom regels opgenomen in de Omgevingsverordening. Centraal staat de bescherming van de kernkwaliteiten. De kernkwaliteiten bestaan uit bestaande natuurwaarden, uit nog te ontwikkelen potentiële waarden en de omgevingscondities zoals stilte. De (nog te ontwikkelen) natuurwaarden zijn beschreven en als bijlage bij

deze visie en bij de Omgevingsverordening opgenomen. De omgevingscondities zijn in de bijlage bij de Omgevingsverordening wel benoemd, maar er heeft geen provinciedekkende inventarisatie plaatsgevonden. Bij projecten kan op maat een effectbeschrijving worden gemaakt voor de relevante omgevingscondities.

Nieuwvestiging en grootschalige ingrepen

Nieuwvestiging en grootschalige ingrepen zijn alleen mogelijk wanneer:

- er geen reële alternatieven zijn;
- een groot maatschappelijk belang in het geding is.

Per saldo moet elke ontwikkeling een verbetering van de kernkwaliteiten in het Gelders Natuurnetwerk opleveren. In dat saldo zijn vergroting van de oppervlakte natuur en versterking van de ecologische samenhang belangrijke randvoorwaarden.

Beperkte ontwikkelingsmogelijkheden bestaande functies

Voor bestaande functies zijn er beperkte ontwikkelingsmogelijkheden, namelijk voor gevallen waarbij er geen reële alternatieven zijn voor verplaatsing van de functie naar een plek buiten het Gelders Natuurnetwerk. De provincie stelt bij een aantasting van de kernkwaliteiten steeds de voorwaarde dat er een compensatieplan gemaakt wordt waarbij de bestaande natuurwaarden worden versterkt. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor de compensatie. De provincie ondersteunt op verzoek met het opstellen van een compensatieplan en wil faciliteren met compensatiepools.

Compensatiepoules

Omdat het ontwikkelen van nieuwe natuur voor veel bedrijven geen dagelijkse activiteit is, wil de provincie maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat er tijdig compensatie natuur ontwikkeld is of kan worden. Daarmee wordt voorkomen dat investeringen onnodig worden uitgesteld omdat er geen compensatielocatie voorhanden is. Met een actieve rol bij de ontwikkeling van compensatielocaties wordt de samenhang tussen natuurgebieden versterkt.

Aanpak

De provincie:

- zorgt voor ruimtelijke bescherming van de Gelderse natuur;
- ondersteunt op verzoek bij het opstellen van een compensatieplan en wil faciliteren met compensatiepools;
- wil natuur realiseren en beheren door bij te dragen met subsidies voor:
 1. de realisatie van 5.300 ha nieuwe natuur in de zoekzone van 7.300 ha;
 2. het beheer van de natuur;
 3. herstelmaatregelen in de bestaande natuur voor verbeteringen van natuur voor internationale doelen.
- wil op cruciale locaties extra inrichtingsmaatregelen uitvoeren om de natuur klimaat- en toekomstbestendig te maken;
- met de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) de ontwikkelingsmogelijkheden voor het bedrijfsleven vergroten.

Voor een slagvaardige en flexibele uitvoering van het natuurbeleid kunnen kleine wijzigingen om ecologische redenen in de begrenzing van het Gelders natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone via een eenvoudige procedure worden doorgevoerd.

Ter bescherming van de aanwezige soorten worden geen vergunningen verleend voor start- en landingsplaatsen in het Gelders Natuurnetwerk voor kleine luchtvaart. Ook niet in het broedseizoen in een bufferzone van 300 meter eromheen.

De provincie gaat met gemeenten en andere partners in overleg om duidelijkheid te verkrijgen over de vraag wie de natuur gaat beheren en beschermen, die door het schrappen van de richtlijn bos- en natuurcompensatie geen provinciale bescherming meer heeft. Het doel is te voorkomen dat in de tussentijd gebieden onvoldoende beschermd zijn.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- subsidies
- gebiedsontwikkeling
- verordening
- Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)
- planbegeleiding
- compensatiepools voor afkopen van natuurcompensatie

4.2.2 Groene Ontwikkelingszone

De provincie en haar partners streven samen naar een compact en hoogwaardig stelsel van onderling verbonden natuurgebieden. De Groene Ontwikkelingszone (GO) heeft een dubbele doelstelling. Er is ruimte voor verdere economische ontwikkeling in combinatie met een (substantiële) versterking van de samenhang tussen aangrenzende en inliggende natuurgebieden.

De GO bestaat uit terreinen met een andere bestemming dan bos of natuur die ruimtelijk vervlochten zijn met het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het gaat vooral om landbouwgrond, maar ook om terreinen voor verblijfs- en dagrecreatie, infrastructuur, woningen en bedrijven. De Ecologische verbindingzones maken deel uit van de GO, evenals weidevogelgebieden en ganzenfoerageergebieden. Enkele weidevogelreservaten maken deel uit van het GNN. Door de samenhang met de aangrenzende en inliggende natuur van het GNN herbergt de GO ook kenmerkende natuurwaarden.

Ambitie en rol van de provincie

In de Groene Ontwikkelingszone heeft de provincie de volgende doelstellingen:

- de samenhang tussen de natuurgebieden bevorderen en daarmee het Gelders Natuurnetwerk versterken en overgangen tussen natuurbestemmingen en andere functies zonerend;
- ruimte bieden voor de verdere ontwikkeling van functies die hier aanwezig zijn en

passen, in het bijzonder de grondgebonden landbouw, het landgoedbedrijf en extensieve openluchtrecreatie;

- kansen bieden voor creatieve functiecombinaties ter versterking van het natuurlijke systeem door een versterking van de kernkwaliteiten van natuur en landschap in combinatie met stedelijke functies waaronder verblijfsrecreatie;
- beschermen van bos;
- specifieke weidevogel- en ganzenfoerageergebieden beschermen.

Aanpak

Bescherming en ontwikkeling

De provincie nodigt de Gelderse samenleving uit om in de Groene Ontwikkelingszone (GO) initiatieven te ontwikkelen die bijdragen aan de realisatie van deze dubbele doelstelling. Vanwege de dubbele doelstelling is er in de GO ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en voor een uitbreiding van bestaande bedrijven, woningen en bouwwerken en andere functies. Voor landbouw, het landgoedbedrijf en extensieve openluchtrecreatie ligt hier ontwikkelingsruimte, waarbij de kernkwaliteiten per saldo niet significant worden aangetast.

Bij een uitbreiding voor de overige functies gaat het om het 'per saldo' niet significant aantasten (bij een beperkte uitbreiding) dan wel om het substantieel versterken (bij een grote uitbreiding) van de kernkwaliteiten. In dat saldo zijn een vergroting van de oppervlakte natuur en versterking van de ecologische samenhang een belangrijke randvoorwaarde.

De Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik legt de focus op het toevoegen van stedelijke functies binnen bestaand stedelijk gebied. Dit betekent in dit geval dat er ook in de GO ruimte is voor stedelijke functies maar dan in combinatie met een substantiële versterking van de kernkwaliteiten van de GO.

Zie in de Verdieping 4.3.1.3 Groene Ontwikkelingszone voor meer informatie over de mogelijkheden in de GO en over de relatie met de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

De kernkwaliteiten zijn:

- de samenhang met aangrenzende natuurgebieden;
- de aanwezige en nog te ontwikkelen natuurwaarden (in het bijzonder de ecologische verbindingzones);
- de landschappelijke, cultuurhistorische, geomorfologische en archeologische waarden;
- de abiotische kwaliteiten stilte, donkerte, openheid en 'rust' (omgevingscondities).

Kijk voor meer informatie over de kernkwaliteiten van de huidige en nog te ontwikkelen natuurwaarden in de atlas Kernkwaliteiten GNN en GO.

Ter bescherming en versterking van de aanwezige natuur- en landschapswaarden zijn regels opgenomen in de Omgevingsverordening waaraan gemeentelijke bestemmingsplannen moeten voldoen. Nieuwe natuurelementen die gerealiseerd zijn, worden toegevoegd aan het Gelders Natuurnetwerk.

Rol gemeenten

De provincie vraagt gemeenten om de huidige en nog te ontwikkelen natuurwaarden op te nemen in hun beleid en in het bijzonder om goede randvoorwaarden te creëren voor de realisatie van de ecologische verbindingzones. De provincie beveelt gemeenten aan om de inzet van ontwikkelingsgerichte instrumenten te overwegen, zoals de 'voorwaardelijke verplichting' of de 'anterieure overeenkomst', waarin afspraken over de gewenste ontwikkeling worden vastgelegd.

De provincie ondersteunt gemeenten op verzoek bij de geleiding van initiatieven naar de vorm die past bij de beschreven kernkwaliteiten (met planbegeleiding). De provincie wil een platform creëren voor uitwisseling van kennis over goede uitvoeringspraktijken in het toepassen van het vereveningsinstrumentarium.

In de Groene Ontwikkelingszone kunnen bos en natuur voorkomen die gemeenten nog niet als zodanig hebben bestemd. De provincie vraagt gemeenten om de bestemming in overeenstemming te brengen met het feitelijk gebruik. Om te voorkomen dat bos plaats kan maken voor een andere functie, wil de provincie dat waar bos qua verschijningsvorm voldoet aan de definitie in de Boswet, dit bos dezelfde bescherming heeft als bos in het GNN. Kijk voor meer informatie over het GNN in 4.2.1 Gelders Natuurnetwerk

De provincie vraagt gemeenten om jaarlijks te berichten welke natuurbestemmingen zijn gewijzigd (verminderd door ingrepen en vermeerderd door compensatie of verevening). De provincie zorgt voor de aanpassing van de begrenzing van het Gelders Natuurnetwerk en van de Groene Ontwikkelingszone aan de nieuwe situatie.

Bescherming in relatie tot kleine luchtvaart

De provincie beschermt de flora en fauna in de Groene Ontwikkelingszones door geen tijdelijke ontheffingen voor start en landingsplaatsen voor de kleine luchtvaart (TUG) te verlenen. In het broedseizoen ook niet in een bufferzone van 300 meter daaromheen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten:

- verordening
- ontwikkelingsplanologie: inzet van het vereveningsinstrumentarium, de voorwaardelijke verplichting en de anterieure overeenkomst
- planbegeleiding
- gebiedsontwikkeling

4.2.3 Vogels in GNN en GO

4.2.3.1 *Weidevogelgebieden*

De Weidevogelgebieden zijn een bijzonder onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone. De provincie en haar partners willen in de nog perspectiefvolle weidevogelgebieden een landbouwpraktijk stimuleren en instandhouden die rekening houdt met weidevogels.

Ambitie en rol van de provincie

In de resterende goede en perspectiefvolle weidevogelgebieden zet de provincie in op behoud en versterking van de functie als weidevogelgebied. Deze gebieden zijn opgenomen in de Groene Ontwikkelingszone en liggen vaak rondom een natuurkern die deel is van het Gelders Natuurnetwerk.

Aanpak

Met beheersubsidies, het ruimtelijk instrumentarium voor het behoud van openheid en de toekenning van de waterhuishoudkundige Functie weidevogelgebieden wil de provincie bevorderen dat ook buiten de reservaten een blijvende functie als leefgebied voor weidevogels in stand blijft. De provincie stuurt daarom op het behoud van de openheid en de rust. In de directe omgeving, binnen 300 meter van de weidevogelgebieden, vraagt de provincie onderzoek naar de effecten van nieuw op te richten windturbines op de betreffende vogelpopulaties om verstoring te voorkomen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- beheersubsidie
- vergunningverlening
- toekenning van de waterhuishoudkundige Functie weidevogelgebieden

4.2.3.2 *Ganzenfoerageergebieden*

De Ganzenfoerageergebieden zijn een bijzonder onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone. De provincie en haar partners willen invulling geven aan de internationale verplichting tot duurzame instandhouding van de ganzenpopulatie.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie vindt het van belang dat de ganzenfoerageergebieden geschikt blijven voor ganzen. De provincie stuurt daarom op het behoud van de openheid en de rust in deze gebieden.

Aanpak

De provincie wijst ganzenfoerageergebieden aan. In foerageergebieden waarborgt de

provincie de noodzakelijke rust. Vanuit het Faunafonds is voor ganzenschade een schadevergoedingsregeling. In de directe omgeving, binnen 300 van de ganzenfourageergebieden vraagt de provincie onderzoek naar de effecten van nieuw op te richten windturbines op de betreffende vogelpopulaties om verstoring te voorkomen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- schadevergoeding
- vergunningverlening

4.2.4 Landschap van Gelderland

De Natuur van Gelderland, te realiseren via het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone, is de groene ruggengraat van het landschap. Landschap is aan verandering onderhevig. Ruimtelijk-economische ontwikkelingen geven vorm aan het landschap. De Omgevingsvisie verbindt de verantwoordelijkheden van de verschillende partners voor een duurzame economie en het borgen van de ruimtelijke kwaliteit.

De provincie en haar partners staan samen voor de opgave om de diversiteit van het Gelderse landschap te behouden en te versterken. Landschap is van groot belang voor Gelderland, als motor voor de vrijetijdseconomie en voor een aantrekkelijk woon-, werk- en vestigingsklimaat. Samen richten de provincie en partners de aandacht op alle landschappen. Zo ontstaat een aantrekkelijk en beleefbaar Gelders landschap om in te wonen, werken en recreëren.

Actuele ontwikkelingen die sterk verweven zijn met het landschap zijn de diversificatie en schaalvergroting van de agrarische sector, transitie naar duurzame energie en de krimp in het buitengebied. Dit zijn provinciale en regionale opgaven waar de provincie met bouwmeesterschap stuurt op realiseren van kwaliteit.

Waar zich kansen voordoen in het Gelders Natuurnetwerk om cultuurhistorische relictten - zoals grafheuvels, historische lanen, et cetera - zichtbaar te maken, is het de ambitie van de provincie om samen met haar partners die kansen te verzilveren en zo een extra dimensie aan het natuurlandschap te geven. In de Groene Ontwikkelingszone is het de ambitie om de natuurdoelen te verbinden met de versterking van het landschappelijke raamwerk en van de landschappelijke karakteristieken.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil samen met haar partners de basiskwaliteit van landschappen in Gelderland behouden. Het actuele landschap is het referentiekader voor deze kwaliteit. Om deze basiskwaliteit van het landschap te behouden en waar mogelijk te vergroten, stimuleert de provincie het ontwikkelen met kwaliteit. De primaire verantwoordelijkheid voor de basiskwaliteit ligt bij de gemeenten, de provincie ondersteunt hen daarbij. Vrijwilligers zijn onmisbaar voor behoud van de basiskwaliteit van het landschap. De provincie ondersteunt vrijwilligerswerk.

Gemeenten nemen hun verantwoordelijkheid door vanuit hun landschapsbeleid actief te sturen op ontwikkelingen in het landschap en door te werken aan behoud en ontwikkeling van het landschap zelf. Bij ruimtelijke ontwikkelingen worden de kansen voor het realiseren van landschapsdoelen zorgvuldig meegewogen.

De ambitie van de provincie richt zich in het bijzonder op de landschappen die symbool staan voor een mooi, divers en dynamisch Gelderland. Deze landschappen zijn van boven regionale waarde. Met deze landschappen staat Gelderland op de kaart. De provincie wil deze landschappen ontwikkelen, versterken en behouden. Deze landschappen zijn:

Landschappen van bovenregionale waarde

- de Nationale Landschappen;
- de waardevol open gebieden;
- de Nieuwe Hollandse Waterlinie;
- de Romeinse Limes;
- de natuur van Gelderland;

Landschappen van regionale waarde

- de cultuurhistorische landgoederen;
- landgoederenzones;
- hoogdynamisch landschap.

Dit betreft kwaliteiten van de typisch Gelderse fenomenen van de landgoederen en het transformerende landschap, waar de grote ontwerpogaven liggen.

Aanpak

De provincie daagt partners uit om elke ruimtelijke ontwikkeling aan te grijpen om de basiskwaliteit van het landschap te vergroten. De provincie zet kwaliteitsateliers in om bottom-up ontwikkelingen en provinciale ambities met elkaar te verknopen. De provincie ondersteunt gemeenten en eigenaren van cultuurhistorische landgoederen financieel bij het realiseren van hun landschapsdoelen.

De basis om te ontwikkelen met kwaliteit is een gebiedsgerichte beschrijving van de voorkomende kenmerken. De provincie neemt het initiatief om samen met gemeenten een Gebiedenatlas voor heel Gelderland uit te werken. De Gebiedenatlas is tevens bedoeld om inzicht te krijgen in de stuwende krachten, bedreigingen en de gewenste ontwikkelingsrichting die gemeenten zien voor het landschap binnen hun grenzen of binnen samenwerkingsverbanden. De Gebiedenatlas kan de aanzet zijn tot vervolgstappen als een gezamenlijke kennis- of uitvoeringsagenda. Zij kan tevens aanleiding geven om op basis van voorkomende kwaliteiten de begrenzing van de Nationale Landschappen te heroverwegen.

Voor een zorgvuldige afweging van ontwikkelingen in het buitengebied moet de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik worden gebruikt. De provincie adviseert gemeenten om ter bescherming en versterking van het landschap in hun ruimtelijk beleid het vereveningsinstrumentarium te gebruiken bij projecten in het buitengebied en daarbij een landschapsfonds in te stellen waarmee de versterking van het landschap

wordt gefinancierd. De provincie heeft er vertrouwen in dat gemeenten zo'n beleid op maat uitwerken en bijvoorbeeld benutten voor landschapsversterking die past bij het gemeentelijk landschapsbeleidsplan.

Voor het realiseren van de basiskwaliteit van het Gelders landschap wil de provincie inspireren en richting geven. Voor het ontwikkelen, versterken en behouden van het Gelders landschap wil de provincie inspireren en richting geven in alle landschappen. De provincie normeert in de landschappen van bovenregionale waarde: de Nationale Landschappen, de waardevolle open gebieden, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Romeinse Limes en de natuur van Gelderland.

Voor het borgen van de kwaliteiten van landgoederen(zones) en het vormgeven van het hoogdynamische landschap zet de provincie in op inspireren, verbinden en faciliteren.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

4.2.4.1 Landschappen van bovenregionale waarde

Voor de landschappen van bovenregionale waarde geldt een beschermingsregiem. Het gaat om:

- de Nationale Landschappen;
- de openheid in Waardevol open gebied;
- de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waarvoor gezamenlijke afspraken gelden met het Rijk en andere provincies over de bescherming van de cultuurhistorische linie en de beoogde plaatsing op de UNESCO Werelderfgoedlijst;
- de Romeinse Limes, waarvoor een aanvraag bij UNESCO ligt om de Romeinse Limes aangewezen te krijgen als werelderfgoed;
- de natuur van Gelderland als groene ruggengraat voor het landschap: lees meer hierover bij het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone.

Voor een zorgvuldige afweging van stedelijke ontwikkelingen in het buitengebied is de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik het instrument.

4.2.4.1.1 Nationale Landschappen

De Nationale Landschappen zijn de symbolen bij uitstek van het Gelderse cultuurlandschap. Ze geven op (inter)nationale schaal een afspiegeling van de landschappelijke diversiteit en krijgen daarom speciale aandacht.

Ambitie en rol provincie

De provincie wil samen met haar partners ook door ruimtelijke ontwikkelingen de Kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen behouden, herstellen en versterken en de landschappelijke samenhang vergroten. De provincie beschermt de Kernkwaliteiten

van de Nationale Landschappen en geeft richting aan ontwikkelingen met kwaliteit.

De provincie gaat de economische betekenis van de Nationale Landschappen vergroten door het ondersteunen van promotie en marketing. Ook zal de provincie partners ondersteunen bij het opstellen en uitvoeren van business cases. De provincie geeft invulling aan haar rol door te normeren (hoeder van de kwaliteit), te inspireren (kennismakelaar) en te verbinden (aanjager en financier).

Het Nationaal Landschap de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) en de Romeinse Limes (onderdeel van de Nationale Landschappen Rivierengebied en Gelderse Poort) zijn cultuurhistorische fenomenen van wereldbelang die gedeeld worden met andere provincies en waaraan de provincie samen werkt met de buurprovincies. Hiervoor geldt specifiek ruimtelijk dat is beschreven bij de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Romeinse Limes.

Aanpak

De provincie ondersteunt gemeenten financieel bij het realiseren van landschapsdoelen. Voor het ontwikkelen met kwaliteit gaat de provincie samen met gemeenten de Gebiedenatlas ontwikkelen om inzicht te krijgen en te geven in de kernkwaliteiten, de stuwende krachten, bedreigingen en de gewenste ontwikkelingsrichting. Voor behoud van de Kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen zet de provincie de Omgevingsverordening in als juridisch vangnet, zodat zij in gesprek kan komen indien het provinciaal belang in het geding raakt. Voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Romeinse Limes geldt een toegesneden regime in de Omgevingsverordening.

De provincie ondersteunt het promoten en vermarkten van Nationale Landschappen. De provincie ondersteunt partners met het opstellen en uitvoeren van business cases.

De provincie heeft met het toepassen van Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik een zorgvuldige afweging van ontwikkelingen in het buitengebied voor ogen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

Normerend:

- verordening: nieuwe bestemmingen mogelijk als deze de Kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen behouden of versterken.

Richtinggevend:

- Omgevingsvisie: ontwikkelen met behoud van bestaande kwaliteit;
- subsidiekader landschap (gemeenten, eigenaren cultuurhistorische landgoederen);
- business cases en subsidiekader promotie en marketing (gemeenten);
- de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik;

Inspirerend:

-
- vertaling van de Kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen (in de Gebiedenatlas);
 - kennis ontwikkelen en delen;

Faciliterend:

- kapstok voor verevening in de Omgevingsvisie;
- Kwaliteitsateliers.

4.2.4.1.2 Waardevol open gebied

De provincie en haar partners streven er samen naar de openheid van karakteristieke open landschapseenheden (waardevolle open gebieden) als kernkwaliteit te behouden. Dat zijn de grootste open gebieden in Gelderland of gebieden waar bebouwing ontbreekt en gaafheid en herkenbaarheid kenmerkend zijn. Openheid en ook het ontbreken van bebouwing is een kwetsbare kernkwaliteit, want ook kleine ingrepen kunnen de openheid al aantasten.

Ambitie en rol van de provincie

De rol van de provincie bij waardevolle open gebieden is beschermend voor de karakteristieke openheid.

Aanpak

In de Omgevingsverordening neemt de provincie bepalingen op die de kernkwaliteiten van de waardevolle open gebieden beschermen. De provincie zet in op een 'nee' voor ruimtelijke ingrepen die de openheid aantasten en een 'nee, tenzij' voor ruimtelijke ingrepen die de openheid niet aantasten maar eventueel wel andere kernkwaliteiten. Uitbreiding van agrarische bebouwing binnen of aansluitend op het bestaande bouwperceel is in waardevolle open gebieden mogelijk. De voorwaarde daarbij is een zorgvuldige landschappelijke inpassing. Gaat het om een omvangrijke uitbreiding dan zijn een beeldkwaliteitsplan en een ruimtelijk ontwerp vereist.

In waardevolle open gebieden sluit de provincie onder bepaalde voorwaarden het ontwikkelen van windmolenparken niet uit. Energietransitie is een belangrijke maatschappelijke opgave. Windturbines zijn nodig om de taakstelling voor duurzame energie te realiseren. Met een zorgvuldig ruimtelijk ontwerp kunnen windturbines de belevingswaarde van een grootschalig open gebied vergroten.

In gebieden met kwetsbare ecologische en cultuurhistorische waarden zijn windturbines uitgesloten. Dat is in de ganzenfourageergebieden, de weidevogelgebieden en de Nieuwe Hollandse waterlinie. In het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone geldt een nee-tenzij beleid, ook wel aangegeven als 'locatie niet-kansrijk voor windenergie'.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

4.2.4.1.3 Nieuwe Hollandse Waterlinie

De provincie en haar partners streven er samen naar de Nieuwe Hollandse Waterlinie als erfgoed te behouden en ontwikkelen. Ontwikkeling is gericht op passende nieuwe functies, het vergroten van het economisch potentieel en de verankering in de maatschappij. Het beschermen gebeurt met ruimtelijke regelgeving waarmee ontwikkelingen zorgvuldig worden afgewogen tegen de kernkwaliteiten. Deze kernkwaliteiten mogen bij ontwikkelingen niet aangetast worden. De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een cultuurhistorisch fenomeen van wereldbelang dat de provincie voor de toekomst wil behouden.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft met de mede-overheden in het Nationaal Project vastgelegd om uiterlijk 2020 de instandhouding van de Nieuwe Hollandse Waterlinie toekomstbestendig te hebben geregeld. Dit heeft gestalte gekregen via nationale samenwerking tussen Rijk en provincies en regionale samenwerking in het Pact van Loevestein. Het regionale Programmaplan "Doelgericht Uitvoeren 2011 - 2020" is in 2011 vastgesteld door de samenwerkende partijen, waaronder de provincie. Hierin staat de ambitie verwoord tot 2016 met een doorkijk naar 2020:

- de fysieke inrichting is voor 95% gereed of in uitvoering;
- de bescherming van de kernkwaliteiten is met wettelijke instrumenten adequaat geborgd;
- de instandhouding is toekomstbestendig geregeld doordat:
 1. de economische en maatschappelijke waarde zijn geborgd bij lokale en regionale partijen; en
 2. het beheer planmatig gebeurt door samenwerkende partijen.

Via de nationale samenwerking wordt de aanvraag bij Unesco voorbereid om de Nieuwe Hollandse Waterlinie aangewezen te krijgen als werelderfgoed.

De provincie werkt bestuurlijk en ambtelijk aan de regionale samenwerking van deze gebiedsontwikkeling. Daarnaast neemt de provincie ook deel aan het Nationaal Project. Daar vindt de afstemming plaats van de ontwikkelingen voor de gehele Nieuwe Hollandse Waterlinie, van Muiden tot aan de Biesbos.

Aanpak

De gebiedsontwikkende benadering op basis van een gemeenschappelijke visie en programma wordt voortgezet. De provincie is bereid om dit proces te blijven trekken. Ook blijft de provincie de samenwerking en afstemming bevorderen met de andere vier provincies en het Rijk.

De provincie biedt financiële ondersteuning voor de duurzame gebiedsontwikkeling.

De provincie heeft samen met de andere betrokken overheden de kernkwaliteiten NHW uitgewerkt. De provincie ondersteunt en faciliteert de gemeenten bij het proces tot vaststelling van een bestemmingsplan waarin regels ter bescherming van de kernkwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie worden opgenomen.

De provincie zet in op de beleving van de linie met behulp van kunst en cultuur, waarmee de cultuurtoeristische functie wordt versterkt. De provincie stimuleert dat lokale en regionale partijen verdere invulling geven aan de economische en maatschappelijke waarde van de linie.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend,
- inspirerend,
- verbindend.

Instrumenten:

- vergunningverlening,
- verordening,
- de Subsidieregeling Vitaal Gelderland – Gebiedsontwikkeling met het budget Gelderse Gebiedsontwikkeling, in ieder geval tot en met 2015

4.2.4.1.4 Romeinse Limes

De provincie en haar partners streven er samen naar Historische verdedigingslinie de Limes te beschermen met adequate ruimtelijke regelingen. Het is een cultuurhistorisch fenomeen van wereldbelang dat gedeeld wordt met buurprovincies.

Ambitie en rol van de provincie

De ambitie van de provincie is om de Romeinse Limes te beschermen tegen ongewenste ingrepen en verder te ontwikkelen en beleefbaar te maken. Er loopt een aanvraag bij Unesco om de Romeinse Limes aangewezen te krijgen als werelderfgoed.

Aanpak

De provincie zorgt voor adequate ruimtelijke regelingen, waarvoor in overleg tussen de verschillende overheden kaders worden gemaakt. Vooralsnog worden voor dit kader de bestaande archeologische monumenten aangewezen als onderdeel van de Limes-zone, samen met de overige terreinen van de Archeologische Monumenten Kaart die onderdeel uitmaken van de Limes. Voor de gebieden die deze monumenten en terreinen met elkaar verbinden (de zogenaamde Limes-zone) worden regels opgesteld die het werelderfgoed duurzaam beschermen. Dit wil zeggen dat ontwikkelingen alleen mogelijk zijn als deze de aanwezige kernkwaliteiten niet aantasten.

De provincie gaat samen met partners een onderzoek doen, 'Landbouw in de Limes', waarin mogelijkheden en onmogelijkheden van landbouw in de Limes worden verkend.

De provincie neemt haar verantwoordelijkheid bij eigen projecten zoals provinciale wegen, gebiedsontwikkeling en eigen inpassingsplannen door hierbij voorbeeldig met het erfgoed om te gaan. Dit doet de provincie ook bij het verlenen van vergunningen voor ontgroningen.

Rolopvatting

De provincie is:

-
- normerend

Instrumenten:

- verordening,
- vergunningverlening Ontgrondingenwet.

4.2.4.2 *Landschappen van regionale waarde*

De provincie en haar partners staan samen voor de opgave om de diversiteit van het Gelderse landschap te behouden en te versterken. De provincie heeft speciale aandacht voor de landschappen en de landschappelijke kenmerken van regionale waarden. Het gaat om het typisch Gelderse fenomeen van de landgoederen in hun landschappelijke context. Daarnaast gaat het om gebieden in Gelderland die gekenmerkt worden door een hoge dynamiek.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie en haar partners willen de diversiteit aan landschapstypes vergroten door te stimuleren dat ontwikkeld wordt met kwaliteit.

Cultuurhistorische landgoederen

Cultuurhistorische landgoederen zijn de pareltjes van Gelderland. Ze spelen een belangrijke rol bij het behalen van provinciale doelen op het gebied van natuur, landschap, cultuurhistorie en water. Veel van de cultuurhistorische landgoederen die van belang zijn voor het realiseren van de provinciale doelen komen van oudsher in bepaalde zones voor.

Aanpak

De provincie werkt op cultuurhistorische landgoederen samen met de landgoedeigenaren en andere betrokkenen aan behoud en ontwikkeling van de daar voorkomende integrale kwaliteiten (natuur, landschap, cultuurhistorie, water) en het duurzaam voortbestaan van het landgoed als economische eenheid. Eigenaren zijn primair verantwoordelijk voor een economisch duurzame bedrijfsvoering.

Landgoederenzones

Bij een aaneenschakeling van landgoederen of een concentratie van landgoederen is sprake van een . De provincie streeft binnen de Landgoederen(zones) naar behoud en versterking van de kenmerkende samenhang tussen landgoederen en het landschap daaromheen.

Aanpak

Met gemeenten gaat de provincie in gesprek over het beleid voor de landgoederenzones. De resultaten hiervan komen als gewenste ontwikkelrichting in de Gebiedenatlas. Voor een zorgvuldige afweging van ontwikkelingen in het buitengebied moet de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik worden gebruikt.

Hoogdynamisch landschap

Hoogdynamisch landschap bestaat uit gebieden die gevormd worden door menselijk

handelen. De hoog-dynamische gebieden zijn vooral te vinden in, rond en tussen steden en (grote) dorpen en langs corridors. De ruimtelijke dynamiek is hier de stuwende kracht voor de ontwikkeling en beleving van het landschap.

De provincie wil met haar partners in de hoog dynamische landschappen het ontwerpen aan nieuwe kwaliteiten centraal stellen. De provincie wil voor een selectief aantal gebiedsontwikkelingsopgaven optreden als gebiedsregisseur. Denk aan (de continuering van) Park Lingezege, Waalweelde, Veessen-Wapenveld, de Nieuwe Hollandse Waterlinie en Veluwe Kroon. De Nieuwe Hollandse Waterlinie vormt een bijzonderheid in deze reeks. Vanwege de historische betekenis van mondiaal belang, de opgave om historie en economie nadrukkelijk met elkaar te verbinden en de provinciegrenzen-overschrijdende omvang is ze ook opgenomen in deze categorie.

Aanpak

In kader van de rollende uitvoeringsagenda worden gebiedsontwikkelingsopgaven benoemd en uitgewerkt. Hierbij wordt vooral gewerkt vanuit een meer thematische benadering, bijvoorbeeld: landschappen van corridors (snelweglandschappen), energielandschappen, leisure-landschappen en woon-/werklandschappen. De inzet van de provincie zal zich meer dan voorheen richten op hoog-dynamische landschappen.

De provincie maakt met gemeenten een Gebiedenatlas waarin ook voor de hoog-dynamische landschappen kwaliteiten benoemd worden en ontwikkelrichtingen worden uitgewerkt.

Een bijzondere categorie binnen het hoog-dynamisch landschap zijn de stads- en dorpsranden, te onderscheiden in het kader van 'krachtige steden en vitale dorpen'. De overgangsgebieden tussen stad en land vragen om een inspirerende kwaliteitsimpuls. Samen met haar partners geeft de provincie ruimte aan creatieve en kwalitatief hoogwaardige invulling van deze transfergebieden, bijvoorbeeld op het gebied van bereikbaarheid, vrijetijdseconomie, natuurbeleving en stadslandbouw.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend,
- verbindend.

Instrumenten

Richtinggevend:

- Omgevingsvisie: al het landschap is van waarde, overal ontwikkelen met kwaliteit;
- subsidiekader landschap (gemeenten en eigenaren van cultuurhistorisch landgoederen);
- afspraken over landschap in lumpsum contracten, prestatieovereenkomsten en dergelijke;
- Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

Inspirerend:

- beschrijving van de kernkwaliteiten (Gebiedenatlas);
- kennis ontwikkelen en delen.

Faciliterend:

- kapstok voor verevening in de Omgevingsvisie;
- Kwaliteitsateliers.

4.2.5 Natura 2000-gebieden

Het Rijk wijst Natura 2000-gebieden aan op basis van de Natuurbeschermingswet. Doelstelling van deze gebieden is het behoud en herstel van specifieke natuurwaarden. Achttien van die Natura 2000-gebieden liggen geheel of gedeeltelijk in Gelderland. De Natuurbeschermingswet beschermt Natura 2000-gebieden tegen ontwikkelingen die de Natura 2000-doelen (instandhoudingsdoelstellingen) kunnen aantasten. Deze regelgeving geeft minder ruimte voor uitzonderingen dan, bijvoorbeeld, de ruimtelijke bescherming van het Gelders Natuurnetwerk. Wanneer Natura 2000-doelen gehaald worden, ontstaan meer kansen voor andere ontwikkelingen.

Het verbeteren van watercondities, verminderen van de belasting met stikstof en verbeteren van de onderlinge verbinding zijn, na goed beheer van de gebieden, de belangrijkste factoren die bepalen of Natura 2000-doelen gehaald kunnen worden. Natura 2000-gebieden liggen vrijwel geheel binnen het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone.

Ambitie en rol van de provincie

De ambitie van de provincie is om de Natura 2000-doelen te realiseren en de beperkingen te verminderen die de bescherming van Natura 2000-gebieden op kan leveren.

Aanpak

De provincie realiseert Natura 2000-doelen door beheer en inrichting van natuurgebieden en herstel van omgevingscondities. In Natura 2000-beheerplannen werkt de provincie in overleg met betrokkenen uit hoe gebruik en bescherming van gebieden samengaan. Voor gebieden met een te hoge stikstofbelasting werkt de provincie met het Rijk aan een Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). De PAS moet door een samenhangend programma van herstelmaatregelen voor natuur en bronmaatregelen voor stikstofuitstoot leiden tot ontwikkelingsruimte voor verschillende sectoren waaronder industrie, infrastructuur en veehouderij.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend,
- verbindend.

Instrumenten

- beheer, inrichting en verbetering van omgevingscondities,
- Natura 2000-beheerplannen,
- vergunning en handhaving.

4.2.6 Water en natuur

4.2.6.1 Natte landnatuur

De natte landnatuur levert een belangrijke bijdrage aan de ecologische diversiteit van Gelderland. Daarom streven de provincie en haar partners er samen naar om de natte landnatuur als onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk duurzaam in stand te houden en zo mogelijk te versterken. Dit betekent onder andere dat de provincie de waterhuishoudkundige omstandigheden op orde willen brengen en houden. Natuurontwikkeling via functieverandering en inrichting en omvorming (bijvoorbeeld van bos naar heide) zijn erg belangrijk om natte landnatuur te versterken.

Ambitie en rol van de provincie

De natte landnatuur bevindt zich binnen het Gelders Natuurnetwerk. De provincie wil de natte landnatuur beschermen en de watercondities voor verdroogde natte landnatuur herstellen. De provincie stelt de ambities vast via de ambitiekaart van het natuurbeheerplan en via het vaststellen van de beheerplannen Natura 2000. De provincie wijst in de Omgevingsvisie de functie natte landnatuur aan.

Aanpak

De provincie heeft de functie natte landnatuur toegekend aan

- begrensde bestaande natuur met natte beheertypen
- begrensde algemene beheertypen op een natte standplaats
- de functie natte landnatuur in buitendijkse gebieden waar via waterbeheermaatregelen goede omstandigheden voor natte landnatuur kunnen worden gecreëerd.

Doorwerking van beleid

Deze functietoekenning heeft via de Waterwet doorwerking naar het beleid van de waterschappen in Gelderland. De provincie gaat er van uit dat de waterschappen, gemeenten, rijk en de provincie zelf rekening houden met de functies, zoals hierboven genoemd via het stand still - step forward beginsel. Bij hun handelen zorgen zij voor geen achteruitgang en bij veranderingen in ruimte en waterhuishouding zorgen zij zo mogelijk voor verbetering. Bij verbeteringsplannen van beheerders van natte landnatuur leveren zij alle medewerking die nodig is, waarbij initiatiefnemers van de verbeteringsplannen zorgen voor een sluitende begroting.

Proces van herstel

De waterschappen bepalen via een gebiedsgericht GGOR-proces (Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regiem) de benodigde maatregelen of aanpassingen van de natuurdoelen. Vervolgens worden met de provincie de resultaten overlegd en worden er verdere afspraken gemaakt over de uitvoering. Daarna voert het waterschap de voorgestelde werken uit. Bij dit proces biedt de provincie zo nodig bestuurlijke ondersteuning.

Voor herstel en ontwikkeling van de natte landnatuur en de daarmee samenhangende grondverwerving wordt de 'Ladder van Keerweer' gevolgd. Dit geldt ook bij projecten waarbij door de beheerder alleen interne maatregelen in gebieden worden genomen. De

ladder van Keerweer is er voor bedoeld om een evenwicht te vinden tussen doelrealisatie binnen het GNN en vernattingseffecten buiten het GNN. Vernatting buiten GNN en de laatste percelen binnen GNN is mogelijk, als de ladder van Keerweer wordt gebruikt.

Binnen de door het Rijk bepaalde kaders werkt de provincie in overleg met haar partners in het Natura 2000-proces de doelen en maatregelen uit in beheerplannen. De provincie contracteert bij de waterschappen en beheerders de uitvoering van PAS-maatregelen (Programmatische Aanpak Stikstof) in Natura 2000-gebieden waardoor uitvoering van de PAS-maatregelen binnen de wettelijke termijn, de eerste planperiode Natura 2000-beheerplannen, haalbaar is.

Voor de gebieden die niet onder Natura 2000 of de PAS vallen wordt gewerkt volgens de realisatiestrategie van de Beleidsuitwerking Natuur en Landschap. Herstel van natte landnatuur in projecten wordt door de trekker van het herstelproject gemonitord. De algemene trends worden door de provincie gemonitord in het beleidsmeetnet verdroging.

In totaal zijn 69 gebieden onderscheiden waarin een grote concentratie natte landnatuur voorkomt en hydrologische maatregelen nodig zijn om de gebieden te herstellen, zie Bijlage 3 Natte landnatuur herstelgebieden. Voor deze gebieden is aanpassing van de waterhuishouding één van de maatregelen. Dit wordt vaak voorafgegaan door functieverandering, inrichting en interne maatregelen van de beheerder. Doel van de lijst is om duidelijkheid te geven over de totale provinciale ambitie voor anti-verdroging. De provincie maakt op basis van deze lijst afspraken met waterschappen en beheerders om het herstel uit te voeren.

Ook buiten deze herstelgebieden kan natte landnatuur worden hersteld. Het gaat om 6.400 ha. De provincie zal met de beheerders afspraken maken, als zij met goede initiatieven komen. Deze initiatieven kunnen zowel betrekking hebben op maatregelen binnen, als buiten het te herstellen gebied. Dit betekent dat de beheerders ook de verantwoordelijkheid dragen voor het doorlopen van het benodigde proces, eventueel onderzoek, de onderbouwing, de realisatie van de positieve effecten en de mitigatie van de negatieve effecten van de ingreep in de waterhuishouding.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- bescherming
- contractering uitvoering
- beheerplannen Natura 2000
- PAS
- toekenning waterhuishoudkundige Functie natte landnatuur
- de Ladder van Keerweer

4.2.6.2 *Beschermingszones natte landnatuur*

De natte landnatuur levert een belangrijke bijdrage aan de ecologische diversiteit van Gelderland. Om de natte landnatuur duurzaam in stand te houden willen de provincie en haar partners de waterhuishoudkundige omstandigheden op orde brengen en houden.

Ambitie en rol van de provincie

Het is de ambitie van de provincie om de waterhuishoudkundige omstandigheden rond de natte landnatuur op orde te houden. Negatieve effecten op de grondwaterstand en -stroming door waterhuishoudkundige en ruimtelijke ingrepen moeten worden voorkomen. Sturing op grondwaterkwaliteit gebeurt op Europees en landelijk niveau via het Actieprogramma Nitraatrichtlijn, toelatingsbeleid voor gewasbeschermingsmiddelen en het activiteitenbesluit. Stimuleringsprojecten gericht op verbetering van grondwaterkwaliteit worden door de provincie wel ondersteund.

Aanpak

Ter bescherming van de natte landnatuur zijn beschermingszones aangewezen. Deze hebben een maximale grootte van 200 meter. De bescherming van de natte landnatuur door beschermingszones natte landnatuur richt zich op activiteiten van bedrijven en particulieren. De beschermingszones van de natuurgebieden die nog niet zijn hersteld, zijn maximaal 800 m. Binnen de eerste 200 meter zone zullen de waterschappen een strikt beleid gaan voeren. In het resterende deel van de beschermingszones is beregening wel mogelijk, drainage alleen onder voorwaarden.

Na uitvoering van de herstelmaatregelen en de besluitvorming hierover vervallen deze aanvullende voorwaarden voor drainage buiten de 200 m zone. Voor de Natura 2000-gebieden worden de beschermingszones uit de beheerplannen gehanteerd.

Voor de beschermingszones nemen de waterschappen drainage en beregeningsbeleid op in hun beheerplannen en keuren. Voor ruimtelijke veranderingen in deze zones heeft de provincie regels in de Omgevingsverordening opgenomen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend.

Instrumenten

- bescherming
- toekenning waterhuishoudkundige functie
- verordening

4.2.6.3 *Waternatuur*

4.2.6.3.1 HEN-wateren

De provincie en haar partners streven samen naar herstel en behoud van natuurrijke watersystemen. Dit vanwege de grote betekenis van waternatuur voor de variatie in het landschap, de beeldkwaliteit en voor het behoud van soorten van aquatische ecosystemen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie beschermt wateren met een zeer hoge ecologische waarde, de wateren

met het hoogste ecologisch niveau, de HEN-wateren. In HEN-wateren komen zeldzame tot zeer zeldzame soorten voor en de ecologische processen zijn er het meest natuurlijk. Deze wateren stellen hoge eisen aan met name morfologie, waterkwaliteit, watervoerendheid en stroming. De provincie beschermt deze wateren en benoemt deze als specifieke waterhuishoudkundige functie.

De provincie streeft naar het ontwikkelen en veiligstellen van de HEN-wateren. De Waterwijzers die in Bijlage 1 Waterwijzer Deel A en in Bijlage 2 Waterwijzer Deel B zijn opgenomen zijn hierbij richtinggevend. Het CEW-kompas in Bijlage 29 is een handreiking om te bepalen welke samenhang er is tussen Cultuurhistorie, Ecohydrologie en Water.

Aanpak

De provincie heeft de HEN-wateren opgenomen in het Gelders Natuurnetwerk. De provincie vraagt de waterschappen om het waterkwaliteits- en kwantiteitsbeheer voor deze wateren af te stemmen op de natuurfunctie, zoals in de functiebeschrijving van de HEN-wateren is opgenomen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend,
- inspirerend.

Instrumenten

- verordening,
- toekenning waterhuishoudkundige functie,
- communicatie.

4.2.6.3.2 SED-wateren

De provincie en haar partners streven samen naar herstel en behoud van natuurrijke watersystemen. Dit vanwege de grote betekenis van waternatuur voor de variatie in het landschap, de beeldkwaliteit en voor het behoud van soorten van aquatische ecosystemen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie beschermt wateren met een hoge ecologische waarde, de wateren met een specifiek ecologische doelstelling: SED-wateren. SED-wateren kennen enige humane beïnvloeding, maar zijn ecologisch gezien veel waardevoller dan wateren van het basisniveau. Deze wateren stellen hoge eisen aan met name morfologie, waterkwaliteit, watervoerendheid en stroming. De provincie beschermt deze wateren en benoemt deze als specifieke waterhuishoudkundige functie.

De provincie streeft naar het ontwikkelen en veiligstellen van de SED-wateren. De Waterwijzers die in Bijlage 1 Waterwijzer Deel A en in Bijlage 2 Waterwijzer Deel B zijn opgenomen zijn hierbij richtinggevend. Het CEW-kompas (Bijlage 29) is een handreiking om te bepalen welke samenhang er is tussen Cultuurhistorie, Ecohydrologie en Water.

Aanpak

De provincie vraagt de waterschappen om het waterkwaliteits- en kwantiteitsbeheer voor de SED-wateren af te stemmen op de natuurfunctie, zoals in de functiebeschrijving SED-wateren is opgenomen.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend.

Instrumenten

- functietoekenning,
- communicatie.

4.2.6.4 *Water als verbinder*

De provincie en haar partners streven er samen naar om een netwerk van onderling verbonden natuurgebieden te realiseren. De aanleg van natte ecologische verbindingzones draagt daaraan bij.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil als onderdeel van de natte ecologische verbindingzones ook de realisatie van een veerkrachtig duurzaam watersysteem bevorderen. Beide opgaven laten zich goed verenigen door met een innovatieve invulling van natte ecologische verbindingzones een aantal beken in te richten als landschappelijke corridors, die natuurgebieden met elkaar verbinden en die tevens fungeren als een robuust watersysteem dat ruimte biedt om grote fluctuaties in de waterafvoer te faciliteren.

Daarnaast wil de provincie als onderdeel van de natte ecologische verbindingzones drie grensoverschrijdende klimaatcorridors ontwikkelen in de grensregio van Oost-Gelderland, waaronder een bekencorridor en een uiterwaardencorridor.

Aanpak

De provincie werkt samen met de waterschappen, gemeenten en andere gebiedspartners in heel Gelderland, aan de realisatie van de natte ecologische verbindingzones, als onderdeel van de Groene Ontwikkelingszone. Elk gebied vraagt om maatwerk waarin de ecologische eisen en de mogelijkheden van het gebied op elkaar worden afgestemd. Voor de klimaatcorridors in Oost-Gelderland trekt de provincie op met gebiedspartners. Met Duitse organisaties verkent de provincie hoe de klimaatcorridors en grensoverschrijdende beken als Europese klimaatprojecten kunnen worden opgepakt.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend,
- inspirerend,
- verbindend.

Instrumenten:

-
- Omgevingsvisie,
 - instrumentarium van de Groene Ontwikkelingszone.

4.3 Gezonde en veilige leefomgeving

De provincie en haar partners streven naar een gezonde en veilige leefomgeving. De opgaven die de provincie en haar partners hierbij zien, zijn het signaleren, informeren en handelen om de omgevingskwaliteit en veiligheid van mensen in Gelderland te waarborgen.

Ambitie en rol provincie

De provincie wil dat het in Gelderland prettig wonen, werken, recreëren - kortom prettig leven - is én blijft. Een gezonde en veilige leefomgeving wil de provincie op de eerste plaats voor de mensen, maar ook voor de regionale economie: het is een van de randvoorwaarden voor een goed vestigingsklimaat en het is van belang voor recreatie en toerisme. Een gezonde en veilige leefomgeving draagt kortom bij aan een goed verblijfs- en vestigingsklimaat.

Aanpak

Beschermen van mensen door uit te voeren wat moet

De provincie geeft uitvoering aan de wettelijke taken op het gebied van de kwaliteit van de leefomgeving. Deze taken komen bijvoorbeeld voort uit de Wet Milieubeheer, de Wet bodembescherming, de Wet geluidhinder, de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO), de Europese richtlijn Omgevingslawaaier, het Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen (BEVI) en de Waterwet. Hieronder vallen ook de taken van vergunningverlening, toezicht op en handhaving van de wettelijke milieunormen die gelden voor bedrijven waarvoor de provincie het bevoegd gezag is. Ook als gevolg van convenanten moet de provincie uitvoering geven aan verschillende taken. Deze taken blijven kernpunten van het provinciale beleid.

Voorkomen van nieuwe knelpunten

Een gezonde en veilige leefomgeving vraagt om een goede milieukwaliteit en veilige ruimtelijke keuzes, waarbij gezondheidsschade, onacceptabele risico's en hinder door milieubelastende activiteiten voorkomen worden. Daarnaast is het van belang om op toekomstige ontwikkelingen te anticiperen, bijvoorbeeld klimaatverandering. Vooral in het stedelijk gebied kunnen de gevolgen hiervan onder invloed zijn op de gezondheid. Dit vereist dat bij elke ruimtelijke ontwikkeling het milieubelang volwaardig in de afwegingen wordt meegenomen. Bij locatiekeuzes, de (her)inrichting van locaties of de aanleg van wegen is het van belang rekening te houden met de leefomgevingskwaliteit voor de bestaande functies. Veiligheids-, luchtkwaliteits-, geur- of geluidscontouren moeten toegepast worden om een noodzakelijke afstand tussen bronnen en functies aan te houden.

Het uitgangspunt bij nieuwe locatiekeuzes, zie ook Steden en regio's die elkaar versterken, is om bestaande gebieds- en leefomgevingskwaliteiten per saldo ten minste te behouden. Dit in lijn met de voorgenomen systematiek van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

Veilige leefomgeving

Een veilige leefomgeving begint bij weloverwogen keuzes in alle fases van het ruimtelijk planproces. De veiligheidsaspecten die bij deze keuzes aan de orde zijn beslaan een breed terrein. Daarbij geldt dat vroegtijdige borging van het veiligheidsbelang het meeste effect sorteert. Bij de veiligheidsregio's in Gelderland zijn kennis en instrumenten beschikbaar om te ondersteunen bij het realiseren van een veilige leefomgeving. De inzet van deze kennis en instrumenten in alle fases van de ruimtelijke ordening helpt het doel van een veilige leefomgeving te bereiken. De provincie Gelderland heeft daarnaast zelf actief aandacht voor de onderwerpen externe veiligheid, natuurbrandpreventie en waterveiligheid.

Meer op gezondheid gericht

De provincie wil in gesprek met haar partners onderzoeken welke rol de provincie zou kunnen hebben bij een meer op gezondheid gericht benadering van de kwaliteit van de leefomgeving. Hiermee denkt de provincie een betere aansluiting bij de belangen en de belevingswereld van de Gelderse inwoners te kunnen bereiken, ook in relatie tot de bevindingen van de PlanMER: Een gezonde en veilige leefomgeving.

Voor een verder toelichting over dit onderwerp zie 4.4 Verdieping gezonde en veilige leefomgeving

4.3.1 Luchtkwaliteit

De provincie en haar partners streven er samen naar dat de lucht in Gelderland op lange termijn schoon is, vanwege het belang van een gezonde leefomgeving.

Ambitie en rol van de provincie

Het Rijk heeft het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit ontwikkeld om met maatregelen te bereiken dat de Luchtkwaliteit in Nederland aan de normen voldoet. Het Gelders Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit maakt daar onderdeel van uit. De provincie is coördinator van het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit.

De provincie is als wegbeheerder verantwoordelijk voor de aanpak van de luchtkwaliteit die wordt beïnvloed door het verkeer op de provinciale wegen.

De provincie geeft informatie aan de burgers over de luchtkwaliteit, adviseert anderen over inpassingsplannen en neemt luchtkwaliteit mee in de vergunningverlening aan provinciale bedrijven.

Voor die wegen moet de provincie voldoen aan de wettelijke normen voor fijnstof (PM10-norm) en stikstofdioxide (NO₂). De provincie neemt hiervoor maatregelen. In het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit zijn daarnaast ook andere provinciale maatregelen opgenomen zoals het stimuleren van schoon rijden op aardgas of groengas en de introductie van kosteneffectieve maatregelen bij agrarische bedrijven.

Aanpak

In het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit heeft de provincie in een convenant afspraken gemaakt met het rijk en gemeenten om de doelstellingen voor schone lucht via de aanpak van industrie, landbouw en de gemeentelijke- en rijkswegen te halen. Het belangrijkste doel daarbij is om gezondheidsschade voor mensen te voorkomen door 'luchtknelpunten' weg te nemen en nieuwe knelpunten te voorkomen. Het Rijk wil deze aanpak in 2015 verlengen.

Vanuit het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit zorgt de provincie

er voor dat de gemeenten en de regio's de afgesproken maatregelen nemen. De provincie zorgt voor de wettelijk verplichte monitoring en is medefinancier van verschillende initiatieven met partners om de lucht schoon te maken. In het RSL zijn daarnaast ook andere provinciale maatregelen opgenomen zoals het stimuleren van schoon rijden op aardgas/groengas en de introductie van kosteneffectieve maatregelen bij agrarische bedrijven. De provincie neemt maatregelen om op de provinciale wegen aan de wettelijke normen voor fijnstof (PM10-norm) en stikstofdioxide (NO₂) te voldoen. De provincie neemt dit aspect integraal mee met andere aspecten, zoals veiligheid of geluid, als (groot) onderhoud wordt gepleegd aan de weg.

De provincie geeft informatie over de luchtkwaliteit via de Atlas Gelderland en de Atlas Leefomgeving. De provincie adviseert onder andere over inpassingsplannen. De provincie verleent vergunningen aan bedrijven en hanteert daarbij de wettelijke normen voor luchtkwaliteit. Vergunningverleningen en handhaving worden uitgevoerd door de omgevingsdiensten. De provincie is opdrachtgever voor de omgevingsdiensten.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- ondernemend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten:

- programmatische aanpak via het Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
- programmatische aanpak via trajectprogrammering onderhoud wegen
- informatievoorziening via de Atlas Leefomgeving en de Atlas Gelderland
- advisering rond planvorming
- vergunningverlening en handhaving bij provinciale bedrijven

4.3.2 Geurhinder

De provincie streeft ernaar dat er geen ernstige geurhinder is als gevolg van industriële inrichtingen waarvoor de provincie het bevoegd gezag is.

Ambitie en rol

De provincie voert als bevoegd gezag haar wettelijke taak uit in vergunningverlening en handhaving van het geurbeleid.

Aanpak

De provincie gaat geuroverlast tegen via de omgevingsvergunning bij inrichtingen die onder haar bevoegd gezag vallen. Om deze taak goed te kunnen uitvoeren heeft de provincie beleidsregels vastgesteld: Beleidsregels geur in milieuvergunningen. Vergunningverlening en handhaving worden uitgevoerd door de omgevingsdiensten. De provincie is opdrachtgever voor de omgevingsdiensten.

Ter voorkoming van nieuwe hindersituaties, waarbij bestemmingen (bijvoorbeeld woningen) worden gepland binnen bestaande vergunde geurcontouren, presenteert de provincie de vergunde geurcontouren op de Geursignaleringskaart. Deze kaart is gemaakt om het provinciale geurbeleid ruimtelijk te vertalen en is bedoeld voor de gemeenten bij de uitvoering van ruimtelijke initiatieven. De informatie die nodig is voor de geursignaleringskaart wordt door de omgevingsdiensten aangeleverd aan de provincie. De geursignaleringskaart is te raadplegen via de website van de provincie. De provincie adviseert gemeenten over ruimtelijke initiatieven waarbij provinciale belangen in het geding zijn.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend

Instrumenten:

- vergunningverlening en handhaving
- Beleidsregels geur in milieuvergunningen
- informatievoorziening (Geursignaleringskaart)
- advisering rond planvorming

4.3.3 Geluid

De provincie en haar partners streven samen naar het beperken van geluidsbelasting vanwege het belang voor een gezonde leefomgeving.

Ambitie en rol van de provincie

De lange termijn ambitie van de provincie voor geluid is dat er geen onaanvaardbare geluidsbelasting is als gevolg van verkeer op provinciale wegen, provinciale bedrijven en Luchthavens.

De provincie is als wegbeheerder verantwoordelijk voor de aanpak van het geluid van verkeer op de provinciale wegen. Voor de provinciale wegen wil de provincie, waar mogelijk en kosteneffectief, hoge geluidsbelastingen voor woningen en andere geluidsgevoelige objecten aanpakken.

Verder pakt de provincie onaanvaardbare geluidshinder aan van bedrijven en van het landzijdige gebruik van luchthavens die onder het bevoegd gezag van de provincie vallen.

Aanpak

De provincie voert het Actieplan Geluid Provinciale Wegen 2013-2017 uit. Hierin legt de provincie de prioriteit bij de bescherming van de woon- en leefomgeving van woningen en andere geluidsgevoelige objecten langs of in de buurt van provinciale wegen. De belangrijkste maatregel voor het aanpakken van geluidsoverlast is de aanleg van stil asfalt. In het Actieplan is een afwegingsmethode vastgesteld waarmee de provincie streeft naar een zo groot mogelijk rendement van de extra kosten voor stil asfalt in relatie tot de verbetering van de woon- en leefomgeving voor zoveel mogelijk bewoners. Tussen 2013 en 2017 zal, op grond van dit afwegingskader, op circa 70 km provinciale weg stil asfalt worden toegepast.

De provincie neemt dit aspect integraal mee met andere aspecten, zoals veiligheid of luchtkwaliteit, als (groot) onderhoud wordt gepleegd aan de weg.

Ook voor het nemen van maatregelen in het kader van (nieuwe) geluidswetgeving wordt aangesloten op de methode voor het afwegen van de doelmatigheid van de maatregel stil asfalt, zoals vastgesteld in het Actieplan.

Via vergunningverlening en handhaving in het kader van de Wet Geluidshinder, de Wet milieubeheer en de Regeling Burgerluchthavens en militaire luchthavens werkt de provincie aan het terugdringen van geluidsbelasting bij industrie en Luchthavens. Vergunningverlening en handhaving worden uitgevoerd door de omgevingsdiensten. De provincie is opdrachtgever voor de omgevingsdiensten.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- uitvoerend

Instrumenten:

- vergunningverlening en handhaving
- informatievoorziening via de Atlas Leefomgeving en de Atlas Gelderland
- programmatische aanpak via Trajectprogrammering onderhoud wegen
- verordening

4.3.4 Asbestverwijderingsketen

De provincie en haar partners streven er samen naar de risico's voor de volksgezondheid als gevolg van het verwijderen van asbest uit gebouwen te verminderen. Asbest dat in de leefomgeving terechtkomt zorgt namelijk voor gezondheidsrisico's.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil vanuit haar regierol op de handhavingssamenwerking het toezicht en de handhaving op de asbestketen samen met de handhavingpartners beter borgen.

Aanpak

Vergunningverlening en handhaving wordt uitgevoerd door de omgevingsdiensten. De provincie is opdrachtgever voor de omgevingsdiensten. Als bevoegd gezag voor de regie op de handhavingssamenwerking wil de provincie afspraken maken met de regionale omgevingsdiensten over de verwijderingsketen van asbest. De provincie wil samen met hen onderzoeken hoe zij deze diensten kan ondersteunen bij de professionalisering van de handhaving op de asbestverwijderingsketen.

Rolopvatting

De provincie is:

-
- verbindend

Instrumenten

- bestuurlijke afspraken

4.3.5 Rust, ruimte en stilte

De provincie streeft naar het optimaal gebruik van de positieve effecten van stilte, van lage geluidsniveaus en van het behoud van de diversiteit aan geluiden, dit zowel in natuurgebieden als in gebieden in of bij de stedelijke omgeving. Dit streven hangt samen met de doelen voor natuur, wonen, recreatie en vrijetijdseconomie.

Ambitie en rol van de provincie

Een laag geluidsniveau, of de diversiteit van geluid in een gebied, is een belangrijk belevingskenmerk dat het karakter en de waarde van een gebied bepaalt en versterkt. Een laag geluidsniveau heeft positieve gezondheidseffecten op mensen die in deze gebieden verblijven. De provincie heeft een wettelijke taak om maatregelen te nemen voor stilte. Zij vult dit in door stilte als kernkwaliteit van het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone te benoemen.

Aanpak

Rust, ruimte en stilte zijn in deze Omgevingsvisie gekoppeld aan de kernkwaliteiten van het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone. Het zijn kwaliteitsaspecten van deze gebieden. Daarnaast blijven de huidige stiltegebieden en stiltebeleidsgebieden bestaan.

De provincie wil het Gelders Natuurnetwerk en Groene Ontwikkelingszone beschermen tegen aantasting van de kernkwaliteiten. De kernkwaliteiten bestaan uit de natuurwaarden en de potentiële waarden en de omgevingscondities. Stilte is één van die omgevingscondities die de belevingswaarde van de natuur voor de mens bepaalt. Per saldo moet elke ontwikkeling in het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone een verbetering van de kernkwaliteiten opleveren. Meer informatie over de saldobenadering in het Gelders Natuurnetwerk vindt u in de Verdieping 4.3.1.2 Gelders Natuurnetwerk, voor grootschalige en kleinschalige ontwikkelingen in de Groene Ontwikkelingszone in de Verdieping 4.3.1.3 Groene Ontwikkelingszone.

De provincie zal daarnaast onderzoeken of een aanvullende benadering van stilte gewenst is. Zo wil zij samen met haar partners de volgende zaken verkennen:

- Welke wensen leven er over het onderwerp rust, ruimte en stilte bij andere partners? Is er behoefte aan om dit onderwerp regionaal gedifferentieerd uit te werken?;
- Op welke manier kunnen rust, ruimte en stilte bijdragen aan (regionale) doelen op het gebied van gezondheid, recreatie, groen in of nabij de stedelijke omgeving en welke instrumenten kan de provincie daarvoor inzetten?;
- Is ook buiten de natuurgebieden behoefte aan het behouden of creëren van rust en ruimte?;
- Is het wenselijk en uitvoerbaar om in specifieke (delen van) natuurgebieden aanvullende gedragsregels van toepassing te verklaren, waartoe wetgeving de mogelijkheid biedt. Meegenomen wordt of dit de huidige handavingsinspanning in

deze gebieden kan ondersteunen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- onderzoek

4.3.6 Waterveiligheid

De provincie gaat uit van een langjarige en duurzame aanpak om Gelderland blijvend te beschermen tegen overstromingen vanuit de (grote) rivieren en de Veluwerandmeren. Preventie is de primaire pijler van het beleid. De realisatie van de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier en de Maaswerken wordt gezien als de eerste stap in een doorlopend traject naar een toekomstbestendig riviersysteem dat rond 2100 is ingericht op een hogere maatgevende afvoer: voor de Rijnakken 18.000 m³/s bij Lobith en voor de Maas 4.600 m³/s bij Borgharen. Bij de inrichting wordt bovendien rekening gehouden met zeespiegelstijging. Met de Deltabeslissingen 2015 is de noodzakelijke vervolgstap genomen.

Bij een dreigende overstroming werken veiligheidsregio's, waterschappen en andere partijen samen, zodat tijdig en adequaat wordt gehandeld.

De opgaven die de provincie en haar partners zien, zijn:

- blijvende bescherming tegen overstromingen vanuit de (grote) rivieren en de Randmeerkust;
- waar dat vanuit het oogpunt van waterveiligheid mogelijk is: ontwikkelen en versterken van karakteristieke riviematuurstreken in Natura 2000-gebieden;
- versterken van de kwaliteiten voor de (vrijtijds)economie van het rivierenlandschap en de Randmeerkust.

Provinciale ambitie en rol

De provincie werkt samen met haar partners aan de waterveiligheid. Dit doet de provincie vanuit haar rol

- als partner in (inter)nationale overleggen
- als gebiedsregisseur
- vanuit de verantwoordelijkheid voor onder andere ruimtelijke ordening, ruimtelijke kwaliteit en het water-, natuur- en milieubeleid.

De provincie heeft een toezichhoudende rol bij calamiteiten. De provincie ziet er op toe dat de regionale rampenbestrijdingsorganisatie bij calamiteiten goed werkt, ook grensoverschrijdend.

Aanpak

- Waterveiligheid gaat voor de provincie bij voorkeur samen op met Natura 2000 en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

-
- Voor het realiseren van de waterveiligheidsopgave fungeren de voorkeursstrategieën als gezamenlijk kompas, een samenspel van dijkverbeteringen en rivierverruimingen.
 - De te nemen maatregelen worden in gebiedsprocessen en samenspraak met partners uitgewerkt.
 - Gezien de tijdshorizon van de klimaatopgave, het jaar 2050, neemt de provincie nu geen ruimtelijk besluit over de maatregelen uit de voorkeursstrategieën. De Omgevingsvisie is dus niet kaderstellend, voor wat betreft de maatregelen uit de voorkeursstrategieën.

Om de waterveiligheid te garanderen, werkt de provincie in vier parallelle sporen.

1. Internationale samenwerking

Door samenwerking met internationale partners wil de provincie een duurzame hoogwaterbescherming in de grote rivieren stimuleren, waarbij solidariteit een leidraad is. De focus ligt op samenwerking met Duitsland. De provincie deelt twee grensoverschrijdende dijkkringen met Nordrhein-Westfalen. Beleid en ingrepen ten behoeve van waterveiligheid in Duitsland hebben invloed op de waterafvoer van de Rijn.

2. Nationale samenwerking

Door samenwerking op nationaal niveau wil de provincie werken aan de realisatie van een evenwichtig maatregelenpakket voor zowel het Gelderse rivierengebied als de Zuidwestelijke Delta, de Drechtsteden, de kust en het IJsselmeer. Dit geldt ook voor het onderzoek aan grote systeembeslissingen, zoals de waterverdeling over de Rijnakken en de afstemming met het IJsselmeerbeheer.

3. Regionale samenwerking:

Regionale samenwerking betreft vooral rivierverruiming en dijkverbetering. De provincie blijft volgens de beproefde aanpak met haar partners gebiedsgericht werken aan een veiliger rivierengebied door rivieren meer ruimte te geven en dijken te versterken. Hierbij:

- gaat de provincie door met bestaande programma's als WaalWeelde;
- blijft de provincie de Beleidslijn grote rivieren volgen;
- borgt de provincie dat de regionale waterkeringen op orde zijn.

4. Nieuwe beschermingsconcepten:

Om de waterveiligheid ook op de lange termijn te garanderen, zijn er nieuwe concepten nodig, zoals:

- deltdijken
- maatregelen in de ruimtelijke inrichting, om minder kwetsbaar te zijn (meerlaagsveiligheid).

Op de korte termijn is het belangrijkste doel het op orde krijgen van de primaire en regionale keringen. Hieraan wordt gewerkt:

- met de gebiedsaanpak in de programma's Ruimte voor de Rivier en WaalWeelde
- via het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) voor de primaire keringen
- door het aanwijzen en normeren van de regionale keringen.

Voor waterveiligheid op de lange termijn gaat de provincie uit van de voorkeursstrategieën Waal en Merwedese, Nederrijn/Lek en IJssel. De regionale

voorkeursstrategieën zijn opgenomen De regionale voorkeursstrategieën zijn opgenomen in Bijlage 48 Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan (ontwerp) en op de kaart in (Visie)Bijlage 49 Verbeelding Voorkeursstrategie verbeeld.

In 2015 vindt voor de Maas een verdiepend onderzoek plaats om de voorkeursstrategie voor deze rivier verder uit te werken. Na afronding van het onderzoek wordt het strategisch kompas hierop aangepast.

De klimaatopgave wordt bij voorkeur met rivierverruiming gerealiseerd, in samenhang met dijkversterking en/of dijkverhoging. Zo kan ruimtelijke kwaliteit worden toegevoegd en kunnen andere beleidsdoelen of ambities voor gebruiksfuncties worden meegekoppeld. Conform het principe van adaptief deltamanagement is de uitvoering afhankelijk van klimatologische en sociaal-/economische ontwikkelingen.

De waterveiligheidsopgave, die ontstaat als dijken volgens de huidige normen of de nieuwe normspecificaties niet voldoen, wordt met dijkverbetering ingevuld. Bijlage 47 Maatregelen uit de voorkeursstrategieën bevat een overzicht van de rivierverruimende maatregelen uit de voorkeursstrategieën.

Tijdens een dreigende calamiteit, zoals een overstroming, treedt de regionale rampenbestrijdingsorganisatie in werking. De veiligheidsregio's zijn primair verantwoordelijk voor rampenbestrijding en crisisbeheersing.

De provincie wil de ruimtelijke verankering van de rivierverruimende maatregelen in co-creatie vormgeven, op basis van een integrale afweging van waterveiligheid met andere (gebruiks)functies en belangen en milieueffecten. Het beoogde eindresultaat is een gezamenlijk ruimtelijk besluit van gemeenten en provincie, naar analogie van de werkwijze die is gevolgd voor de Structuurvisie WaalWeelde-west. Met de Structuurvisie WaalWeelde-west vindt de ruimtelijke verankering plaats van maatregelen uit de voorkeursstrategie in de gemeenten Lingewaal, Maasdriel, Neerijnen en Zaltbommel. Deze maatregelen zijn om die reden niet opgenomen in het overzicht van de rivierverruimende maatregelen uit de voorkeursstrategieën in Bijlage 47 Maatregelen uit de voorkeursstrategieën

De precieze keuze van ruimtelijke maatregelen en de programmering ervan worden allereerst bepaald door urgentie vanuit waterveiligheid en daarnaast door de hydraulische effectiviteit, de milieueffecten, initiatieven voor zelfrealisatie, het ontstaan van meekoppelkansen, kosten en financieringsmogelijkheden. Voor wat betreft de uitvoeringsvolgorde van de HWBP-maatregelen gaat de provincie uit van de huidige werkwijze, waarbij de meest urgente maatregelen als eerste worden uitgevoerd.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- toezicht

4.3.6.1 *Deltaprogramma*

Samenspel dijkverbetering en rivierversuiming

De provincie werkt samen met het Rijk, aangrenzende provincies, gemeenten, waterschappen, veiligheidsregio's en maatschappelijke partners aan de voorbereiding en uitwerking van maatregelen die nodig zijn om nu en in de toekomst veilig te blijven tegen hoogwater en te beschikken over een goede zoetwatervoorziening.

Provinciale ambitie en rol

De provincie werkt samen met haar partners aan de waterveiligheid voor de lange termijn. Dit doet de provincie vanuit haar rol als partner in (inter)nationale overleggen, als gebiedsregisseur en vanuit de verantwoordelijkheid voor onder andere ruimtelijke ordening, ruimtelijke kwaliteit en het water-, natuur- en milieubeleid.

Aanpak

Voor de waterveiligheid op de lange termijn gaat de provincie uit van het samenspel tussen dijkverbetering en rivierversuiming. Een aantal maatregelen wordt al door, en met regionale partners voorbereid. Deze maatregelen zijn onderdeel van de regionale voorkeursstrategieën, die zijn opgenomen in (Visie)Bijlage 48 Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan (ontwerp). De regio acht de uitvoering van deze maatregelen kansrijk voor 2030. Dit betreft de maatregelen Grebbedijk-Deltadijk, Rivierklimaatpark IJsselpoort en de Hoogwatergeul Varik-Heesselt. Het initiatief voor de maatregel Grebbedijk-Deltadijk ligt bij de het waterschap Vallei en Veluwe. Voor Klimaatpark IJsselpoort fungeert Natuurmonumenten als initiatiefnemer. De provincie ondersteunt Natuurmonumenten hierbij in het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT).

De provincie heeft de rol van trekker/initiatiefnemer voor de maatregel Hoogwatergeul Varik-Heesselt, tot en met de vaststelling van het voorkeursalternatief. Voor deze maatregel werkt de provincie met haar partners toe naar het starten van een verkenning in 2015 in het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). Hiertoe wordt de veiligheidsopgave als onderdeel van een integrale gebiedsontwikkeling in co-creatie uitgewerkt tot een gemeentelijk en provinciaal ruimtelijk besluit. Op deze wijze wordt waterveiligheid waar mogelijk gekoppeld aan kansen voor ruimtelijke kwaliteit, ruimtelijk-/economische ontwikkelingen, energiewinning en natuurdoelstellingen. Als onderdeel van de gebiedsontwikkeling onderzoekt de provincie of- en op welke wijze zij haar instrumentarium kan inzetten ten behoeve van de realisatie van provinciale doelstellingen.

Integrale gebiedsontwikkeling

De provincie wil als gebiedsregisseur verschillende doelen in een gebiedsgerichte integrale aanpak realiseren als dat meerwaarde heeft. Bijvoorbeeld bij ruimtelijke maatregelen uit de voorkeursstrategieën die geografisch samenvallen met urgente dijkverbeteringen. En wanneer er raakvlakken zijn tussen dijkverbetering, ruimtelijke- en economische ambities, bestaande landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische waarden (LNC-waarden) en ruimtelijke kwaliteit.

De provincie met de waterschappen naar mogelijkheden de maatregelen uit het HWBP te koppelen aan lopende integrale gebiedsontwikkeling zoals WaalWeelde.

De provincie heeft de rol van gebiedsregisseur en stuurt het samenspel tussen dijkverbetering en rivierverruiming. Bovendien opereert de provincie als verbinder van partijen en initiatieven. Dit doet de provincie op zodanige wijze dat dijkverbetering en rivierverruiming in samenhang worden vormgegeven en zodanig dat voor de ruimtelijke maatregelen een voorkeursalternatief (MIRT voorkeursbeslissing) wordt vastgesteld, dat kan rekenen op draagvlak bij betrokken partners en waarvoor de financiering geborgd is.

Ruimtelijke reserveringen

Voor gebieden waar in de toekomst mogelijk binnendijks ruimte aan de rivier wordt toegevoegd is door het rijk een ruimtelijke reservering in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) opgenomen. Deze reserveringen maken deel uit van de Voorkeursstrategie Waterveiligheid Rivierengebied uit het Nationaal Waterplan. Aanvullend op het nationaal beleid heeft de provincie de regierol voor de pilot Ontwikkelingsgericht Reserveren Rijnstrangen. In deze pilot onderzoekt de provincie met het rijk en met lokale partners hoe geborgd kan worden dat het gebied niet 'op slot gaat', zonder dat dit leidt tot grootschalige en/of kapitaalintensieve ontwikkelingen die toekomstige rivierverruiming onmogelijk maken. De provincie gaat er vanuit dat de resultaten van deze pilot essentieel zijn voor het planologische regime van alle reserveringen voor waterveiligheid en als zodanig hun doorwerking krijgen in het Barro.

Buitendijkse maatregelen

Om de rivierverruimende maatregelen uit de voorkeursstrategieën te realiseren onderzoekt de provincie op welke wijze zij met bestaand en eventueel nieuw instrumentarium zelfrealisatie kan activeren en/of bespoedigen.

Ruimtelijke adaptatie

Het Rijk en IPO ondertekenden samen met anderen de Intentieverklaring Ruimtelijke Adaptatie. Hierin is afgesproken dat klimaatbestendig en waterrobuust inrichten uiterlijk 2020 onderdeel is van het beleid en het handelen, zodat bij (her)ontwikkelingen geen extra risico op schade en slachtoffers ontstaat, als gevolg van een overstroming. Overeenkomstig de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie doorloopt de provincie met gemeenten, waterschappen en de veiligheidsregio's de volgende drie stappen:

- analyse van de waterrobuustheid en klimaatbestendigheid van het binnendijkse gebied;
- vertaling van de resultaten van deze analyse in een ambitie en adaptatiestrategie;
- doorwerking van de ambitie en adaptatiestrategie in het provinciale beleid.

Dit vindt plaats op basis van expliciete afspraken over ambitie, doel, taken, rollen en verantwoordelijkheden. Bovendien hanteert de provincie het uitgangspunt dat nieuwe ontwikkelingen en herontwikkeling niet nodeloos of 'per definitie' gehinderd worden.

De provincie vindt de watertoets essentieel en gaat er vanuit dat deze blijft bestaan en dat de toepassing van dit instrument geborgd is. De watertoets borgt dat risico's voor overstroming en/of wateroverlast worden meegewogen in de locatiekeuze en/of in het betreffende ruimtelijke besluit.

Verder is afstemming met Natura 2000-gebieden essentieel. In de rijksaanwijzingsbesluiten zijn voor Natura 2000 doelstellingen vastgelegd. De provincie wil een goede afstemming van waterveiligheid en Natura 2000. Het is daarom belangrijk om vanaf het begin van de planvorming beide doelstellingen mee te nemen. Als doelstellingen strijdig blijken te zijn, zoekt de provincie naar mogelijkheden om te

schuiven in de locatie voor Natura 2000- en waterveiligheidsmaatregelen. Uitgangspunt is dat de totaalopgave wordt gerealiseerd.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- verordening
- plan begeleiding
- goedkeuring projectplannen dijkverbetering en dijkverlegging

4.3.6.2 Primaire keringen

De provincie streeft samen met het Rijk, de waterschappen, gemeenten en veiligheidsregio's naar voldoende bescherming tegen hoogwater. Het kabinet bereidt een wetsvoorstel voor met nieuwe waterveiligheidsnormen. Het beschermingsniveau en de bijbehorende normen voor de kering zijn bepaald op basis van de risicobenadering. Daarbij geldt: hoe groter de gevolgen, hoe strenger het beschermingsniveau en dus de norm. De provincie onderschrijft het nut en de noodzaak van de nieuwe normering en het streven dat alle waterkeringen in 2050 aan de nieuwe normen voldoen. Gezien de omvang van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), met name langs de Waal, verwacht de provincie dat de waterkeringen veelal eerder aan de nieuwe normering zullen voldoen, omdat deze met het bestaande en toekomstige HWBP wordt meegenomen. Daarbij is het uitgangspunt dat de nieuwe normen in 2017 wettelijk van kracht zijn. Vanaf 2018 zullen de primaire keringen getoetst worden op basis van de nieuwe normering.

De provincie hanteert het uitgangspunt dat preventie leidend is voor het realiseren van het beschermingsniveau. Alleen in specifieke gevallen, als preventieve maatregelen onevenredig kostbaar blijken en/of leiden tot onacceptabele maatschappelijke effecten, kan wat betreft de provincie aan de orde zijn of het combineren van preventieve maatregelen met maatregelen in de tweede en derde laag een oplossing biedt (maatregelen in de ruimtelijke ordening en evacuatie). Dit is in overeenstemming met de lijn uit het Nationaal Waterplan (NWP).

Provinciale ambitie en rol

Gelderland heeft een groot belang bij voldoende bescherming tegen hoogwater. Het Rijk is de kadersteller voor de primaire keringen, de waterschappen gaan over de aanleg, verbetering, ruimtelijke bescherming (in samenwerking met de gemeenten) en toetsing van de dijken. Zij voeren het beheer en onderhoud van de waterkeringen uit. De veiligheidsregio's zijn verantwoordelijk voor de voorbereiding op de rampenbestrijding. De provincie keurt de projectplannen goed voor aanleg/verlegging en verbetering van de primaire waterkeringen en is bevoegd gezag voor de bijbehorende m.e.r.-procedures.

Naast voldoende bescherming zijn een goede ruimtelijke inpassing en een goede ruimtelijke kwaliteit van de dijklichamen belangrijk voor de provincie. De rol van de provincie ligt hierbij met name in de verbinding met de ruimtelijke ordening en de risicobeheersing (meerlaagsveiligheid, gebiedsprojecten, deltadijken) en koppeling aan

andere beleidsdoelen en gebruiksfuncties.

Aanpak

In de toekomst neemt de schaal en omvang van de waterkeringen mogelijk toe, als resultaat van de nieuwe waterveiligheidsnormen en de mogelijke aanpassing van de toetsregel voor piping. De provincie voorziet om die reden in het volgende:

A. Nieuwe normering

De provincie wil met het Rijk, de waterschappen, gemeenten en veiligheidsregio's onderzoeken op welke manier de ruimtelijke consequenties van de nieuwe waterveiligheidsnormen en de nieuwe rekenregel voor piping doorwerken in raakvlakken tussen dijkverbetering en andere (ruimtelijke) functies en bestaande waarden. Deze informatie wil de provincie gebruiken om met het rijk, waterschappen, gemeenten en veiligheidsregio's kansen te benutten en knelpunten om te buigen tot kansen. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot nieuwe gebiedsontwikkelingsprojecten, innovatieve dijkconcepten of nieuw (ruimtelijk) beleid, om knelpunten op te lossen en/of kansen te benutten.

B. Ruimtelijke kwaliteit

Binnen Gelderland is door de waterschappen veel ervaring opgedaan in de ruimtelijke inpassing van dijkverbetering met bestaande landschappelijk, natuur en cultuurhistorische waarden (LNC-waarden). De provincie gaat er vanuit dat het HWBP dijkverbetering uitgevoerd wordt op basis van een ruimtelijke visie van de waterschappen voor het betreffende dijkverbeteringstraject, naar analogie van de werkwijze die door de waterschappen met de dijkverbeteringen is ontwikkeld in het kader van Ruimte voor de Rivier. De provincie onderschrijft het proces dat binnen het HWBP hiervoor uitgelijnd is in de Handreiking landschappelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit in waterveiligheidsopgaven. De provincie wil samen met de waterschappen en de gemeenten borgen dat de ruimtelijke samenhang in stand blijft, ook als verschillende dijkverbeteringstrajecten op verschillende momenten in tijd worden uitgevoerd.

De provincie wil samen met de waterschappen onderzoeken op welke wijze de provincie invulling kan geven aan toetskaders ten behoeve van de wettelijke vereisten voor de ruimtelijke inpassing van dijkverbetering. Dit in het kader van het goedkeuringsbesluit voor dijkverbetering dat de provincie neemt.

De provincie is betrokken bij de implementatie van de Europese Richtlijn overstromingsrisico's (ROR). In 2013 zijn de overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten gepubliceerd. Deze kunnen worden ingezien op de website: risicokaart.nl.

De provincie en de waterschappen willen onderzoeken of- en op welke wijze het meerwaarde heeft dat de waterschappen in plaats van de provincie de berekeningen voor deze kaarten en de onderliggende overstromingsanalyses uitvoeren. Dit is naar verwachting efficiënt omwille van de regionale en lokale gebiedskennis van de waterschappen en de werkzaamheden die zij reeds uitvoeren in het kader van onderzoek aan wateroverlast. Het beoogde eindresultaat is heldere afspraken over regie, operationalisering en beheer.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- planbegeleiding
- goedkeuring projectplannen voor dijkverbetering

4.3.6.3 Regionale keringen

Samen met de waterschappen en gemeenten zorgt de provincie voor voldoende bescherming tegen overstroming, door het op orde krijgen en houden van de regionale keringen.

Provinciale ambitie en rol

De provincie is toezichthouder op de regionale keringen. Dat zijn waterkeringen die:

- bescherming bieden tegen overstroming uit het regionale watersysteem
- of een functie hebben bij het beperken van de gevolgen vanuit het hoofdwatersysteem
- of waterkeringen die behouden moeten blijven vanwege een mogelijke toekomstige functie.

Aanpak

De provincie wijst de regionale keringen aan, normeert de keringen via de verordening en beoordeelt de toetsing van de regionale waterkeringen. Dit doet zij in samenspraak met de waterschappen.

De normeringssystematiek van de regionale keringen wijkt af van de systematiek die voor de primaire keringen wordt gehanteerd. De provincie bepaalt in overleg met de waterschappen of de systematiek voor de regionale keringen hierop moet worden aangepast.

Een aantal keringen speelt een rol in relatie tot de nieuwe waterveiligheidsnorm van de primaire keringen. Op dit moment (2015) ontbreekt de urgentie de waterveiligheidsnorm van de regionale keringen, die is gebaseerd op overschrijdingskans, aan te passen. De provincie en de waterschappen ronden een intensief en zorgvuldig proces af van normeren, een eerste toetsing en waar nodig programmeren van versterking. De provincies werken in 2015/2016, samen met de waterschappen en de Stowa (binnen het Ontwikkelingsprogramma Regionale Waterkeringen III), aan een nieuwe visie op regionale waterkeringen die aansluit bij de laatste kennis en inzichten op het gebied van waterveiligheid (waaronder de normeringsmethodiek). De provincie bepaalt vervolgens in overleg met de waterschappen of voor (een deel van) de regionale keringen de overstap naar een normering op basis van overstromingsrisico's aan de orde is.

De provincie is betrokken bij de implementatie van de Europese Richtlijn Overstromings Risico's (ROR).

Onder meer via de ROR komt meer aandacht voor de gevolgen van een overstroming (risicobenadering). Onderscheid wordt gemaakt in vier provinciale instrumenten:

-
- aanwijzen van regionale keringen;
 - normering van regionale keringen: continuering van het huidige systeem van regionale keringen;
 - toezicht op beheer en onderhoud van de regionale keringen;
 - meer inzicht in de gevolgen en informatievoorziening voor mensen en bedrijven via de ROR.

De inzichten uit de ROR en uit de resultaten van de toetsing van de regionale wateroverlast kunnen leiden tot nieuwe inzichten over het aanvullend aanwijzen van regionale keringen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening
- planbegeleiding

4.3.7 Externe veiligheid

De provincie en haar partners streven er samen naar de mensen in hun leefomgeving te beschermen tegen te hoge externe veiligheidsrisico's. Bij het gebruik, de opslag en het vervoer van gevaarlijke stoffen over weg, water en spoor en door buisleidingen bestaan externe veiligheidsrisico's voor de omgeving. Ook in de omgeving van luchthavens kan er sprake zijn van externe veiligheidsrisico's.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie richt zich op het wegnemen en voorkomen van risicovolle situaties. In de praktijk betekent dit in ieder geval het voorkomen van overschrijdingen van de grenswaarden uit de wetgeving; de bestaande situaties zijn gesaneerd. Verder streeft de provincie naar een maximale beperking van het groepsrisico bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld door de vaststelling van inpassingsplannen). Hiervoor moet externe veiligheid vroeg in het proces worden meegewogen en worden betrokken bij de relevante beleidsvelden.

Aanpak

De provincie geeft in de Beleidsvisie Omgevingsveiligheid 2015 haar visie op de beheersing van veiligheidsrisico's in Gelderland voor zover zij bevoegd gezag is. Daarbij gaat het om de risico's door de opslag, het gebruik en het vervoer van gevaarlijke stoffen. De beleidsvisie (Bijlage 5 Beleidsvisie omgevingsveiligheid provincie Gelderland) en de daaraan gekoppelde beleidsregels (Bijlage 6 Beleidsregels omgevingsveiligheid provincie Gelderland) hebben vooral een toegevoegde waarde voor een eenduidige uitvoering van de wet- en regelgeving op het gebied van de externe veiligheid. In de beleidsvisie staat op welke manier de provincie omgaat met de beleidsvrijheid op het gebied van de externe veiligheid, deze zit vooral in het afwegingskader van het groepsrisico.

De provincie, de Wgr-regio's, de veiligheidsregio's, de gemeenten en een aantal

rijksonderdelen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het beperken van de externe veiligheidsrisico's in Gelderland. Ieder heeft daarbij zijn eigen rol, verantwoordelijkheid en mogelijkheden. Voor de provincie ligt hier – ook in de toekomst – een belangrijke coördinerende taak.

De provincie maakt de Risicokaart Gelderland, in samenwerking met de gemeenten, het Rijk, de waterschappen en de veiligheidsregio's.

De provincie wijst aan welke provinciale wegen niet gebruikt kunnen worden voor transport van gevaarlijke stoffen.

Rolopvatting

De provincie is:

- verbindend
- normerend

Instrumenten

- vergunningverlening en handhaving
- planbegeleiding
- verordening

4.3.8 Natuurbrandpreventie

De provincie en haar partners streven samen naar het reduceren van het risico van een onbeheersbare natuurbrand. In Gelderland is natuur sterk verweven met economische activiteiten. Bij een onbeheersbare natuurbrand is de potentiële schade dus groot.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil dat bij ruimtelijke ontwikkelingen en bij beheer van terreinen aandacht wordt besteed aan het risico op het ontstaan en de uitbreidingsmogelijkheden van Natuurbranden. Dit geldt met name in gebieden die hiervoor gevoelig zijn, zoals de Veluwe, het Montferland en de stuwwal van Nijmegen. Op de Risicokaart Gelderland zijn deze en andere gevoelige gebieden aangegeven. Via preventieve maatregelen is het risico te verminderen.

Om een lokale en actuele risico-inschatting te kunnen maken en om de mogelijkheden voor preventieve maatregelen te verkennen, zijn de veiligheidsregio en de gemeente de aangewezen adviseur en partner.

Aanpak

De provincie geeft op de Risicokaart aan in welke gebieden sprake is van natuurbrandrisico's. De provincie koppelt de Risico Indexkaart Natuurbranden aan de Risicokaart. Bij gebiedsprocessen waar het risico op natuurbrand speelt, moeten gemeenten en veiligheidsregio's vroegtijdig betrokken worden. De provincie staat op verzoek open voor hulp en advies aan de (samenwerkende) gemeenten bij specifieke projecten en initiatieven.

Rolopvatting

De provincie is:

- verbindend
- inspirerend

Instrumenten:

- planbegeleiding

4.3.9 Bodemverontreiniging

De provincie ziet het geschikt maken en houden van de bodem (de ondergrond) als een maatschappelijke opgave, om daarmee ruimte te geven aan het gebruik en de ontwikkeling van mens en natuur. Dat wil de provincie bereiken via de volgende thema's:

- het beschermen van mensen tegen risico's van bodemverontreinigingen;
- het wegnemen van belemmeringen door bodemverontreinigingen die de ruimtelijke ontwikkeling remmen;
- het goed op orde hebben van het beheer en de nazorg van stortplaatsen;
- het stimuleren van verantwoord en duurzaam omgaan met bodem en ondergrond.

Ambitie en rol van de provincie

Waar sprake is van spoedeisende bodemverontreinigingen en waar geen derden aan te spreken zijn op de aanpak ervan, voert de provincie de bodemsanering uit. Een stimulerende rol heeft de provincie bij ruimtelijke ontwikkeling door het wegnemen van belemmeringen door bodemverontreiniging, via inzet van subsidies. In de omslag naar het duurzaam gebruik van de bodem en de ondergrond vervult de provincie een ontwikkelrol: de integratie van het duurzaam gebruik van de bodem en de ondergrond in andere beleidsvelden zoals ruimtelijke ordening, water en energie.

Aanpak

Het provinciale bodemprogramma geeft invulling aan het convenant 'Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties'. Dit is een convenant tussen het Rijk, gemeenten, waterschappen en provincies. Hiervoor heeft het Rijk middelen ter beschikking gesteld. Belangrijk doel is dat mensen in 2015 beschermd zijn tegen de risico's van bodemverontreiniging. Daarnaast zorgt de provincie ervoor dat grondwaterverontreinigingen met een verspreidingsrisico worden beheerst en bekijkt zij wat de aanpak moet zijn van bodemverontreiniging met ecologische risico's.

De uitwerking van de wettelijke taken vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) verricht de provincie via het Meerjarenprogramma Bodem 2010-2014 met diverse deelprogramma's (Lopende saneringen door de provincie, Programma Asbest in Bodem, Programma drinkwaterwinningen), de Beleidsnota Bodem 2012 en het Afwegingskader gebiedsgericht grondwaterbeheer.

Bodemverontreiniging kan ook een belemmering vormen voor ruimtelijke ontwikkeling. De provincie stimuleert ruimtelijke ontwikkeling met subsidie in het kader van het Programma Gelderse Gasfabrieken, ISV-3, het Impuls-plan voor binnenstedelijke herstructurering en gebiedsontwikkelingsprojecten (bijvoorbeeld het Waterfront Harderwijk en het Apeldoorns Kanaal).

In de verordening heeft de provincie regels opgenomen voor onder andere het melden van saneringen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- vergunningverlening en handhaving
- afstemming met Arnhem en Nijmegen als (mede)-bevoegd gezag
- programmatische aanpak
- communicatie
- subsidies
- beleidsregels

4.4 Water en ondergrond

In de laatste decennia van de twintigste eeuw is het regionale watersysteem met veel technische ingrepen aangepast aan droge voeten voor onder meer wonen, werken, transport en landbouw. Door klimaatverandering zullen er meer extreme buien komen en ook perioden van droogte. Dit versterkt het besef dat de maakbaarheid van het watersysteem eindig is. Europa roept lidstaten op meer rekening te houden met de gevolgen van klimaatverandering (Europese Commissie (2012): A blueprint to safeguard Europe's water resources).

De bodem vervult belangrijke functies voor mens, plant en dier. Mensen verbouwen er voedsel op, halen er water uit (in Gelderland al het drinkwater), wonen, spelen en recreëren erop. Mensen maken ook steeds meer gebruik van de ondergrond, bijvoorbeeld voor ondergronds bouwen en de winning van duurzame energie. Bovengrondse en ondergrondse activiteiten hebben invloed op elkaar en zijn afhankelijk van elkaar. Bij de inrichting van de ruimte wil de provincie daarom niet alleen kijken naar het platte vlak, maar ook naar de ondergrond.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie stuurt op een veerkrachtig en duurzaam water- en bodemsysteem. Dit bestaat uit bodem en ondergrond, grondwater en oppervlaktewater. Een veerkrachtig en duurzaam water- en bodemsysteem helpt mee aan een optimale en duurzame driedimensionale inrichting van Gelderland.

De provincie onderschrijft de ambitie van de Europese Kaderrichtlijn Water dat uiterlijk in 2027 het grond- en oppervlaktewater in Europa schoon en ecologisch gezond moet zijn en dat er voldoende water is voor duurzaam gebruik en voert deze uit.

Een systeem is veerkrachtig als het onder normale omstandigheden alle functies goed kan uitvoeren, (tijdelijke) over- en onderbelasting goed op kan vangen zonder dat

maatschappelijke overlast of ecologische schade optreedt en hiervan snel kan herstellen zonder blijvende negatieve effecten. Een systeem is duurzaam als het ook in de toekomst kan blijven functioneren en in stand kan worden gehouden tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. Om de veerkracht van het water- en bodemsysteem te vergroten is het belangrijk om meer ruimte te maken voor beken, te zorgen voor stedelijk waterbeheer en voor goed bodembeheer. Dat betekent bijvoorbeeld dat de bodem zodanig wordt beheerd en gebruikt dat de bodem meer water kan opnemen in perioden van regen en dus ook weer water kan afgeven in perioden van droogte. Zowel bewoonde gebieden, natuurgebieden als landbouwgronden zullen hieraan een bijdrage moeten leveren.

Daarnaast is het van belang om ervoor te zorgen dat het water- en bodemsysteem duurzaam is en ook in de toekomst kan blijven functioneren tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten.

De provincie streeft naar een duurzaam gebruik van de ondergrond. Zij zoekt naar een balans tussen het benutten van de kansen die de ondergrond biedt en het behouden van de waarde van de ondergrond voor toekomstige generaties. Doel is te komen tot een integrale, efficiënte en duurzame benutting zonder onomkeerbare gevolgen voor de ondergrond. Dit betekent dat de provincie moet afwegen wat op een bepaalde plek in de ondergrond of bovengronds wel of niet mag.

Aanpak

Bij het maken van ruimtelijke keuzes is het nodig om de (on)mogelijkheden van het water- en bodemsysteem vroegtijdig te betrekken bij de (gebiedsgerichte) planvorming. Bij de keuze tussen ruimtelijke en technische oplossingen kiest de provincie eerst voor de ruimtelijke oplossing en pas in tweede instantie voor de technische oplossing.

Bij nieuwe ontwikkelingen wil de provincie dat de functies zo goed mogelijk zijn afgestemd op de "natuurlijke alliantie" tussen water, bodem en groen. Dat stelt de maakbaarheid van het water- en bodemsysteem minder op de proef. In een gebiedsgerichte benadering kunnen functiecombinaties vroegtijdig in beeld komen en kunnen vergelijkbare problemen uit verschillende sectoren in één keer worden opgelost.

Bij ontwikkelingen die nu al zijn te voorzien kan de provincie dit doen door het ruimtebeslag dat dit vraagt driedimensionaal in kaart te brengen en te confronteren met andere gewenste functies. Op plaatsen waar het water- en bodemsysteem om een functieverandering vraagt kan dan gericht actie worden ondernomen.

De provincie ziet een aantal veranderingen aankomen door de klimaatverandering, zoals toenemende weersextremen. Op de klimaatkwetsbaarhedenkaart zijn de effecten van de klimaatverandering indicatief aangegeven.

Vanuit het landelijke Deltaprogramma zullen in 2015 beleidskeuzes worden gemaakt. Deze zullen in een later stadium, via een partiële herziening van de Omgevingsvisie, worden doorgevoerd als nieuw beleid.

In het kader van de KRW zijn in 2009 doelen voor het oppervlaktewater en maatregelen voor het grondwater vastgesteld door de provincie. Conform de Kaderrichtlijn Water vindt iedere zes jaar actualisatie plaats aan de hand van landelijke afspraken en de

resultaten van de voorgaande periode. Een verdere verdieping en uitwerking is te vinden in de Verdieping 4.5.2 Kaderrichtlijn Water.

Het instrument Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regiem (GGOR) wordt in Gelderland niet op een eenduidige manier toegepast. Daarom voert de provincie met de waterbeheerders een evaluatie van dit instrument uit. Ook maakt de provincie op grond hiervan afspraken over hoe de GGOR ingezet kan worden om de slagvaardigheid van het instrument te vergroten.

In deze Omgevingsvisie legt de provincie de eerste lijnen neer voor een duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. De provincie werkt het beleid voor de ondergrond verder uit volgens een agenda voor 2013 en 2014, via dialoog, onderzoek en pilots. Als dit vraagt om bijstelling van het beleid voor de ondergrond, volgt actualisering van de kaders.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Voor een verdere toelichting over dit onderwerp zie 4.5 Verdieping water en ondergrond

4.4.1 Zoetwatervoorziening

Zoetwater is van belang voor onze economie en maatschappij. De provincie en haar partners streven naar het veiligstellen van de Zoetwatervoorziening op lange termijn, met als doel schade door watertekort zo veel mogelijk te beperken. Dit doen wij vanwege:

- het in stand houden en het bevorderen van een gezond en evenwichtig watersysteem
- het beschermen van cruciale gebruiksfuncties
- effectief en zuinig gebruik van het beschikbare water
- bevorderen concurrentiepositie van Nederland wat betreft watergerelateerde economie
- ontwikkelen van waterkennis, -kunde en –innovatie ten behoeve van de zoetwaterdoelen

Provinciale ambitie en rol

De provincie streeft naar beperking van de negatieve gevolgen van watertekort, door nieuwe strategieën voor zoetwaterbeheer. De provincie handelt bij de zoetwatervoorziening vanuit haar rol als partner in (inter)nationale overleggen, als gebiedsregisseur en vanuit de verantwoordelijkheid voor onder andere ruimtelijke ordening en ruimtelijke kwaliteit en het water-, natuur- en milieubeleid.

De provincie zal haar rol als volgt invullen:

- *Het in stand houden en bevorderen van een gezond en evenwichtig watersysteem*

De provincie stelt de doelen voor de regionale wateren voor de Kaderrichtlijn Water vast

en geeft invulling aan het nieuwe instrument “voorzieningenniveaus”. Via de voorzieningenniveaus geven de overheden inzicht in de beschikbaarheid van water en de kans op watertekorten. De provincie heeft de regie op het proces om te komen tot voorzieningenniveaus. Zij stelt in overleg met haar regionale partners spelregels op en maakt afspraken over de inzet van instrumenten, over het ambitieniveau en de borging. Dit geldt zowel voor grond- als voor oppervlaktewater.

In 2018 zijn de eerste voorzieningenniveaus gereed: voor elk waterschap worden één of meerdere pilots uitgevoerd. Direct hierna volgt een evaluatie en in 2021 zijn de voorzieningenniveaus voor alle gebieden vastgelegd in de Omgevingsvisie en waterbeheerplannen. De voorzieningenniveaus gelden voor 18 jaar.

- *Het beschermen van cruciale gebruiksfuncties*

De beschermde gebieden voor het grondwater, de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000 zijn leidend, alsmede de condities voor drinkwater, speciale waterecologie en (grond)waterafhankelijke landnatuur.

- *Effectief en zuinig gebruik van het beschikbare drinkwater*

De provincie stelt kaders voor alle grondwateronttrekkingen en borgt het effectief en zuinig gebruik van het beschikbare drinkwater met het operationeel beheer via vergunningen voor grondwateronttrekkingen voor drinkwater en industrie, groter dan 150.000 m³/jaar. Met de Gelderse waterschappen en landbouw geeft de provincie invulling aan het vasthouden van water in de bodem, het grondwater en de haarvaten van het watersysteem.

- *Bevorderen concurrentiepositie van Nederland wat betreft watergerelateerde economie*

Het benutten van de kansen die bodem en ondergrond bieden en het behouden van de waarde van bodem en ondergrond voor toekomstige generaties en te komen tot een integrale, efficiënte en duurzame benutting hiervan.

- *Ontwikkelen van waterkennis, -kunde en –innovatie ten behoeve van de zoetwaterdoelen*

De provincie ondersteunt met financiële middelen voor bijvoorbeeld onderzoek en pilots (kennisopbouw en experimenten) en door het meedenken over financieringsmodellen voor ontwikkelingen. Dit vindt plaats in samenwerking met partners in bedrijfsleven en onderwijs.

Aanpak

Werken volgens een nieuwe strategie van: sparen, aanvoeren, accepteren/adapteren, daarmee wil de provincie bereiken dat voldoende zoetwater beschikbaar is voor de lange termijn. Daarvoor moet ook op verschillende schaalniveaus worden samengewerkt, binnen Gelderland, maar ook met Nederlandse en Duitse partners, onder andere via het Deltaprogramma. Voor de zoetwatervoorziening werkt de provincie in het Deltaprogramma via vijf parallelle sporen:

1. Vergroten van de regionale watervoorraad

Door maatregelen in de ruimtelijke ordening en inrichting de regionale watervoorraad vergroten, zodat de zelfvoorzienendheid wordt vergroot. Dat vraagt om ingrepen die het watersysteem robuuster maken. De focus ligt hierbij op:

-
- het vergroten van de zelfvoorzienendheid van de hoge zandgronden;
 - het vergroten van de zelfvoorzienendheid van het rivierengebied;
 - de zoetwatervoorziening in stedelijk gebied.

De provincie wil, via bijvoorbeeld pilots regionale zelfvoorzienendheid, de relatie tussen waterbeheer en ruimtelijke ordening vormgeven. Vooralsnog lijken grootschalige ingrepen ter bestrijding van de effecten van watertekort niet kosteneffectief. Lokaal maatwerk en het meekoppelen van maatregelen bij herinrichting van gebieden en bij beekherstel, zijn in potentie wel kosteneffectief.

2. Faciliteren watervraag

Door ruimtelijke ontwikkelingen te sturen, zorgt de provincie ervoor dat de watervraag zo goed mogelijk gefaciliteerd kan worden. Binnen het proces van de voorzieningenniveaus wil de provincie de discussie over ruimtelijke sturing van functies ten aanzien van droogte en wateroverlast voeren.

3. Verminderen van de watervraag

Door (het stimuleren van) zuinig watergebruik en waterinnovaties wil de provincie werken aan het Verminderen van de watervraag. De provincie focust op waterinnovaties in FoodValley en op nieuwe rolverdelingen tussen private en publieke partijen in het waterbeheer en de financiering van het waterbeheer. De nadere uitwerking van het profijt- en het veroorzakingsbeginsel tussen overheden en gebruikers zal hierbij een plek krijgen.

4. Vergroten van het wateraanbod in het hoofdsysteem

Door conserveringsmaatregelen en samenwerking op stroomgebiedniveau wil de provincie het wateraanbod in het hoofdwatersysteem vergroten, met daarin een initiërende rol. De focus ligt op de samenwerking rond de Rijn en Maas, (Inter)nationaal, en op afspraken voor de minimale Rijnafvoer.

5. Verdelen van het beschikbare water

Door de inzet van nieuwe technieken en door samenwerking en afstemming met andere deelgebieden wil de provincie het water (in het hoofdsysteem) doelmatig, efficiënt, duurzaam en solidair verdelen. Het gaat daarbij onder meer om:

- onderzoek naar een variabele verdeling van het Rijnwater over de Rijntakken
- de inzet van zoetwater voor de terugdringing van zoutwater
- afstemming met het IJsselmeerbeheer

De provincie gaat er van uit dat het IJsselmeerpeil de komende decennia niet zal stijgen.

Om in tijden van watertekort op basis van maatschappelijke overwegingen het beschikbare water te verdelen is een landelijke verdringingsreeks vastgesteld. Ook zijn regionale Verdringingsreeksen opgesteld voor het Valleikanaal (is opgenomen in de Waterverordening waterschap Vallei en Veluwe) en voor de Twentekanalen (wordt opgenomen in de Waterverordening waterschap Rijn en IJssel).

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

-
- inspirerend
 - verbindend

Instrumenten

- financiën
- Deltaprogramma zoetwatervoorziening
- verdringingsreeksen
- waterverordening per waterschap

4.4.2 Kaderrichtlijn Water

4.4.2.1 *Oppervlaktewater*

De provincie en haar partners streven samen naar herstel en behoud van alle oppervlaktewateren in Gelderland, waarbij de oppervlaktewateren ten minste voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW).

Ambitie en rol van de provincie

Uiterlijk in 2027 voldoen alle Gelderse oppervlaktewateren aan de gestelde ecologische en chemische doelen van de KRW. De provincie stelt daarvoor de doelen, begrenzing, type, status en het doelbereik 2021 van de niet-natuurlijke oppervlaktewaterlichamen vast. Voor de kleinere oppervlaktewateren die niet zijn aangemerkt als oppervlaktewaterlichaam en die niet onder de KRW-rapportageverplichting aan de Europese Commissie vallen (de zogenaamde 'overige wateren'), gelden de chemische normen uit de BKMW. De provincie stelt de ecologische streefdoelen voor deze 'overige wateren' vast in 2018.

Aanpak

De provincie stelt de oppervlaktewaterlichamen en de bijbehorende doelen voor deze waterlichamen vast, zoals weergegeven in de zogenoemde KRW-factsheets oppervlaktewater. Deze factsheets vindt u in (Visie)Bijlage 30 KRW-factsheets oppervlaktewaterlichamen en in de Webatlas Kaderrichtlijn Water (KRW) Grond- en Oppervlaktewater 2016-2021. In 2009 zijn deze doelen vastgesteld en in 2015 geactualiseerd, passend binnen de stringente voorwaarden van de KRW. In de komende planperiode worden ook de doelen voor overige wateren opgepakt door de waterschappen in samenwerking met de provincie. Deze worden in 2018 vastgesteld middels een partiële herziening van de Omgevingsvisie.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- verbindend

Instrumenten

- Omgevingsvisie
- financiële instrumenten
- interbestuurlijk toezicht

4.4.2.2 *Grondwater*

De provincie wil in overeenstemming met de KRW dat grondwatersystemen voldoende en duurzaam functioneren voor grondwaterafhankelijke natuur en de openbare drinkwatervoorziening.

Ambitie en rol provincie

Uiterlijk 2027 voldoet het grondwatersysteem aan de gestelde doelen. De provincie stelt daarvoor de grondwatermaatregelen waarvoor zij verantwoordelijk is vast.

Aanpak

De provincie stelt de maatregelen vast voor het grondwater voor de planperiode 2016-2021. Deze zijn opgenomen in de factsheets in (Visie)Bijlage 31 KRW-factsheets grondwaterlichamen en in de Webatlas Kaderrichtlijn Water (KRW) Grond-en Oppervlaktewater (2016-2021). De maatregelpakketten om de doelen te realiseren zijn tot stand gekomen door nauwe samenwerking met partners als gemeenten, drinkwaterbedrijf, landbouworganisaties en terreinbeherende organisaties in een gebiedsproces.

Rolopvatting

De provincie is:

- verbindend

Instrumenten

- Omgevingsvisie
- financiële instrumenten

4.4.3 **Wateroverlast**

De provincie en haar partners willen zo veel mogelijk voorkomen dat inundatie vanuit watergangen leidt tot wateroverlast. Hiervoor wordt het regionale systeem op orde gebracht en op orde gehouden.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie stelt de ambitie en de normen voor de regionale watersystemen vast. De provincie informeert mensen en bedrijven over het minimale beschermingsniveau tegen overstroming vanuit de watergang dat zij kunnen verwachten.

Aanpak

De provincie legt de acceptabele omvang van Wateroverlast vast in de provinciale waterverordening per waterschap. Het regionale watersysteem moet aan deze normen voldoen.

De provincie wil met haar partners onderzoeken of het huidige normstelsel op termijn vervangen moet of kan worden door een stelsel dat gebaseerd is op een integrale ruimtelijke benadering. Op de klimaatkwetsbaarhedenkaart zijn de effecten van de klimaatverandering indicatief aangegeven.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten:

- waterverordening per waterschap
- proactieve aanwijzing

4.4.3.1 *Waterbergingsgebieden*

De provincie en haar partners willen zo veel mogelijk voorkomen dat inundatie vanuit watergangen leidt tot wateroverlast. Hiervoor worden Waterbergingsgebieden ingericht.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil dat voor 2015 waterbergingsgebieden zijn vastgelegd in de bestemmingsplannen van de betreffende gemeenten en dat het beheer door het waterschap is geborgd zodat voldaan wordt aan de normen voor wateroverlast. Daarnaast wil de provincie samen met de waterschappen in beeld brengen wat nodig is voor de inrichting van het regionale watersysteem om grotere extremen in neerslag door de klimaatverandering op te kunnen vangen.

Aanpak

De provincie heeft aan twee regionale waterbergingsgebieden de waterhuishoudkundige Functie waterbergingsgebieden toegekend: het Binnenveld en Eefde-West. De functiebeschrijving is opgenomen in de toelichting.

De provincie kan zonodig op basis van de Wro een aanwijzing geven voor de tijdige realisatie van de waterbergingsgebieden.

De provincie brengt samen met de waterschappen in beeld wat nodig is voor de inrichting van het regionale watersysteem om grotere extremen in neerslag door de klimaatverandering op te kunnen vangen.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- waterverordening per waterschap
- proactieve aanwijzing

4.4.3.2 *Grondwateroverlast*

De provincie en haar partners streven er samen naar dat grondwateroverlast wordt voorkomen bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en bij de herontwikkeling van bestaande locaties.

Ambitie en rol van de provincie

De ambitie van de provincie is het stimuleren van de bewustwording bij gemeenten en ontwikkelaars voor het risico van grondwateroverlast, zodat zij hier in een vroeg stadium rekening mee houden bij de locatiekeuze en bij inrichtingsvraagstukken.

Aanpak

De provincie wil naast de algemene aandacht voor grondwateroverlast, specifiek het bewustzijn van het bestaan van een zogenoemde Grondwaterfluctuatietoneel vergroten door informatie over de grondwaterfluctuatietoneel beschikbaar te stellen.

Rolopvatting

De provincie is:

- inspirerend

Instrumenten:

- communicatie

4.4.4 Drinkwater

De provincie streeft er naar om voor de lange termijn en op een verantwoorde manier Gelderland van drinkwater te voorzien. De bron van het drinkwater is grondwater. Dit betekent dat er voldoende grondwater beschikbaar is en op lange termijn blijft. Het water moet op eenvoudige wijze gebruikt kunnen worden voor de bereiding van drinkwater, dus zonder ingrijpende en kostbare zuivering. De effecten van de grondwaterwinning op andere functies zijn minimaal en maatschappelijk aanvaardbaar.

Provinciale ambitie en rol

Volgens de nieuwe Drinkwaterwet (artikel 2) hebben alle bestuursorganen een zorgplicht voor de duurzame veiligstelling van de Openbare drinkwatervoorziening. Bij de uitoefening van bevoegdheden en de toepassing van wettelijke voorschriften door bestuursorganen geldt deze veiligstelling als een dwingende reden van groot openbaar belang. De ambitie van de provincie is om haar zorgplicht vanuit de Drinkwaterwet in te vullen.

Aanpak

De provincie vervult haar zorgplicht voor de duurzame veiligstelling van de Openbare drinkwatervoorziening door in deze Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening kaders te stellen. Deze kaders moeten de kwaliteit en de kwantiteit garanderen van het grond- en oppervlaktewater dat wordt gebruikt voor de openbare drinkwatervoorziening. Daarnaast houdt de provincie bij haar besluiten over water, milieu en ruimtelijke ordening rekening met de openbare drinkwatervoorziening.

Het drinkwaterbedrijf is verantwoordelijk voor het tot stand brengen en in stand houden van een duurzame en doelmatige drinkwatervoorziening (artikel 7 van de Drinkwaterwet). Hierover maakt de provincie samenwerkingsafspraken op maat met het drinkwaterbedrijf.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- Omgevingsvisie
- verordening
- overeenkomsten

4.4.4.1 Grondwaterbeschermingsgebieden

De provincie streeft ernaar het grondwater als bron voor de drinkwatervoorziening te beschermen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft vanuit de Drinkwaterwet een zorgplicht voor een duurzame Openbare drinkwatervoorziening. De provincie wil de beschikbaarheid van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening veiligstellen en houdt daar bij haar besluiten rekening mee.

De provincie moet in het kader van de Wet milieubeheer (artikel 2.1) een verordening opstellen. Deze moet regels bevatten voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater met het oog op de waterwinning. Deze regels gelden in de gebieden die in de verordening zijn aangewezen. De provincie is daarmee verantwoordelijk voor de kwaliteit van de drinkwaterbronnen voor de openbare drinkwatervoorziening. Aan deze wettelijke verplichting voldoet de provincie door de vaststelling van de Omgevingsverordening met daarin de regelgeving die voor de grondwaterbeschermingsgebieden van toepassing is.

Aanpak

Voor een effectieve en duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening maakt de provincie gebruik van drie, elkaar versterkende sporen:

1. de ruimtelijke ordening: via de Rol van ruimtelijke ordening bevorderen van functies die goed combineerbaar zijn met waterwinning, en weren van conflicterende functies;
2. Regelgeving en meldingen: verbodsbepalingen en regelgeving voor activiteiten en inrichtingen in grondwaterbeschermingsgebieden;
3. Maatregelen op grond van de Kaderrichtlijn Water: vaststellen van gebiedsdossiers en het uitvoeren van de daaruit voorkomende maatregelen aan de hand van een uitvoeringsprogramma, uitvoeren van bodemsaneringen, en reduceren of sluiten van winningen. Ook monitort de provincie de grondwaterkwaliteit en –kwantiteit.

De provincie heeft de waterhuishoudkundige Functie Grondwateronttrekking voor de openbare drinkwatervoorziening toegekend aan die gebieden waar drinkwaterbedrijf Vitens grondwater wint voor de bereiding van drinkwater.

In de functiebeschrijving komen deze drie sporen terug.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten:

- verordening
- meldingen

4.4.4.2 *Grondwaterbescherming voor te sluiten drinkwaterwinningen*

De provincie streeft ernaar de drinkwaterbronnen voor de openbare drinkwatervoorziening te beschermen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft vanuit de Drinkwaterwet een zorgplicht voor een duurzame Openbare drinkwatervoorziening. De provincie wil de beschikbaarheid van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening veiligstellen en daar bij besluiten rekening mee houden.

Aanpak

Mede op grond van de overeenkomst Duurzame Drinkwatervoorziening Gelderland 2008-2015 van 18 november 2008 tussen provincie en het drinkwaterbedrijf Vitens, worden twee winningen gesloten. Dit zijn de stedelijke winningen Nieuwe Marktstraat in Nijmegen (sluiting in 2015) en Vierakker in Zutphen (sluiting in 2016). In de beschermingsgebieden van Nieuwe Marktstraat en Vierakker wordt het beleid voor bodemenergiesystemen tot de sluiting van de pompstations versoepeld. Dat wil zeggen dat alle toepassingen van bodemenergiesystemen zijn verboden binnen de 5-jaarszone van die winningen (zone waarbinnen het grondwater in minder dan 5 jaar bij de winning is). Normaal gesproken is dat in de 25-jaarszone

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

4.4.4.3 *Waterwingebieden*

De provincie streeft er naar het grondwater als bron voor de drinkwatervoorziening te beschermen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft vanuit de Drinkwaterwet een zorgplicht voor een duurzame Openbare drinkwatervoorziening. De provincie wil de beschikbaarheid van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening veiligstellen en daar bij besluiten rekening mee houden.

De provincie moet in het kader van de Wet milieubeheer (artikel 2.1) een verordening opstellen. Deze moet regels bevatten voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater met het oog op de waterwinning. Deze regels gelden in de gebieden die in de verordening zijn aangewezen. De provincie is daarmee verantwoordelijk voor de kwaliteit van de drinkwaterbronnen voor de openbare drinkwatervoorziening. Aan deze

wettelijke verplichting voldoet de provincie door de vaststelling van de Omgevingsverordening met daarin de regelgeving die van toepassing is op onder andere de waterwingebieden.

Aanpak

Voor een effectieve en duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening maakt de provincie gebruik van twee, elkaar versterkende sporen:

1. de ruimtelijke ordening: bevorderen van functies die goed combineerbaar zijn met waterwinning en het weren van conflicterende functies;
2. regelgeving en vergunningverlening: verbodsbepalingen en regelgeving voor activiteiten en inrichtingen in waterwingebieden.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

4.4.4.4 Boringsvrije zones

De provincie streeft er naar het grondwater als bron voor de drinkwatervoorziening te beschermen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft vanuit de Drinkwaterwet een zorgplicht voor een duurzame Openbare drinkwatervoorziening. De provincie wil de beschikbaarheid van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening veiligstellen en daar bij besluiten rekening mee houden.

De provincie moet in het kader van de Wet milieubeheer (artikel 2.1) een verordening opstellen. Deze moet regels bevatten voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater met het oog op de waterwinning. Deze regels gelden in de gebieden die in de verordening zijn aangewezen. De provincie is daarmee verantwoordelijk voor de kwaliteit van de drinkwaterbronnen voor de openbare drinkwatervoorziening. Aan deze wettelijke verplichting voldoet de provincie door de vaststelling van de Omgevingsverordening met daarin de regelgeving die van toepassing is op onder andere de boringsvrije zones.

Aanpak

Voor een effectieve en duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening maakt de provincie gebruik van regelgeving en vergunningverlening: verbodsbepalingen en regelgeving voor activiteiten en inrichtingen in boringsvrije zones.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

4.4.4.5 *KWO-vrije zones (koude-warmteopslag)*

De provincie streeft er naar het grondwater als bron voor de drinkwatervoorziening te beschermen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft vanuit de Drinkwaterwet een zorgplicht voor een duurzame openbare drinkwatervoorziening. De provincie wil de beschikbaarheid van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening veiligstellen en daar bij besluiten rekening mee houden.

De provincie moet in het kader van de Wet milieubeheer (artikel 2.1) een verordening opstellen. Deze moet regels bevatten voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater met het oog op de waterwinning. Deze regels gelden in de gebieden die in de verordening zijn aangewezen. De provincie is daarmee verantwoordelijk voor de kwaliteit van de drinkwaterbronnen voor de openbare drinkwatervoorziening. Aan deze wettelijke verplichting voldoet de provincie door de vaststelling van de Omgevingsverordening met daarin de regelgeving die van toepassing is op onder andere de KWO-vrije zones. Deze zones vormen een onderdeel van de boringsvrije zones.

Aanpak

Voor een effectieve en duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening maakt de provincie gebruik van regelgeving en vergunningverlening: verbodsbepalingen en regelgeving voor activiteiten en inrichtingen in boringsvrije zones.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

4.4.4.6 *Intrekgebieden*

De provincie streeft ernaar het grondwater als bron voor de drinkwatervoorziening te beschermen.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie heeft vanuit de Drinkwaterwet een zorgplicht voor een duurzame Openbare drinkwatervoorziening. De provincie wil de beschikbaarheid van de grondstof voor de openbare drinkwatervoorziening veiligstellen en daar bij besluiten rekening mee houden.

De provincie moet in het kader van de Wet milieubeheer (artikel 2.1) een verordening opstellen. Deze moet regels bevatten voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater met het oog op de waterwinning. Deze regels gelden in de gebieden die in

de verordening zijn aangewezen. De provincie is daarmee verantwoordelijk voor de kwaliteit van de drinkwaterbronnen voor de openbare drinkwatervoorziening. Aan deze wettelijke verplichting voldoet de provincie door de vaststelling van de Omgevingsverordening met daarin de regelgeving die van toepassing is op onder andere de intrekgebieden.

Aanpak

Voor een effectieve en duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening maakt de provincie onder andere gebruik van regelgeving en vergunningverlening. De provincie wil niet dat fossiele energie (aardgas, aardolie, schaliegas of steenkoolgas) gewonnen wordt in de intrekgebieden voor de drinkwatervoorziening.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- verordening

4.4.4.7 Oppervlaktewater voor drinkwaterbereiding

De provincie streeft er naar de inzet van Oppervlaktewater voor drinkwaterbereiding blijvend mogelijk te maken. In Gelderland wordt oppervlaktewater ingezet voor de openbare drinkwatervoorziening. Dit gebeurt door infiltratie van oppervlaktewater. Hierbij worden ook de nadelige effecten op de natte natuur als gevolg van de onttrekking van grondwater voor de openbare drinkwatervoorziening gecompenseerd.

Ambitie en rol van de provincie

De ambitie van de provincie is voldoende kwaliteit en kwantiteit van het oppervlaktewater van de (regionale) wateren van waaruit oppervlaktewater wordt gebruikt ten behoeve van de drinkwatervoorziening, zie hiervoor de kaart Bescherming oppervlaktewater.

Aanpak

De provincie heeft de waterhuishoudkundige functie 'Oppervlaktewater voor drinkwaterbereiding' toegekend aan een aantal regionale wateren die van belang zijn voor de kwaliteit en kwantiteit van het oppervlaktewater dat gebruikt wordt voor infiltratieprojecten. Daarnaast zet de provincie voor deze wateren in op optimalisering van de handhavingsacties van de overheden en op aanpassing en optimalisering van de calamiteitenplannen van de betrokken organisaties.

Bij de invulling van de reconstructie glastuinbouw in het provinciale inpassingsplan Bommelerwaard wordt terdege rekening gehouden met de eventuele invloed vanuit de Bommelerwaard op de waterkwaliteit.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten:

- toekenning waterhuishoudkundige functie

4.4.4.8 *Bescherming overige winningen*

Voor industriële winningen voor menselijke consumptie en voor eigen drinkwaterwinningen gelden dezelfde doelstellingen als voor winningen voor de openbare drinkwatervoorziening, op grond van de KRW (artikel 7). Dat betekent dat ook voor deze waterwinningen maatregelen nodig kunnen zijn. Als ondergrens voor eventuele maatregelen hanteert de KRW-winningen die meer dan 10 m³ per dag leveren, of die meer dan vijftig personen bedienen.

De provincie gaat de Bescherming van overige winningen die voldoen aan de definitie water voor menselijke consumptie niet reguleren via de Omgevingsverordening. De winningen zijn daarvoor te verschillend van aard en omvang en ze dienen ook geen openbaar belang.

De provincie overweegt om in samenwerking met het bedrijfsleven voor deze winningen een feitendossier aan te leggen waarin kwaliteitsaspecten en eventuele op maat toegesneden maatregelen worden opgenomen.

4.4.5 **Grondwaterbeheer**

De Waterwet bepaalt dat de provincie strategisch beleid voor het grondwaterbeheer en operationeel beheer voor de onttrekkingen waarvoor de provincie bevoegd gezag is opneemt in een beleidsplan. Dat doet de provincie in deze Omgevingsvisie. Het grondwaterbeleid uit het Waterplan Gelderland wordt grotendeels voortgezet. Vanwege de steeds grotere claim op de ondergrond en de groei van het aantal bodemenergiesystemen wordt hierbij extra aandacht besteed aan bodemenergiesystemen.

Ambitie en rol van de provincie

Schoon grondwater is een kostbare grondstof waarmee zorgvuldig moet worden omgegaan. De provincie wil dat grondwatersystemen voldoende functioneren voor grondwaterafhankelijke natuur en de openbare drinkwatervoorziening. Bij de verdeling van het grondwater geeft de provincie deze twee belangen daarom prioriteit. Bij alle grondwateronttrekkingen moeten negatieve effecten op andere belangen zo veel mogelijk worden voorkomen. Door in een vroeg stadium betrokken te zijn bij het opstellen van gemeentelijke masterplannen wil de provincie sturen op het zo veel mogelijk benutten van het potentieel aan bodemenergie met zo min mogelijk effecten op andere belangen.

Aanpak

Voor alle grondwateronttrekkingen zijn strategische kaders opgesteld. De provincie is bevoegd gezag voor onttrekkingen voor de Openbare drinkwatervoorziening, onttrekkingen voor open bodemenergiesystemen en industriële onttrekkingen van meer dan 150.000 m³ per jaar. Alleen voor deze categorieën is het operationeel beheer in deze Omgevingsvisie beschreven. Voor de overige categorieën is het waterschap

bevoegd gezag en stelt het daarvoor het operationeel beheer vast.
De provincie monitort de regionale situatie van grondwater en de veranderingen daarin.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten:

- vergunningverlening
- toezicht en handhaving
- verordening

4.4.5.1 Strategisch grondwaterbeheer

Grondwater is onderdeel van het duurzaam en veerkrachtig bodem- en watersysteem. De ambitie van de provincie is om dit systeem blijvend in stand te houden. Het gebruik van de ondergrond neemt toe. De provincie neemt voor alle onttrekkingen strategische kaders op, zodat afwegingen over grondwateronttrekkingen gericht zijn op het instandhouden van dit veerkrachtige systeem. De provincie zet in op duurzame energie winning, onder andere uit de ondergrond. Dit maakt dat ook specifieke kaders voor Bodemenergiesystemen zijn opgesteld.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil dat grondwater effectief en efficiënt wordt ingezet. Hierbij moet schade aan andere belangen zo veel mogelijk voorkomen worden.

Aanpak

De provincie heeft kaders opgesteld voor het strategisch grondwaterbeheer. Deze kaders zijn voor alle Grondwateronttrekkingen algemeen. Daarnaast zijn er specifieke aanvullingen voor onttrekkingen voor drinkwaterwinning, industriële winningen en bodemenergiesystemen. De kaders hebben onder andere betrekking op:

- Efficiënt en effectief gebruik van grondwater;
- het voorkomen van schade aan andere belangen;
- waterhuishoudkundige functies zijn leidend, ook rekening houden met het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regiem (GGOR);
- inzet van Grondwater voor hoogwaardig gebruik;
- aanvullend beleid in Optimaliseringsgebieden;
- geen Bodemenergiesystemen binnen de 25-jaarverblijftijd van drinkwaterwinningen;
- geen Doorlevering van grondwater.

Via de Grondwaterheffing heft de provincie belasting over het onttrokken grondwater.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- kaderstelling

4.4.5.2 Operationeel beleid voor grondwateronttrekkingen

Een onttrekking of retournering beïnvloedt de grondwaterstand of de stijghoogte in een dieper watervoerend pakket. De afweging bij vergunningverlening is of deze verlaging (of bij retournering verhoging) acceptabel is. De Beoordeling vergunningverlening Waterwet is per geval en per locatie verschillend.

Ambitie en rol van de provincie

De provincie wil dat de vergunningen voor grondwateronttrekking waarvoor zij zelf bevoegd gezag is, op een eenduidige en transparante manier afgewogen worden. Door het stellen van operationele kaders wordt dit gerealiseerd.

Aanpak

De provincie heeft kaders opgesteld voor het operationeel grondwaterbeheer. Deze kaders zijn geldend voor die categorieën onttrekking waarvoor de provincie bevoegd gezag is: onttrekkingen voor de Openbare drinkwatervoorziening, industriële winningen van meer dan 150.000 m³ per jaar en bodemenergiesystemen. De kaders hebben onder andere betrekking op:

- Cumulatieve effecten;
- Efficiënt en effectief gebruik van grondwater;
- Effecten op Natuurwaarden, Bebouwing en infrastructuur, Oppervlaktewater, Archeologie, Bodem- en grondwaterkwaliteit, Landbouw en Overige onttrekkingen;
- Specifieke aandachtspunten voor Bodemenergiesystemen;
- Toezicht en handhaving;
- Stopzetten onttrekking.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend

Instrumenten

- kaderstelling
- vergunningverlening
- toezicht en handhaving

4.4.6 Ondergrond

De provincie en haar partners streven samen naar een duurzaam gebruik van de Ondergrond. Dat betekent het vinden van een balans tussen het benutten van de kansen die de ondergrond biedt en het behouden van de Waarde van de ondergrond voor toekomstige generaties. Doel is te komen tot een integrale, efficiënte en duurzame benutting. Dit betekent ordening van de ondergrond en het afwegen van wat op een bepaalde plek in de ondergrond of bovengronds wel of niet mag. Zo veel mogelijk moet

voorkomen worden dat onomkeerbare zaken gebeuren.

De maakbaarheid van het bodem- en watersysteem kent grenzen. Daarom stuurt de provincie op een robuust en duurzaam bodem- en watersysteem (toekomstbestendig en veerkrachtig). Bij het maken van keuzes bij Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling moeten de (on)mogelijkheden van het water- en bodemsysteem vroegtijdig worden betrokken bij de (gebiedsgerichte) planvorming.

Ambitie en rol van de provincie

De ambitie van de provincie is om kansen te benutten, maar niet zonder meer overal, zodat belangrijke functies ook voor volgende generaties behouden blijven. De Omgevingsvisie beschrijft de kaders voor een duurzaam Gebruik van bodem en ondergrond. Daarbij bestaan de volgende rollen voor de provincie:

- Een regierol bij het voeren van de verdergaande dialoog met de partners in Gelderland over duurzaam gebruik van de ondergrond (bijvoorbeeld in relatie tot Bodemenergie) en het organiseren van de Gelderse inbreng in de Rijksstructuurvisie voor de ondergrond STRONG. Een goede afstemming in interprovinciaal verband is hierbij eveneens noodzakelijk. Ook in relatie tot de bevindingen uit de PlanMER over Opwekken bodemenergie;
- Een rol als aanjager door ondersteuning met financiële middelen voor bijvoorbeeld onderzoek en pilots (kennisopbouw en experimenten) en door het meedenken over financieringsmodellen voor ontwikkelingen in de ondergrond;
- Kaderstellend door middel van regels en beleid, met name voor het gebruik van de ondergrond bij het beschermen van het Grondwater voor gebruik als drinkwater.

Aanpak

- Het verder uitwerken van beleid voor de ondergrond volgens een Agenda 2014. Dit doet de provincie via Dialoog en Onderzoek en pilots;
- Indien deze verdere uitwerking om bijstelling van het beleid voor de ondergrond vraagt, volgt actualisering van de kaders.

Rolopvatting

De provincie is:

- normerend
- inspirerend
- verbindend

Instrumenten

- dialoog
- onderzoek en pilots
- vergunningverlening en handhaving voor bodemenergiesystemen
- verordening

Hoofdstuk 5 Uitvoering

Van visie naar uitvoering

De lijn van co-creatie, ingezet bij de totstandkoming van de Omgevingsvisie, zet de provincie door in de uitvoering. Daarmee koppelt de provincie haar inspanningen aan de stappen van partners. De beschreven opgaven zijn immers niet van de provincie alleen, maar worden gedeeld met andere partijen. Dit betekent dat de uitvoering van deze Omgevingsvisie ook niet alleen door de provincie kan gebeuren.

De uitvoering van de Omgevingsvisie gebeurt voor een belangrijk deel via bestaande uitvoeringsprogramma's en lopende afspraken met partners. Voor de opgaven, waar meerdere uitvoeringsprogramma's bij betrokken zijn, zet de provincie extra in op het verbinden van deze programma's. Deze extra verbindingskracht focust de provincie op majeure opgaven voor Gelderland.

Voortzetting huidige inzet

In de Omgevingsvisie benoemt de provincie haar visie en de opgaven waaraan zij samen met partners wil werken. Bestaande samenwerkingsverbanden die de uitvoering van de Omgevingsvisie helpen blijven gehandhaafd. Het betreft bijvoorbeeld uitvoeringsovereenkomsten met waterschappen, terreinbeheerders en drinkwaterbedrijf Vitens. Ook via thematische programma's, zoals het Uitvoeringsprogramma Externe Veiligheid of het regionaal samenwerkingsprogramma Lucht wordt uitvoering gegeven aan de opgaven van de Omgevingsvisie. Op regionale schaal zijn onder meer de Regionale Programma's bedrijventerreinen, de Stad- en Regiocontracten en de regionale woningbouwafspraken van belang.

Nader uit te werken

In de Omgevingsvisie is een aantal nieuwe onderwerpen geagendeerd die de provincie met externe partners verder wil uitwerken. Dit zijn opgaven die gebiedsgericht opgepakt moeten worden, opgaven over afzonderlijke thema's en voorziene aanpassingen van de beleidskaders. In Hoofdstuk 5 Verdieping Uitvoering vindt u een overzicht van de nader uit te werken onderwerpen.

- *Gebiedsgerichte aanpak:* door maatschappelijke opgaven te concretiseren voor een gebied, wordt de samenhang tussen diverse belangen, sectoren en programma's duidelijk. De provincie wil voor een gebiedsgerichte aanpak in iedere WGR-regio het gesprek hebben met (potentiële) partners over de uitvoering van opgaven. Hiermee wil de provincie de verbinding leggen tussen haar eigen (geplande) uitvoeringsacties en die van partners. De verbindingen zoekt de provincie met name voor de majeure opgaven binnen Gelderland. De beoogde uitkomst van de gebiedsgerichte aanpak zijn regionale agenda's, die de provincie en haar partners committeert, onderwerpen agendeert en uitvoeringsafspraken identificeert.
- *Thematische opgaven:* in deze visie is een aantal onderwerpen benoemd die in de komende tijd uitwerking of doorontwikkeling vragen. Zo zijn bijvoorbeeld de Gebiedenatlas en de Ladder voor duurzaam ruimtegebruik instrumenten die ontwikkeld gaan worden. Een overzicht van de nu voorziene onderwerpen vindt u in Hoofdstuk 5 Verdieping Uitvoering.
- *Voorziene aanpassing kaders:* de Omgevingsvisie is geen statisch document. Dit betekent dat na vaststelling van deze visie aanpassingen van de beleidskaders aan de orde zal zijn. Op dit moment voorziet de provincie voor een aantal onderwerpen

een aanpassing van de kaders.

In de komende jaren zullen nieuwe onderwerpen zich aandienen en bekende onderwerpen van aard veranderen. Dit kan aanleiding zijn voor een bijstelling van de Omgevingsvisie en – verordening. In die zin blijft het beleid dynamisch van karakter en daarvoor wordt de inhoudelijke dialoog doorgezet. Dit geldt ook voor het proces van co-creatie dat op zichzelf nog een verdere doorontwikkeling vraagt

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten bestaan onder andere uit subsidies, investeringen en concessies. Bij beslissingen over de inzet van deze investeringen toetst de provincie deze aan de Omgevingsvisie.

Veel van wat in de Omgevingsvisie is opgenomen, is al in uitvoering of al geprogrammeerd. Dat betekent dat voor de financiering van de Omgevingsvisie nu geen extra opgave ligt.

Ter illustratie kunt u in Hoofdstuk 5 Verdieping Uitvoering zien hoe op basis van de begroting 2014 provinciale middelen worden ingezet verdeeld over de verschillende beleidsthema's. Naast deze middelen worden ook incidentele middelen ingezet zoals via de Robuuste Investeringsimpuls. Voor een exact beeld wordt verwezen naar de begroting die elk jaar wordt opgesteld.

De nieuw te agenderen onderwerpen vragen een nadere uitwerking. Het valt te verwachten dat sommigen daarvan op enig moment om extra inzet van middelen zullen vragen. De omvang daarvan is nu nog niet te benoemen, dat volgt uit de nadere uitwerking.

Kennis en monitoring

Kennisontwikkeling en –deling is een belangrijk instrument. Om beleid toekomstvast te maken doet de provincie onderzoek naar trends en ontwikkelingen. Om tot de juiste keuze van maatregelen te komen, voert de provincie verkenningen uit en analyseert zij data, zoals monitoring van de Gelderse economie. Kennisdelen zal steeds vaker ook beslag krijgen via de 'inspiratielaag' op het interactieve digitale platform dat rond de Omgevingsvisie wordt opgebouwd.

Er komt geen separate geïntegreerde monitoring voor de Omgevingsvisie. Wel zijn partijen uitgenodigd om via de 'community' hun resultaten zichtbaar te maken. Laat voortgang zien en inspireer anderen via een digitaal platform, social media, individuen. Monitoring vindt verder plaats:

- op basis van wettelijke taken (ingebed in provinciale uitvoeringsprogramma's);
- via de begroting (uitsnede van provinciale uitvoeringsprogramma's);
- eigen provinciale en gezamenlijke monitors (zoals de stedenmonitor).

Resultaten worden zichtbaar via onder meer de Atlas Gelderland. De provincie nodigt partijen expliciet uit om via de community hun resultaten zichtbaar te maken: laat de voortgang zien en inspireer anderen.

PlanMER en Passende Beoordeling

Voor deze Omgevingsvisie zijn een PlanMER en een Passende Beoordeling uitgevoerd. De PlanMER biedt aanbevelingen en informatie aan partners en de provincie om samen

aan sterke steden en een vitaal platteland in een netwerksamenleving te werken. Hierbij verandert de focus van de provincie naar een werkwijze gericht op geïntegreerde doelen en ambities. Dit vraagt vaak maatwerk en procesafspraken, die niet vooraf alle nu te duiden zijn. Kaders en spelregels zijn hierbij van belang.

Tegelijkertijd is van belang te beseffen dat niet alles in een keer duidelijk kan en moet zijn. In deze Omgevingsvisie zitten zeker nog een aantal puzzelstukken die de provincie met anderen wil invullen de komende tijd. Veel is echter ook al bekend en vertrouwd en moet zeker niet opnieuw worden uitgevonden.

Het PlanMER bij de Omgevingsvisie richt zich primair op de beleidswijzigingen die in deze visie worden voorgesteld op bepaalde thema's. Het gaat hierbij om de beleidswijzigingen waarmee kaders worden gesteld voor mogelijk toekomstige m.e.r.-plichtige activiteiten of waarvoor een Passende Beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet aan de orde is. Dit zijn veelal sectorale beleidswijzigingen waarbij met een brede milieu- en natuur-expertise is gekeken naar kaders of (milieu)gevolgen die reeds kunnen worden geduid.

Tot slot is in een Koepelnotitie planMER een aanvulling gemaakt op de planMER, dit naar aanleiding van het voorlopig advies van de commissie m.e.r.

Het PlanMER is niet op een traditionele wijze tot stand gekomen, omdat de Omgevingsvisie niet op een traditionele wijze tot stand is gekomen. Er is zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij het proces van co-creatie. Voor ieder thema is daarom een aanpak op maat gemaakt. Afhankelijk van de voortgang van het proces en het procesverloop is het milieubelang ingebracht. Soms is dit meer kaderstellend geweest, soms is het meer toetsend geweest. Bij de verschillende thema's is aangegeven hoe de inbreng van het milieubelang heeft plaatsgevonden en wat de belangrijkste kaders, aandachtspunten of effecten zijn, voor zover deze uit de PlanMER of de Passende Beoordeling naar voren zijn gekomen.

Kenmerkend voor het PlanMER is dat er een brede afweging wordt gemaakt van, voor het betreffende thema, belangrijke milieu- en natuuraspecten. Dit gebeurt zo veel mogelijk op het niveau van het bijbehorende besluit. De ervaringen vanuit het PlanMER worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik. Daarnaast wordt aanbevolen om in de diverse uitwerkingen die nog plaats gaan vinden, milieu vroegtijdig een plaats te geven. Juist bij co-creatie kan een vroegtijdige inbreng van milieu-informatie (in de breedte) meerwaarde voor het proces opleveren.

Bijlagen bij Visie

Bijlage 1	Waterwijzer Deel A
Bijlage 2	Waterwijzer Deel B
Bijlage 3	Natte landnatuur herstelgebieden
Bijlage 4	Natte natuur Gelderland
Bijlage 5	Beleidsvisie omgevingsveiligheid provincie Gelderland
Bijlage 6	Beleidsregels omgevingsveiligheid provincie Gelderland
Bijlage 7	Internationale positionering van Gelderland
Bijlage 8	kaart Topsector Food
Bijlage 9	kaart Topsector Health
Bijlage 10	Regionale afspraken bedrijventerreinen
Bijlage 11	Bedrijventerreinen Achterhoek
Bijlage 12	Bedrijventerreinen FoodValley
Bijlage 13	Bedrijventerreinen Noord-Veluwe
Bijlage 14	Bedrijventerreinen Rivierenland
Bijlage 15	Bedrijventerreinen Stadsregio
Bijlage 16	Bedrijventerreinen Stedendriehoek
Bijlage 17	Recreatietoervaart
Bijlage 18	Doorvaartmaten toervaartnet
Bijlage 19	Mobiliteit in de Achterhoek
Bijlage 20	Mobiliteit in FoodValley
Bijlage 21	Mobiliteit in Noord-Veluwe
Bijlage 22	Mobiliteit in Rivierenland
Bijlage 23	Mobiliteit in de Stadsregio
Bijlage 24	Mobiliteit in de Stedendriehoek
Bijlage 25	klimaatkwetsbaarhedenkaart
Bijlage 26	Programmaplan "Doelgericht Uitvoeren 2011 - 2020"
Bijlage 27	Beleidsuitwerking Natuur en Landschap
Bijlage 28	Kernkwaliteiten van de Nationale Landschappen
Bijlage 29	CEW-kompas
Bijlage 30	KRW-factsheetsoppervlaktewaterlichamen
Bijlage 31	KRW-factsheetsgrondwaterlichamen
Bijlage 32	Beleidsregels geur in milieuvergunningen
Bijlage 33	Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
Bijlage 34	Actieplan Geluid Provinciale Wegen 2013-2017
Bijlage 35	Bescherming oppervlaktewater

Bijlage 36	Meerjarenprogramma Bodem 2010-2014
Bijlage 37	Beleidsnota Bodem 2012
Bijlage 38	Afwegingskader gebiedsgericht grondwaterbeheer
Bijlage 39	Aanvulling PlanMER Windvisie Gelderland
Bijlage 40	PlanMER Windvisie Gelderland
Bijlage 41	PlanMER
Bijlage 42	Passende Beoordeling
Bijlage 43	Koepelnotitie planMER
Bijlage 44	Kosten herstructurering glastuinbouw
Bijlage 45	Gebiedsagenda Oost-Nederland 2013
Bijlage 46	Gezondheidsrisico veehouderijen
Bijlage 47	Maatregelen uit de voorkeursstrategieën
Bijlage 48	Tussentijdsewijziging van het Nationaal Waterplan (ontwerp)
Bijlage 49	Verbeelding Voorkeursstrategie
Bijlagen bij Verdieping	
Bijlage 1	Beleidsplan zand- en kleiwinning
Bijlage 2	Agenda Waterveiligheid en zoetwatervoorziening
Bijlage 3	overzicht HEN-en SED-wateren
Bijlage 4	Beschermde vissoorten
Bijlage 5	informatie over de grondwaterfluctuatietoneel
Bijlage 6	Beschermingsgebieden grondwater
Bijlage 7	KRW maatregelen grondwater
Bijlage 8	KRW meetpunten voor grondwaterkwantiteit en grondwaterkwaliteit
Bijlage 9	Normen en drempelwaarden grondwaterlichamen
Bijlage 10	Redeneerlijnen voor fasering en doelrealisatie Rijn-Oost 2016-2021
Bijlage 11	Redeneerlijnen voor fasering en doelrealisatie Rijn-West 2016-2021
Bijlage 12	Schematisatie beschermingszones
Bijlage 13	Toestand oppervlaktewater- en grondwaterlichamen
Bijlage 14	Statennotitie Meer bereiken met onderhoud
Bijlage 15	Masterplan Assetmanagement
Bijlage 16	Leefomgevingsoffensief
Bijlage 17	Leefomgevingsoffensief bijlage 1
Bijlage 18	Leefomgevingsoffensief bijlage 2
Bijlage 19	Uitvoeringsprogramma instandhouding

Bijlage 20	Uitvoeringsprogramma bijlage 1: kaart assetindeling
Bijlage 21	Uitvoeringsprogramma bijlage 2: hoofdrijbanen
Bijlage 22	Uitvoeringsprogramma bijlage 3: fietspaden
Bijlage 23	Uitvoeringsprogramma bijlage 4: civiele kunstwerken
Bijlage 24	Aandachtsgebieden, uitgesloten en niet-kansrijk voor windturbines
Bijlage 25	Natte, nat-droge en droge verbindingzones
Bijlage 26	Ecologische doelen in Gelderland 2016-2021
Bijlage 27	Greenport Betuwse Bloem voor de Gelderse Omgevingsvisie
Bijlage 28	Omgevingsbeleid luchtvaartterreinen Gelderland
Bijlagen bij Omgevingsvisie	
Bijlage 1	Begrippenlijst
Bijlage 1	Begrippenlijst
Hoofdstuk1	Begripsomschrijving
Bijlagen bij Omgevingsvisie	
Bijlage 2	Extracten van PlanMER en Passende Beoordeling
Bijlage 2	Extracten van PlanMER en Passende Beoordeling
Hoofdstuk1	Aspecten uit PlanMER en Passende Beoordeling
Hoofdstuk 1	Aspecten uit PlanMER en Passende Beoordeling
1.1	Kansenkaart Recreatie en Toerisme Rivierenland
1.2	Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik
1.3	Grootschalige bedrijventerreinen buiten stadscentra
1.4	Locatie-afweging logistiek Rivierenland
1.5	Opwekking van windenergie
1.6	Exploitatie van verblijfsrecreatiebedrijven
1.7	Optimale locatiekeuze mest(co)vergisters
1.8	Duurzame ontwikkeling niet-grondgebonden landbouw
1.9	Concentratie glastuinbouw
1.10	Beleid voor natuur en landschap
1.11	Een gezonde en veilige leefomgeving
1.12	Opwekken bodemenergie
Bijlagen bij Omgevingsvisie	
Bijlage 3	Regionaal Programma Bedrijventerreinen Achterhoek
Bijlage 4	Regionaal Programma Bedrijventerreinen FoodValley
Bijlage 5	Regionaal Programma Bedrijventerreinen Noord-Veluwe
Bijlage 6	Regionaal Programma Bedrijventerreinen Rivierenland
Bijlage 7	Regionaal Programma Bedrijventerreinen Stadsregio

